

Stiftelsen Rättsstatens Vänner

Seminarium 21 november 2011 - Barnen i Rättssamhället

Texter och länkar

FB 6 kap. om vårdnad, boende och umgänge (8 sidor)

FN:s konvention om barnets rättigheter (13 sidor)

Barnrättskommitténs kritik mot Sverige (2 sidor)

Barnkonventionens status. En utvärdering av för- och nackdelar med barnkonventionen som svensk lag (17 sidor) https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:gdr6h51A4D4J:unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/rapport-om-barnkonventionens-status.pdf+barnkonventionens+status&hl=sv&gl=se&pid=bl&srcid=ADGEESiTCQJd8mQ-cDonayBZhZv4bX_pPu3q_T1WenLciQ_P6IKJIIZWO_sgTMpLi2KJ95TRvXn4eW1u5XfQMSESer1gfQYU-s7mnQMLAv9Ss37ToDFRbc-wbxJuvKPHFnEAC_vVA7Fi&sig=AHIEtbTHTZGdWalWltRJzpjM8S6ZdxBT6w

Barnkonventionen i bakvatten, Bertil Wennergren (5 sidor)

Ny lag behövs till stöd för barn som berövas sina pappor, Nils-Göran Areskoug (6 sidor)

Vårdnadstvister och barnets bästa. Om konfliktlösning på familjerättens område, Anna Singer och Annika Rejmer (10 sidor)

Vad behövs för att barnets bästa skall kunna tillvaratas – 10 punkter, Lena Hellblom-Sjögren (1 sida)

Riksdagsmotioner, några exempel

Barnperspektivet

Barns rättsliga ställning

En barnbalk

Inkorporera barnkonventionen i svensk lag

Juridiskt ombud för barn i tvister

På barns villkor

Några domar från ECHR

Olsson v. Sweden (1) 24 mars 1988 http://www.nkmr.org/olsson_v_sweden.htm

Olsson v. Sweden (2) 27 november 1992 http://www.nkmr.org/olsson2_v_sweden.htm

Andersson v. Sweden 25 februari 1992 http://www.nkmr.org/andersson_v_sweden.htm

Eriksson v. Sweden 22 juni 1989 http://www.nkmr.org/eriksson_v_sweden.htm

Johansen v. Norway 7 augusti 1996 http://www.nkmr.org/johansen_v_norway.htm

6 kap. Om vårdnad, boende och umgänge

Inledande bestämmelser

1 § Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. *Lag (1983:47).*

2 § Barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller arton år eller dessförinnan ingår äktenskap.

Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och skall se till att barnets behov enligt 1 § blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter samt skall bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan skall vårdnadshavaren vidare svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas.

Om ansvaret i frågor som gäller barnets ekonomiska förhållanden finns bestämmelser i 9-15 kap. *Lag (1994:1433).*

2 a § Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och
- barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. *Lag (2006:458).*

2 b § Har upphävts genom *lag (2006:458).*

Vårdnadshavare

3 § Barnet står från födelsen under vårdnad av båda föräldrarna, om dessa är gifta med varandra, och i annat fall av modern ensam. Ingår föräldrarna senare äktenskap med varandra, står barnet från den tidpunkten under vårdnad av dem båda, om inte rätten dessförinnan har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare.

Om det döms till äktenskapsskillnad mellan föräldrarna står barnet även därefter under båda föräldrarnas vårdnad, om inte den gemensamma vårdnaden upplöses enligt 5, 7 eller 8 §. Skall barnet även efter domen på äktenskapsskillnad stå under båda föräldrarnas vårdnad, skall rätten i domen erinra om att vårdnaden alltjämt är gemensam. *Lag (1994:1433).*

4 § Står barnet under vårdnad av endast en av föräldrarna och vill föräldrarna gemensamt utöva vårdnaden, skall rätten på talan av dem båda besluta i enlighet med deras begäran, om det inte är uppenbart att gemensam vårdnad är oförenlig med barnets bästa.

Om barnet är folkbokfört här i landet kan föräldrarna få gemensam vårdnad också genom registrering hos Skatteverket efter anmälan av dem båda

1. till socialnämnden i samband med att nämnden skall godkänna en faderskapsbekräftelse eller en bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 §, eller
2. till Skatteverket under förutsättning att beslut om vårdnaden inte har meddelats tidigare och att föräldrarna och barnet är svenska medborgare. *Lag (2006:458).*

5 § Står barnet under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem och vill någon av dem få ändring i vårdnaden, skall rätten besluta att vårdnaden skall vara gemensam eller anförtro vårdnaden åt en av föräldrarna.

Vid bedömningen av om vårdnaden skall vara gemensam eller anförtros åt en av föräldrarna skall rätten fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. Rätten får inte besluta om gemensam vårdnad, om båda föräldrarna motsätter sig det.

Frågor om ändring i vårdnaden enligt första stycket prövas på talan av en av föräldrarna eller båda. I mål om äktenskapsskillnad får rätten utan yrkande anförtro vårdnaden om barnet åt en av föräldrarna, om det är uppenbart att gemensam vårdnad är oförenlig med barnets bästa. *Lag (2006:458).*

6 § Står barnet under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, får de avtala att vårdnaden skall vara gemensam eller att en av dem skall ha vårdnaden om barnet. Avtalet skall gälla, om det är skriftligt och socialnämnden godkänner det.

Har föräldrarna avtalat om gemensam vårdnad, skall socialnämnden godkänna avtalet, om det inte är uppenbart att avtalet är oförenligt med barnets bästa. *Lag (2006:458).*

6 a § Har upphävts genom *lag (1998:319).*

7 § Om en förälder vid utövandet av vårdnaden om ett barn gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling, skall rätten besluta om ändring i vårdnaden.

Står barnet under båda föräldrarnas vårdnad och gäller vad som sägs i första stycket en av dem, skall rätten anförtro vårdnaden åt den andra föräldern ensam. Brister också den föräldern i omsorgen om barnet på det sätt som sägs i första stycket, skall rätten flytta över vårdnaden till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare.

Står barnet under endast en förälders vårdnad, skall rätten i fall som avses i första stycket flytta över vårdnaden till den andra föräldern eller, om det är lämpligare, till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare.

Frågor om ändring i vårdnaden enligt denna paragraf prövas på talan av socialnämnden eller, utan särskilt yrkande, i mål om äktenskapsskillnad mellan föräldrarna eller i andra mål enligt 5 §. *Lag (1998:319).*

8 § Har ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet och är det uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet eller någon av dem, skall rätten utse denne eller dessa att såsom särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om barnet.

Frågor om överflyttning av vårdnaden enligt första stycket prövas på talan av socialnämnden. *Lag (2006:458)*.

8 a § Står barnet under båda föräldrarnas vårdnad och är en av dem varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden, skall rätten anförtro vårdnaden åt den andra föräldern ensam. Om hindret gäller båda föräldrarna, skall rätten flytta över vårdnaden till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare.

Står barnet under endast en förälders vårdnad och är denne varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden, skall rätten flytta över vårdnaden till den andra föräldern eller, om det är lämpligare, till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare.

Frågor om ändring i vårdnaden enligt denna paragraf prövas på talan av socialnämnden eller, utan särskilt yrkande, i mål om äktenskapsskillnad mellan föräldrarna eller i andra mål enligt 5 §. *Lag (2005:430)*.

9 § Om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna och en av dem dör, skall den andra föräldern ensam ha vårdnaden. Om båda föräldrarna dör, skall rätten på anmälan av socialnämnden eller när förhållandet annars blir känt anförtro vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare.

Om barnet står under vårdnad av endast en av föräldrarna och den föräldern dör, skall rätten på ansökan av den andra föräldern eller på anmälan av socialnämnden anförtro vårdnaden åt den andra föräldern eller, om det är lämpligare, åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. *Lag (1994:1433)*.

10 § Står barnet under vårdnad av en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare och vill någon av barnets föräldrar eller båda få vårdnaden överflyttad till sig, får rätten besluta om detta. Rätten får inte flytta över vårdnaden till föräldrarna gemensamt, om båda föräldrarna motsätter sig det.

Frågor om överflyttning av vårdnaden enligt första stycket prövas på talan av båda föräldrarna eller en av dem eller på talan av socialnämnden. *Lag (2006:458)*.

10 a § Om vårdnadshavare skall förordnas särskilt, utses någon som är lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och en god fostran. Den som är underårig får inte förordnas till vårdnadshavare.

Två personer kan utses att gemensamt utöva vårdnaden, om de är gifta med varandra eller är sambor.

För syskon skall samma person utses till vårdnadshavare, om inte särskilda skäl talar mot det.

Om vårdnadshavare skall förordnas efter föräldrarnas död och föräldrarna eller en av dem har gett till känna vem de önskar till vårdnadshavare, skall denna person förordnas, om det inte är olämpligt. *Lag (2005:434)*.

10 b § En särskilt förordnad vårdnadshavare har rätt att på begäran bli entledigad från uppdraget.

Om barnet har två särskilt förordnade vårdnadshavare och någon av dem vill att vårdnaden inte längre skall vara gemensam, skall rätten på talan av en av dem eller båda anförtro vårdnaden åt en av dem. Rätten kan också i mål om äktenskapsskillnad mellan vårdnadshavarna utan yrkande besluta om vårdnaden enligt vad som nu har

sagts, om det är uppenbart att gemensam vårdnad är oförenlig med barnets bästa. *Lag (2006:458)*.

10 c § En särskilt förordnad vårdnadshavare skall entledigas, om han eller hon vid utövandet av vårdnaden gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller av någon annan orsak inte längre är lämplig som vårdnadshavare.

Om barnet har två särskilt förordnade vårdnadshavare och den ena entledigas eller dör, skall den andra ensam ha vårdnaden. Om båda vårdnadshavarna entledigas eller dör, skall rätten utse en eller två andra personer att vara särskilt förordnade vårdnadshavare.

Frågor om ändring i vårdnaden enligt denna paragraf prövas efter ansökan av socialnämnden. *Lag (1994:1433)*.

10 d § har upphävts genom *lag (1998:319)*.

Vårdnadens utövande

11 § Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. *Lag (1983:47)*.

12 § Barnet ingår självt avtal om anställning eller annat arbete, men endast om vårdnadshavaren samtycker till avtalet. Barnet får självt säga upp avtalet och, om barnet har fyllt sexton år, utan nytt samtycke avtala om annat arbete av liknande art.

Barnet eller vårdnadshavaren får säga upp avtalet med omedelbar verkan, om det behövs med hänsyn till barnets hälsa, utveckling eller skolgång. Har vårdnadshavaren sagt upp avtalet av detta skäl, får barnet inte därefter träffa nytt avtal utan vårdnadshavarens samtycke.

Om verkan av att barnet ensamt har träffat avtal om arbete utan att ha rätt till det finns bestämmelser i 9 kap. 6 och 7 §§. *Lag (1983:47)*.

13 § Står barnet under vårdnad av två vårdnadshavare, skall vad som sägs i 11 eller 12 § gälla dem tillsammans.

Är en av vårdnadshavarna till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak förhindrad att ta del i sådana beslut rörande vårdnaden som inte utan olägenhet kan uppskjutas, bestämmer den andre ensam. Denne får dock inte ensam fatta beslut av ingripande betydelse för barnets framtid, om inte barnets bästa uppenbarligen kräver det.

I 8 a § finns bestämmelser om ändring i vårdnaden när den ena föräldern är varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden. *Lag (2005:430)*.

14 § Om rätten för barn och vårdnadshavare att få stöd och hjälp hos socialnämnden finns bestämmelser i socialtjänstlagen (2001:453). Socialnämnden förmedlar kontakter med andra rådgivande samhällsorgan. *Lag (2001:456)*.

Barnets boende

14 a § Står barnet under vårdnad av båda föräldrarna, får rätten på talan av en av dem eller båda besluta vem av föräldrarna barnet skall bo tillsammans med.

Föräldrarna får avtala om barnets boende. Avtalet skall gälla, om det är skriftligt och socialnämnden godkänner det. *Lag (2006:458)*.

Umgänge

15 § Barnet skall ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Umgänget kan ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt.

Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt möjligt tillgodoses. Särskilt förordnade vårdnadshavare har ett motsvarande ansvar.

Barnets vårdnadshavare har ett ansvar för att barnets behov av umgänge med någon annan som står det särskilt nära så långt möjligt tillgodoses.

Om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna och skall umgås med en förälder som det inte bor tillsammans med, skall den andra föräldern lämna sådana upplysningar om barnet som kan främja umgänget, om inte särskilda skäl talar mot det. Om barnet skall umgås med en förälder som inte är vårdnadshavare eller med någon annan som står barnet särskilt nära, skall upplysningar enligt första meningen lämnas av vårdnadshavaren. *Lag (2006:458)*.

15 a § På talan av en förälder som vill umgås med sitt barn får rätten besluta om umgänge mellan barnet och den föräldern. En sådan talan får också föras av socialnämnden.

På talan av socialnämnden får rätten besluta om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder. Vid bedömningen av om en sådan talan skall föras skall socialnämnden särskilt beakta barnets behov av umgänge med sina morföräldrar och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära.

Står barnet under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, får de avtala om barnets umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med. Avtalet skall gälla, om det är skriftligt och socialnämnden godkänner det. *Lag (2006:458)*.

15 b § Om barnet bor tillsammans med endast en förälder, skall den föräldern ta del i kostnaderna för de resor som föranleds av barnets behov av umgänge med den andra föräldern. Det skall ske efter vad som är skäligt med hänsyn till föräldrarnas ekonomiska förmåga och övriga omständigheter.

En dom eller ett avtal om kostnaderna för resor kan jämkas av rätten för tiden efter det att talan har väckts, om ändring i förhållandena föranleder det. *Lag (1998:319)*.

15 c § När rätten beslutar om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med, får rätten, om barnet har behov av det, besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget (umgängesstöd). Ett beslut om umgängesstöd ska gälla för en viss tid.

Innan ett beslut om umgängesstöd meddelas ska rätten inhämta yttrande från socialnämnden.

Socialnämnden ska efter rättens beslut om umgängesstöd utse en viss person att medverka vid umgänget.

Socialnämnden ska följa upp hur umgänget fungerar och verka för att stödet inte består längre än nödvändigt. *Lag (2010:740)*.

Förfarandet i mål och ärenden om vårdnad m.m.

16 § Anmälan enligt 4 § andra stycket om gemensam vårdnad för föräldrar som inte är gifta med varandra provas av Skatteverket. Anmälan skall göras skriftligen av båda föräldrarna.

Anmälan enligt 4 § andra stycket 2 görs hos Skatteverket eller Försäkringskassan.

Beslut av Skatteverket får överklagas hos den förvaltningsrätt inom vars domkrets barnet är folkbokfört vid tidpunkten för beslutet.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. *Lag (2009:775)*.

17 § Frågor om vårdnad, boende eller umgänge tas upp av rätten i den ort där barnet har sitt hemvist. Sådana frågor kan tas upp även i samband med äktenskapsmål. Om det inte finns någon behörig domstol, tas frågorna upp av Stockholms tingsrätt.

Frågor om vårdnad som avses i 4, 5, 7-8 a och 10 §§ samt 10 b § andra stycket samt frågor om boende och umgänge handläggs i den ordning som är föreskriven för tvistemål. Frågan om fördelning av resekostnader enligt 15 b § skall anses som en del av frågan om umgänge. Står barnet under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem och är föräldrarna överens i saken, får de väcka talan genom gemensam ansökan.

Övriga frågor om vårdnad handläggs i den ordning som gäller för domstolsärenden.

I mål om vårdnad och boende kan underhållsbidrag för barnet yrkas utan stämning. *Lag (2005:430)*.

17 a § Föräldrar kan enligt 5 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453) få hjälp att träffa avtal om vårdnad, boende och umgänge.

Socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört prövar om ett avtal mellan föräldrarna enligt 6 §, 14 a § andra stycket eller 15 a § tredje stycket ska godkännas.

Vid sin prövning av föräldrarnas avtal ska socialnämnden se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillbörligt utredda. Utan hinder av sekretess enligt 26 kap. 1 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) är en annan socialnämnd som har tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning skyldig att lämna sådana upplysningar på begäran av den socialnämnd som ska pröva avtalet.

Socialnämndens beslut enligt andra stycket får inte överklagas. *Lag (2009:404)*.

17 b § Har en socialnämnd godkänt ett avtal om vårdnad, skall ett meddelande om avtalets innehåll sändas samma dag till

1. Skatteverket,
2. om avtalet gäller ett barn som har fyllt 15 år: Centrala studiestödsnämnden,
3. Försäkringskassan. *Lag (2004:797)*.

18 § Föräldrar kan enligt 5 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453) genom samarbetssamtal få hjälp att nå enighet i frågor om vårdnad, boende och umgänge.

I mål om vårdnad, boende eller umgänge får rätten uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att i barnets intresse anordna samarbetssamtal i syfte att nå enighet mellan föräldrarna.

Om rätten lämnar uppdrag enligt andra stycket, kan den förklara att målet skall vila under en viss tid. Detsamma gäller om samarbetssamtal redan har inletts och fortsatta samtal kan antas vara till nytta. Om det finns särskilda skäl, kan rätten förlänga den utsatta tiden. *Lag (2001:456)*.

18 a § Rätten får uppdra åt en medlare att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning som är förenlig med barnets bästa. Rätten kan lämna medlaren närmare anvisningar om vad han eller hon skall iaktta när uppdraget fullgörs.

Medlaren skall inom den tid som rätten bestämmer lämna en redogörelse för de åtgärder som har vidtagits. Tiden får inte sättas längre än fyra veckor. Rätten får dock förlänga tiden, om det finns förutsättningar att nå en samförståndslösning.

Medlaren har rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Rätten beslutar om ersättningen. Ersättningen betalas av allmänna medel. *Lag (2006:458)*.

19 § Rätten ska se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillbörligt utredda.

Innan rätten avgör ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge ska socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar. Har nämnden tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning är nämnden skyldig att lämna rätten sådana upplysningar.

Om det behövs utredning utöver vad som sägs i andra stycket, får rätten uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att utse någon att verkställa den. Rätten får fastställa riktlinjer för utredningen och bestämma en viss tid inom vilken utredningen ska vara slutförd. Om det behövs, får rätten förlänga denna tid. Rätten ska se till att utredningen bedrivs skyndsamt.

Om det inte är olämpligt, ska den som verkställer utredningen försöka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten samt lämna förslag till beslut.

Utan hinder av sekretess enligt 26 kap. 1 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) är en socialnämnd som har tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse för utredningen skyldig att lämna sådana upplysningar på begäran av den socialnämnd som avses i tredje stycket. Detsamma gäller när uppgifterna begärs av den som socialnämnden utsett att verkställa utredningen.

Barnet får höras inför rätten, om särskilda skäl talar för det och det är uppenbart att barnet inte kan ta skada av att höras. *Lag (2009:404)*.

20 § I mål eller ärenden om vårdnad, boende eller umgänge får rätten, om det behövs, besluta om vårdnad, boende eller umgänge för tiden till dess att frågan har avgjorts genom en dom eller ett beslut som har vunnit laga kraft eller föräldrarna har träffat ett avtal om frågan och avtalet har godkänts av socialnämnden.

Innan ett beslut enligt första stycket meddelas skall motparten få tillfälle att yttra sig i frågan. Rätten kan inhämta upplysningar från socialnämnden i frågan. Innan socialnämnden lämnar upplysningar skall den, om det är lämpligt, höra föräldrarna och

barnet. Har rätten meddelat ett beslut som ännu gäller när målet eller ärendet skall avgöras, skall rätten ompröva beslutet.

Ett beslut enligt denna paragraf får verkställas på samma sätt som en dom som har vunnit laga kraft. Beslutet får dock när som helst ändras av rätten. *Lag (2006:458)*.

21 § I mål eller ärenden om vårdnad, boende eller umgänge kan rätten, i samband med att den meddelar dom eller beslut i saken och om det finns särskilda skäl, på yrkande av en part förelägga motparten vid vite att lämna ifrån sig barnet. Har vite förelagts i samband med beslut som avses i 20 § första stycket, kan rätten förordna att föreläggandet skall gälla omedelbart.

Beslut om föreläggande enligt första stycket får överklagas endast i samband med överklagande av domen eller beslutet om vårdnad, boende eller umgänge.

En fråga om utdömande av förelagt vite prövas av rätten på ansökan av den part som har begärt föreläggandet. Ärendet handläggs enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. *Lag (2006:458)*.

22 § I mål eller ärenden om vårdnad, boende eller umgänge gäller i fråga om rättegångskostnader andra och tredje styckena i stället för 18 kap. 1-7 §§ rättegångsbalken.

Vardera parten skall bära sin rättegångskostnad. En part kan dock förpliktas att helt eller delvis ersätta motparten dennes rättegångskostnad, om han eller hon har förfarit på ett sådant sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken eller om det annars finns särskilda skäl.

Skall en part enligt andra stycket helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnad och har partens ställföreträdare, ombud eller biträde förfarit på ett sådant sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken och därigenom vållat kostnaden helt eller delvis, kan han eller hon förpliktas att tillsammans med parten ersätta kostnaden. Rätten kan besluta om detta även om någon part inte yrkar det.

Denna paragraf tillämpas också när målet eller ärendet handläggs i högre rätt. *Lag (1998:319)*.

2011-01-19 **Barnkonventionen på svenska:**

FN:s konvention om barnets rättigheter antagen av FN s generalförsamling den 20 november 1989

Förteckning över konventionens artiklar:

Del I

- Art. 1 Definition av "barn"
- Art. 2 Icke-diskriminering
- Art. 3 Barnets bästa
- Art. 4 Genomförande av rättigheterna
- Art. 5 Föräldrarnas ledning
- Art. 6 Rätt till liv, överlevnad och utveckling
- Art. 7 Rätt till namn och nationalitet
- Art. 8 Rätt att behålla identitet
- Art. 9 Åtskiljande från föräldrar
- Art. 10 Familjeåterföreningar
- Art. 11 Olovligt bortförande
- Art. 12 Rätt att bli hörd och få sina åsikter beaktade
- Art. 13 Yttrande- och informationsfrihet
- Art. 14 Tanke-, samvets- och religionsfrihet
- Art. 15 Förenings- och församlingsfrihet
- Art. 16 Rätt till privat- och familjeliv
- Art. 17 Tillgång till lämplig information
- Art. 18 Uppfostran och utveckling
- Art. 19 Skydd mot övergrepp
- Art. 20 Alternativ omvårdnad
- Art. 21 Adoption
- Art. 22 Flyktningbarn
- Art. 23 Barn med funktionshinder
- Art. 24 Hälsa- och sjukvård
- Art. 25 Översyn avseende omhändertagna barn
- Art. 26 Social trygghet
- Art. 27 Levnadsstandard
- Art. 28 Rätt till utbildning
- Art. 29 Syftet med utbildningen
- Art. 30 Barn som tillhör minoriteter eller urbefolkningar
- Art. 31 Vila, fritid och kultur
- Art. 32 Skydd mot ekonomiskt utnyttjande
- Art. 33 Skydd mot narkotika
- Art. 34 Skydd mot sexuellt utnyttjande
- Art. 35 Förhindrande av handel med barn
- Art. 36 Skydd mot annat utnyttjande
- Art. 37 Skydd mot tortyr och dödsstraff
- Art. 38 Skydd mot väpnade konflikter
- Art. 39 Rehabilitering
- Art. 40 Straffprocess och kriminalvård
- Art. 41 Förhållande till mer långtgående bestämmelser

Del II

- Art. 42 Informationsskyldighet om konventionen
- Art. 43 Kommittén för barnets rättigheter
- Art. 44 Implementeringsrapporter
- Art. 45 Kommitténs arbetsmetoder

Del III

- Art. 46 Undertecknande
- Art. 47 Ratificering
- Art. 48 Anslutning
- Art. 49 Ikraftträdande

Art. 50 Ändringar
Art. 51 Reservationer
Art. 52 Uppsägning
Art. 53 Depositarie
Art. 54 Originaltext

FN:s konvention om barnets rättigheter antagen av FN s generalförsamling den 20 november 1989

Inledning

Konventionsstaterna,

som anser att, i enlighet med de principer som proklamerats i Förenta nationernas stadga, erkännandet av den inneboende värdigheten hos alla medlemmar av människosläktet och av deras lika oförytterliga rättigheter utgör grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

som beaktar att Förenta nationernas folk i stadgan på nytt bekräftat sin tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna och beslutat främja sociala framsteg och bättre levnadsvillkor under större frihet,

som erkänner att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter proklamerat och kommit överens om att envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter som däri anges, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt,

som erinrar om att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna proklamerat att barn har rätt till särskild omvårdnad och hjälp,

som är övertygade om att familjen, såsom den grundläggande enheten i samhället och den naturliga miljön för alla dess medlemmars och särskilt för barnens utveckling och välfärd, bör ges nödvändigt skydd och bistånd så att den till fullo kan ta på sig sitt ansvar i samhället,

som erkänner att barnet, för att kunna uppnå en fullständig och harmonisk utveckling av sin personlighet, bör växa upp i en familjemiljö, i en omgivning av lycka, kärlek och förståelse,

som anser att barnet till fullo bör förberedas för ett självständigt liv i samhället och uppfostras enligt de ideal som proklamerats i Förenta nationernas stadga, och särskilt i en anda av fred, värdighet, tolerans, frihet, jämlikhet och solidaritet,

som beaktar att behovet att ge barnet särskild omvårdnad fastslagits i 1924 års Genève-deklaration om barnets rättigheter och i deklarationen om barnets rättigheter, vilken antogs av generalförsamlingen den 20 november 1959, och erkänts i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (särskilt artiklarna 23 och 24), den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (särskilt artikel 10) samt i stadgar och tillämpliga instrument för fackorgan och internationella organisationer som ägnar sig åt barnens välfärd,

som beaktar att, såsom anges i deklarationen om barnets rättigheter, "barnet på grund av sin fysiska och psykiska omognad behöver särskilt skydd och särskild omvårdnad innefattande lämpligt rättsligt skydd, såväl före som efter födseln",

som erinrar om bestämmelserna i deklarationen om sociala och rättsliga principer rörande skydd av och omsorg om barn, särskilt med hänsyn till nationell och internationell placering i fosterhem och adoption; Förenta nationernas minimistandardregler för rättskipning rörande ungdomsbrottslighet (Pekingreglerna) samt deklarationen om skydd av kvinnor och barn i nödsituationer och vid väpnad konflikt,

som erkänner att det i alla länder i världen finns barn som lever under exceptionellt svåra förhållanden och att sådana barn kräver särskild uppmärksamhet,

som tar vederbörlig hänsyn till vikten av varje folks traditioner och kulturella värden när det gäller barnets skydd och harmoniska utveckling,

som erkänner betydelsen av internationellt samarbete för att förbättra barns levnadsvillkor i varje land, särskilt i utvecklingsländerna,

har kommit överens om följande:

DEL I**Artikel 1**

I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.

Artikel 2

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Artikel 3

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.

2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.

3. Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt behörig tillsyn.

Artikel 4

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete.

Artikel 5

Konventionsstaterna skall respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar eller där så är tillämpligt, medlemmar av den utvidgande familjen eller gemenskapen enligt lokal sedvänja, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, att på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga ge lämplig ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i denna konvention.

Artikel 6

1. Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet.

2. Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 7

1. Barnet skall registreras omedelbart efter födelsen och skall ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdad av dem.

2. Konventionsstaterna skall säkerställa genomförandet av dessa rättigheter i enlighet med sin nationella lagstiftning och sina åtaganden enligt tillämpliga internationella instrument på detta område, särskilt i de fall då barnet annars skulle vara statslös.

Artikel 8

1. Konventionsstaterna åtar sig att respektera barnets rätt att behålla sin identitet, innefattande medborgarskap, namn och släktförhållanden såsom dessa erkänns i lag, utan olagligt ingripande.

2. Om ett barn olagligt berövas en del eller hela sin identitet, skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd och skydd i syfte att snabbt återupprätta barnets identitet.

Artikel 9

1. Konventionsstaterna skall säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning, i enlighet med tillämpliga lag och tillämpliga förfaranden, finner att ett sådant åtskillande är nödvändigt för barnets

bästa. Ett sådant beslut kan vara nödvändigt i ett särskilt fall, t ex vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida eller då föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas angående barnets vistelseort.

2. Vid förfaranden enligt punkt 1 i denna artikel skall alla berörda parter beredas möjlighet att delta i förfarandet och att lägga fram sina synpunkter.

3. Konventionsstaterna skall respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa.

4. Då ett sådant åtskiljande är följden av åtgärder som en konventionsstat tagit initiativet till, t ex frihetsberövande, fängslande, utvisning, förvisning eller dödsfall (innefattande dödsfall oavsett orsak medan personen är frihetberövad) gentemot den ena av eller båda föräldrarna eller barnet, skall den konventionsstaten på begäran ge föräldrarna, barnet eller om så är lämpligt, någon annan medlem av familjen de väsentliga upplysningarna om den/de frånvarande familjemedlemmarnas vistelseort, såvida inte lämnandet av upplysningarna skulle vara till skada för barnet. Konventionsstaterna skall vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte i sig medför negativa följder för den/de personer som berörs.

Artikel 10

1. I enlighet med konventionsstaternas förpliktelse under artikel 9, punkt 1, skall ansökningar från ett barn eller dess föräldrar om att resa in i eller lämna en konventionsstat för familjeåterförening behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt av konventionsstaterna. Konventionsstaterna skall vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte medför negativa följder för de sökande och medlemmar av deras familj.

2. Ett barn vars föräldrar är bosatta i olika stater skall ha rätt, utom i undantagsfall, att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna. Konventionsstaterna skall för detta ändamål och i enlighet med sin förpliktelse under artikel 9, punkt 1, respektera barnets och dess föräldrars rätt att lämna vilket land som helst, innefattande sitt eget, och att resa in i sitt eget land. Rätten att lämna ett land skall vara underkastad endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public), folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter samt är förenliga med övriga i denna konvention erkända rättigheter.

Artikel 11

1. Konventionsstaterna skall vidta åtgärder för att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet.

2. För detta ändamål skall konventionsstaterna främja ingåendet av bilaterala eller multilaterala överenskommelser eller anslutning till befintliga överenskommelser.

Artikel 12

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Artikel 13

1. Barnet skall ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer.

2. Utövandet av denna rätt får underkastas vissa inskränkningar men endast sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga

(a) för att respektera andra personers rättigheter eller anseende; eller

(b) för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public) eller folkhälsan eller den allmänna sedligheten.

Artikel 14

1. Konventionsstaterna skall respektera barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.

2. Konventionsstaterna skall respektera föräldrarnas och i förekommande fall, vårdnadshavares rättigheter och skyldigheter att på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling ge barnet ledning då det utövar sin rätt.

3. Friheten att utöva sin religion eller tro får underkastas endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den allmänna sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter.

Artikel 15

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till föreningsfrihet och till fredliga sammankomster.

2. Utövandet av dessa rättigheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public) för skyddandet av folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter.

Artikel 16

1. Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.

2. Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Artikel 17

Konventionsstaterna erkänner den viktiga uppgift som massmedier utför och skall säkerställa att barnet har tillgång till information och material från olika nationella och internationella källor, särskilt sådant som syftar till att främja dess sociala, andliga och moraliska välfärd och fysiska och psykiska hälsa. Konventionsstaterna skall för detta ändamål,

(a) uppmuntra massmedier att sprida information och material av socialt och kulturellt värde för barnet och i enlighet med andan i artikel 29;

(b) uppmuntra internationellt samarbete vad gäller produktion, utbyte och spridning av sådan information och sådant material från olika kulturer och nationella och internationella källor;

(c) uppmuntra produktion och spridning av barnböcker;

(d) uppmuntra massmedier att ta särskild hänsyn till de språkliga behoven hos ett barn som tillhör en minoritetsgrupp eller en urbefolkning;

(e) uppmuntra utvecklingen av lämpliga riktlinjer för att skydda barnet mot information och material som är till skada för barnets välfärd, med beaktande av bestämmelserna i artiklarna 13 och 18.

Artikel 18

1. Konventionsstaterna skall göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa skall för dem komma i främsta rummet.

2. För att garantera och främja de rättigheter som anges i denna konvention skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och skall säkerställa utvecklingen av institutioner, inrättningar och tjänster för vård av barn.

3. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barn till förvärvsarbetande föräldrar har rätt att åtnjuta den barnomsorg som de är berättigade till.

Artikel 19

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.

2. Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Artikel 20

1. Ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö eller som för sitt eget bästa inte kan tillåtas stanna kvar i denna miljö skall ha rätt till särskilt skydd och bistånd från statens sida.
2. Konventionsstaterna skall i enlighet med sin nationella lagstiftning säkerställa alternativ omvårdnad för ett sådant barn.
3. Sådan omvårdnad kan bl a innefatta placering i fosterhem, kafalah i islamsk rätt, adoption eller om nödvändigt, placering i lämpliga institutioner för omvårdnad om barn. Då lösningar övervägs skall vederbörlig hänsyn tas till önskvärdheten av kontinuitet i ett barns uppfostran och till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund.

Artikel 21

Konventionsstater som erkänner och/eller tillåter adoption skall säkerställa att barnets bästa främst beaktas och skall,

- (a) säkerställa att adoption av ett barn godkänns endast av behöriga myndigheter, som i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden och på grundval av all relevant och tillförlitlig information beslutar att adoptionen kan tillåtas med hänsyn till barnets ställning i förhållande till föräldrar, släktingar och vårdnadshavare och att, om så krävs, de personer som berörs har givit sitt fulla samtycke till adoptionen på grund av sådan rådgivning som kan behövas;
- (b) erkänna att internationell adoption kan övervägas som en alternativ form av omvårdnad om barnet, om barnet inte kan placeras i en fosterfamilj eller adoptivfamilj eller inte kan tas om hand på lämpligt sätt i sitt hemland;
- (c) säkerställa att det barn som berörs av internationell adoption åtnjuter garantier och normer som motsvarar dem som gäller vid nationell adoption;
- (d) vidta alla lämpliga åtgärder för att vid internationell adoption säkerställa att placeringen inte leder till otillbörlig ekonomisk vinst för de personer som medverkar i denna;
- (e) främja, där så är lämpligt, målen i denna artikel genom att ingå bilaterala eller multilaterala arrangemang eller överenskommelser och inom denna ram sträva efter att säkerställa att placeringen av barnet i ett annat land sker genom behöriga myndigheter eller organ.

Artikel 22

1. Konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att ett barn som söker flyktingstatus eller anses som flykting i enlighet med tillämplig internationell eller nationell rätt och tillämpliga förfaranden och oberoende av om det kommer ensamt eller är åtföljt av sina föräldrar eller någon annan person, erhåller lämpligt skydd och humanitärt bistånd vid åtnjutandet av de tillämpliga rättigheter som anges i denna konvention och i andra internationella instrument rörande mänskliga rättigheter eller humanitär rätt, som nämnda stater tillträtt.
2. För detta ändamål skall konventionsstaterna, på sätt de finner lämpligt, samarbeta i varje ansträngning som görs av Förenta nationerna och andra behöriga mellanstatliga organisationer eller icke-statliga organisationer, som samarbetar med Förenta nationerna, för att skydda och bistå ett sådant barn och för att spåra föräldrarna eller andra familjemedlemmar till ett flyktingbarn i syfte att erhålla den information som är nödvändig för att barnet skall kunna återförenas med sin familj. I så fall då föräldrar eller andra familjemedlemmar inte kan påträffas, skall barnet ges samma skydd som varje annat barn som varaktigt eller tillfälligt berövats sin familjemiljö av något skäl, i enlighet med denna konvention.

Artikel 23

1. Konventionsstaterna erkänner att ett barn med fysiskt eller psykiskt handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.
2. Konventionsstaterna erkänner det handikappade barnets rätt till särskild omvårdnad och skall, inom ramen för tillgängliga resurser, uppmuntra och säkerställa att det berättigade barnet och de som ansvarar för dess omvårdnad får ansökt bistånd som är lämpligt med hänsyn till barnets tillstånd och föräldrarnas förhållanden eller förhållandena hos andra som tar hand om barnet.
3. Med hänsyn till att ett handikappat barn har särskilda behov skall det bistånd som lämnas enligt punkt 2 i denna artikel vara kostnadsfritt, då så är möjligt, med beaktande av föräldrarnas ekonomiska tillgångar eller ekonomiska tillgångarna hos andra som tar hand om barnet och skall syfta till att säkerställa att det handikappade barnet har effektiv tillgång till och erhåller undervisning och utbildning, hälso- och sjukvård, habilitering, förberedelser för arbetslivet och möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integrering i samhället och individuella utveckling, innefattande dess kulturella och andliga utveckling.

4. Konventionsstaterna skall i en anda av internationellt samarbete främja utbyte av lämplig information på området för förebyggande hälsovård och medicinsk, psykologisk och funktionell behandling av handikappade barn, innefattande spridning av och tillgång till information om habiliteringsmetoder, skol- och yrkesutbildning, i syfte att göra det möjligt för konventionsstater att förbättra sina möjligheter och kunskaper och vidga sin erfarenhet på dessa områden. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 24

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna skall sträva efter att säkerställa att inget barn är berövat sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård.

2. Konventionsstaterna skall sträva efter att till fullo förverkliga denna rätt och skall särskilt vidta lämpliga åtgärder för att,

(a) minska spädbarns- och barnadödligheten;

(b) säkerställa att alla barn tillhandahålls nödvändig sjukvård och hälsovård med tonvikt på utveckling av primärhälsovården;

(c) bekämpa sjukdom och undernäring, däri inbegripet åtgärder inom ramen för primärhälsovården, genom bl a utnyttjande av lätt tillgänglig teknik och genom att tillhandahålla näringsrika livsmedel i tillräcklig omfattning och rent dricksvatten, med beaktande av de faror och risker som miljöförstöring innebär;

(d) säkerställa tillfredsställande hälsovård för mödrar före och efter förlossningen;

(e) säkerställa att alla grupper i samhället, särskilt föräldrar och barn, får information om och har tillgång till undervisning om barnhälsovård och näringslära, fördelarna med amning, hygien och ren miljö och förebyggande av olycksfall samt får stöd vid användning av sådana grundläggande kunskaper:

(f) utveckla förebyggande hälsovård, föräldrarådgivning samt undervisning om och hjälp i familjeplaneringsfrågor.

3. Konventionsstaterna skall vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa.

4. Konventionsstaterna åtar sig att främja och uppmuntra internationellt samarbete i syfte att gradvis uppnå det fulla förverkligandet av den rätt som erkänns i denna artikel. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 25

Konventionsstaterna erkänner rätten för ett barn som har omhändertagits av behöriga myndigheter för omvårdnad, skydd eller behandling av sin fysiska eller psykiska hälsa till regelbunden översyn av den behandling som barnet får och alla andra omständigheter rörande barnets omhändertagande.

Artikel 26

1. Konventionsstaterna skall erkänna rätten för varje barn att åtnjuta social trygghet, innefattande socialförsäkring och skall vidta nödvändiga åtgärder för att till fullo förverkliga denna rätt i enlighet med sin nationella lagstiftning.

2. Förmånerna skall, där så är lämpligt, beviljas med hänsyn till de resurser som barnet och de personer som ansvarar för dess underhåll har och deras omständigheter i övrigt samt med hänsyn till varje annat förhållande som är av betydelse i samband med en ansökan om en sådan förmån från barnet eller för dess räkning.

Artikel 27

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.

2. Föräldrar eller andra som är ansvariga för barnet har, inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser, huvudansvaret för att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling.

3. Konventionsstaterna skall i enlighet med nationella förhållanden och inom ramen för sina resurser vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra denna rätt och skall vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och utarbeta stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder, och bostäder.

4. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa inrättning av underhåll

4. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa utbildning av underrätt för barnet från föräldrar eller andra som har ekonomiskt ansvar för barnet, både inom konventionsstaten och från utlandet. Särskilt i de fall då den person som har det ekonomiska ansvaret för barnet bor i en annan stat än barnet skall konventionsstaterna främja såväl anslutning till internationella överenskommelser eller ingående av sådana överenskommelser som upprättande av andra lämpliga arrangemang.

Artikel 28

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till utbildning och i syfte att gradvis förverkliga denna rätt och på grundval av lika möjligheter skall de särskilt,

- (a) göra grundutbildning obligatorisk och kostnadsfritt tillgängliga för alla;
- (b) uppmuntra utvecklingen av olika former av undervisning som följer efter grundutbildningen, innefattande såväl allmän utbildning som yrkesutbildning, göra dessa tillgängliga och åtkomliga för varje barn samt vidta lämpliga åtgärder såsom införande av kostnadsfri utbildning och ekonomiskt stöd vid behov;
- (c) göra högre utbildning tillgänglig för alla på grundval av förmåga genom varje lämpligt medel;
- (d) göra studierådgivning och yrkesorientering tillgänglig och åtkomlig för alla barn;
- (e) vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och i överensstämmelse med denna konvention.

3. Konventionsstaterna skall främja och uppmuntra internationellt samarbete i utbildningsfrågor, särskilt i syfte att bidra till att avskaffa okunnighet och analfabetism i hela världen och för att underlätta tillgång till vetenskaplig och teknisk kunskap och moderna undervisningsmetoder. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 29

1. Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att

- (a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga;
- (b) utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt för de principer som uppställts i Förenta nationernas stadga;
- (c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen;
- (d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar;
- (e) utveckla respekt för naturmiljön

2. Ingenting i denna artikel eller i artikel 28 får tolkas så att det medför inskränkning i den enskildes och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter, dock alltid under förutsättning att de i punkt 1 i denna artikel uppställda principerna iakttas och att kraven uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angivits som minimistandard.

Artikel 30

I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör en urbefolkning skall ett barn som tillhör en sådan minoritet eller urbefolkning inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

Artikel 31

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

2. Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.

Artikel 32

Artikel 32

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot att utföra arbete som kan vara skadligt eller hindra barnets utbildning eller äventyra barnets hälsa eller fysiska, psykiska, andliga, moraliska eller sociala utveckling.

2. Konventionsstaterna skall vidta lagstiftningsadministrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i upplysningssyfte för att säkerställa genomförandet av denna artikel. För detta ändamål och med beaktande av tillämpliga bestämmelser i andra internationella instrument skall konventionsstaterna särskilt

(a) fastställa en miniålder eller miniåldrar som minderåriga skall ha uppnått för tillträde till arbete;

(b) föreskriva en lämplig reglering av arbetstid och arbetsvillkor;

(c) föreskriva lämpliga straff eller andra påföljder i syfte att säkerställa ett effektivt genomförande av denna artikel.

Artikel 33

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, innefattande lagstiftningsåtgärder, administrativa och sociala åtgärder i upplysningssyfte, för att skydda barn från olaglig användning av narkotika och psykotropa ämnen såsom dessa definieras i tillämpliga internationella fördrag och för att förhindra att barn utnyttjas i den olagliga framställningen av och handeln med sådana ämnen.

Artikel 34

Konventionsstaterna åtar sig att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. För detta ändamål skall konventionsstaterna särskilt vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra

(a) att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling;

(b) att barn utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell verksamhet;

(c) att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

Artikel 35

Konventionsstaterna skall vidta lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn för varje ändamål och i varje form.

Artikel 36

Konventionsstaterna skall skydda barnet mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende.

Artikel 37

Konventionsstaterna skall säkerställa att

(a) inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Varken dödsstraff eller livstids fängelse utan möjlighet till frigivning får ådömas brott som begåtts av personer under 18 års ålder;

(b) inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Gripande, anhållande, häktning, fängslande eller andra former av frihetsberövande av ett barn skall ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid;

(c) varje frihetsberövat barn skall behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Särskilt skall varje frihetsberövat barn hållas åtskilt från vuxna, om det inte anses vara till barnets bästa att inte göra detta och skall, utom i undantagsfall, ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök;

(d) varje frihetsberövat barn skall ha rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde och annan lämplig hjälp som rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av en domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet samt rätt till ett snabbt beslut i saken.

Artikel 38

1. Konventionsstaterna åtar sig att respektera och säkerställa respekt för regler i internationell humanitär rätt som är tillämpliga på dem i väpnade konflikter och som är relevanta för barnet.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa att personer som inte uppnått 15 års ålder inte deltar direkt i fientligheter.

3. Konventionsstaterna skall avstå från att rekrytera en person som inte har uppnått 15 års ålder till sina väpnade styrkor. Då rekrytering sker bland personer som fyllt 15 men inte 18 år, skall konventionsstaterna sträva efter att i första hand rekrytera dem som är äldst.

4 Konventionsstaterna skall i enlighet med sina åtaganden enligt internationell humanitär rätt att skydda civilbefolkningen i väpnade konflikter vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa skydd och vård av barn som berörs av en väpnad konflikt.

Artikel 39

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av ett barn som utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp; tortyr eller någon annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning; eller väpnade konflikter. Sådan rehabilitering och sådan återanpassning skall äga rum i en miljö som befrämjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet.

Artikel 40

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn som misstänks eller åtalas för eller befunnits skyldigt att ha begått brott att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och önskvärdheten att främja att barnet återanpassas och tar på sig en konstruktiv roll i samhället.

2. För detta ändamål och med beaktande av tillämpliga bestämmelser i internationella instrument skall konventionsstaterna särskilt säkerställa att,

(a) inget barn skall misstänkas för eller åtalas för eller befinnas skyldigt att ha begått brott på grund av en handling eller underlåtenhet som inte var förbjuden enligt nationell eller internationell rätt vid den tidpunkt då den begicks;

(b) varje barn som misstänks eller åtalas för att ha begått brott skall ha åtminstone följande garantier:

(i) att betraktas som oskyldigt innan barnets skuld blivit lagligen fastställd;

(ii) att snarast och direkt underrättas om anklagelserna mot sig och, om lämpligt, genom sina föräldrar eller vårdnadshavare och att få juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp vid förberedelse och framläggande av sitt försvar;

(iii) att få saken avgjord utan dröjsmål av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ i en opartisk förhandling enligt lag och i närvaro av juridiskt eller annat lämpligt biträde och, såvida det inte anses strida mot barnets bästa, särskilt med beaktande av barnets ålder eller situation, barnets föräldrar eller vårdnadshavare;

(iv) att inte tvingas att avge vittnesmål eller erkänna sig skyldig; att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot barnet samt att på lika villkor för egen räkning få vittnen inkallade och förhörda;

(v) att, om barnet anses ha begått brott, få detta beslut och beslut om åtgärder till följd därav omprövade av en högre behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ enligt lag;

(vi) att utan kostnad få hjälp av tolk, om barnet inte kan förstå eller tala det språk som används;

(vii) att få sitt privatliv till fullo respekterat under alla stadier i förfarandet.

3. Konventionsstaterna skall söka främja införandet av lagar och förfaranden samt upprättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinnes skyldiga att ha begått brott och skall särskilt,

(a) fastställa en lägsta straffbarhetsålder;

(b) vidta åtgärder, då så är lämpligt och önskvärt, för behandling av barn under denna ålder utan att använda domstolsförfarande, under förutsättning att mänskliga rättigheter och rättsligt skydd till fullo respekteras.

4. Olika åtgärder som t ex vård, ledning och föreskrifter om till sin rådgivning, övervakning, vård i fosterhem, program för allmän utbildning och yrkesutbildning och andra alternativ till anstaltsvård skall finnas tillgängliga för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välfärd och är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet.

Artikel 41

Ingenting i denna konvention skall inverka på bestämmelser som går längre vad gäller att förverkliga barnets rättigheter och som kan finnas i

- (a) en konventionsstats lagstiftning; eller
- (b) för den staten gällande internationell rätt.

DEL II**Artikel 42**

Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Artikel 43

1. För att granska de framsteg som gjorts av konventionsstaterna i fråga om förverkligandet av skyldigheter enligt denna konvention skall en kommitté för barnets rättigheter upprättas, vilken skall utföra de uppgifter som föreskrivs i det följande.

2. Kommittén skall vara sammansatt av tio experter med högt moraliskt anseende och erkänd sakkunskap på det område som denna konvention omfattar.

3. Kommitténs medlemmar skall väljas av konventionsstaterna bland deras medborgare och skall tjänstgöra i sin personliga egenskap, varvid avseende skall fästas vid en rättvis geografisk fördelning och de viktigaste rättssystemen.

4. Det första valet till kommittén skall hållas senast sex månader efter dagen för denna konventions ikraftträdande och därefter vart- annat år. Senast fyra månader före dagen för varje val skall Förenta nationernas generalsekreterare skriftligen uppmana konventionsstaterna att inom två månader inkomma med sina förslag. Generalsekreteraren skall sedan upprätta och till konventionsstaterna överlämna en förteckning i alfabetisk ordning över samtliga föreslagna personer och ange vilka konventionsstater som föreslagit dem.

5. Val skall hållas vid möten med konventionsstaterna, som sammankallats av Förenta nationernas generalsekreterare, i Förenta nationernas högkvarter. Vid dessa möten, som är beslutsmässiga när två tredjedelar av konventionsstaterna är närvarande, skall de kandidater inväljas i kommittén som uppnår det högsta antalet röster och absolut majoritet av de närvarande och röstande konventionsstaternas röster.

6. Kommitténs medlemmar skall väljas för en tid av fyra år. De kan återväljas, om de föreslagits till återval. För fem av de medlemmar som utsetts vid det första valet skall mandattiden utlöpa efter två år. Omedelbart efter det första valet skall namnen på dessa fem medlemmar utses genom lottdragning av ordföranden vid mötet.

7. Om en kommittémedlem avlider eller avsäger sig sitt uppdrag eller förklarar att han eller hon av någon annan anledning inte längre kan fullgöra sitt uppdrag inom kommittén, skall den konventionsstat som föreslog medlemmen, med förbehåll för kommitténs godkännande, utse en annan expert bland sina medborgare, som skall inneha uppdraget under återstoden av mandattiden.

8. Kommittén skall själv fastställa sin arbetsordning.

9. Kommittén skall välja sitt presidium för en tvåårsperiod.

10. Kommitténs möten skall vanligtvis hållas i Förenta nationernas högkvarter eller på annan lämplig plats, som kommittén bestämmer. Kommittén skall i regel sammanträda varje år. Kommittémötenas längd skall bestämmas och om det är nödvändigt, omprövas vid möte med konventionsstaterna, med förbehåll för generalförsamlingens godkännande.

11. Förenta nationernas generalsekreterare skall tillhandahålla erforderlig personal och övriga resurser för att möjliggöra för kommittén att effektivt utföra sitt uppdrag enligt denna konvention.

12. Medlemmarna av den enligt denna konvention upprättade kommittén skall med godkännande av generalförsamlingen erhålla ersättning från Förenta nationerna på sådana villkor som generalförsamlingen beslutar.

Artikel 44

1. Konventionsstaterna åtar sig att genom Förenta nationernas generalsekreterare avge rapporter till kommittén om de åtgärder som de vidtagit för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention och de framsteg som gjorts i fråga om åtnjutandet av dessa rättigheter:

(a) inom två år efter konventionens ikraftträdande för den berörda staten,

(b) därefter vart femte år.

2. Rapporter enligt denna artikel skall ange eventuella förhållanden och svårigheter som påverkar i vilken utsträckning åtagandena enligt denna konvention har uppfyllts. Rapporterna skall även innehålla tillräcklig information för att ge kommittén en god uppfattning om genomförandet av konventionens bestämmelser i det berörda landet.

3. En konventionsstat som har tillställt kommittén en utförlig första rapport behöver inte i sina följande rapporter, som avges enligt punkt 1 (b) i denna konvention, upprepa tidigare lämnad grundläggande information.

4. Kommittén kan begära ytterligare information från konventionsstaterna om genomförandet av konventionens bestämmelser.

5. Kommittén skall vartannat år genom ekonomiska och sociala rådet tillställa generalförsamlingen rapporter om sin verksamhet.

6. Konventionsstaterna skall göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten i sina respektive länder.

Artikel 45

För att främja ett effektivt genomförande av konventionens bestämmelser och internationellt samarbete på det område som konventionen avser gäller följande:

(a) Fackorganen, FN:s barnfond och andra FN-organ skall ha rätt att vara representerade vid granskningen av genomförandet av sådana bestämmelser i denna konvention som faller inom ramen för deras mandat. Kommittén kan inbjuda kompetenta organ och organisationer, som den finner lämpligt, att komma med expertråd angående genomförandet av konventionen på områden som faller inom ramen för deras respektive verksamhetsområden. Kommittén kan inbjuda fackorganen, FN:s barnfond och andra FN-organ att inlämna rapporter om konventionens tillämpning inom området som faller inom ramen för deras verksamhet;

(b) kommittén skall, såsom den finner lämpligt, till fackorganen, FN:s barnfond och andra kompetenta organ och organisationer överlämna rapporter från konventionsstaterna som innehåller en begäran om eller anger behov av teknisk rådgivning eller tekniskt bistånd jämte kommitténs synpunkter och eventuella förslag beträffande sådan begäran eller sådant behov;

(c) Kommittén kan rekommendera generalförsamlingen att framställa en begäran till generalsekreteraren om att för kommitténs räkning företa studier angående särskilda frågor som rör barnets rättigheter;

(d) Kommittén kan avge förslag och allmänna rekommendationer på grundval av den information som erhållits enligt artiklarna 44 och 45 i denna konvention. Sådana förslag och allmänna rekommendationer skall tillställas varje konventionsstat som berörs samt rapporteras till generalförsamlingen tillsammans med eventuella kommentarer från konventionsstaterna.

DEL III

Artikel 46

Denna konvention skall vara öppen för undertecknande av alla stater.

Artikel 47

Denna konvention skall ratificeras. Ratifikationsinstrumenten skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 48

Denna konvention skall förbli öppen för anslutning av vilken stat som helst. Anslutningsinstrumenten skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 49

1. Denna konvention träder i kraft den trettionde dagen efter dagen för deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet hos Förenta nationernas generalsekreterare.

2. I förhållande till varje stat som ratificerar eller ansluter sig till konventionen efter deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter det att en sådan stat deponerat sitt ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 50

1. En konventionsstat kan föreslå en ändring av konventionen och överlämna förslaget till Förenta nationernas generalsekreterare. Generalsekreteraren skall sedan översända ändringsförslaget till konventionsstaterna med en begäran om att dessa anger om de tillstyrker att en konferens med konventionsstaterna sammankallas för att behandla och rösta om förslagen. Om minst en tredjedel av staterna inom fyra månader efter förslagets översändande tillstyrker en sådan konferens, skall generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta nationernas regi. Ändringsförslag som antagits av en majoritet av de vid konferensen närvarande och röstande konventionsstaterna skall underställas generalförsamlingen för godkännande.

2. En ändring som antagits enligt punkt (1) i denna artikel träder i kraft när den har godkänts av Förenta nationernas general-församling och antagits av konventionsstaterna med två tredjedels majoritet.

3. När en ändring träder i kraft skall den vara bindande för de konventionsstater som har antagit den, medan övriga konventions-stater fortfarande är bundna av bestämmelserna i denna konvention och eventuella tidigare ändringar, som de antagit.

Artikel 51

1. Förenta nationernas generalsekreterare skall motta och till alla stater sända texten till reservationer som staterna gjort vid ratifikationen eller anslutningen.

2. En reservation som strider mot denna konventions ändamål och syfte skall inte tillåtas.

3. Reservationer kan återtogs vid vilken tidpunkt som helst genom notifikation till Förenta nationernas generalsekreterare, som därefter skall underrätta alla stater. Notifikationen skall gälla från den dag då den mottogs av generalsekreteraren

Artikel 52

En konventionsstat kan säga upp denna konvention genom skriftlig notifikation till Förenta nationernas generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft ett år efter den dag då notifikationen mottogs av generalsekreteraren.

Artikel 53

Förenta nationernas generalsekreterare utses till depositarie för denna konvention.

Artikel 54

Originalen till denna konvention, vars arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter har lika giltighet, skall deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare. Till bekräftelse härav har undertecknade ombud, därtill vederbörligen befullmäktigade av sina respektive regeringar, undertecknat denna konvention.

<http://blog.unicef.se/2011/10/08/sverige-tar-inte-fns-barnrattskommittes-kritik-pa-allvar/>

Sverige tar inte FN:s barnrättskommittés kritik på allvar

8 oktober 2011

Sverige får återigen kritik från FN:s barnrättskommitté. Bland annat anser kommittén att [barnkonventionen måste bli svensk lag](#) för att stärka det rättsliga skyddet för barn, en fråga som också UNICEF Sverige driver.

Det framgår när barnrättskommittén nu kommer med sina slutsatser om hur Sverige följer barnkonventionens tilläggsprotokoll om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi. Det har också flera medier rapporterat om idag, bl a [SR Ekot](#) och [Dagens Nyheter via TT](#).

Den svenska regeringen har frågats ut om hur den lever upp till skyldigheten att skydda barn mot människohandel. Den utfrågningen skedde i Genève i måndags.

Alla länder som har anslutit sig till [FN:s konvention om barnets rättigheter \(barnkonventionen\)](#) granskas regelbundet av FN-kommittén. Senaste gången som Sverige granskades var i juni 2009, då Sverige bland annat fick kritik för att gömda och papperslösa barn diskrimineras när de inte får gå i skolan.

Kritiken denna gång handlar bland annat om att det behövs bättre statistik avseende antalet barn utsatta för människohandel, bättre skydd för ensamkommande barn som söker asyl och barn som är papperslösa, utvidgad definition av barnpornografi, ökat skydd för barn mellan 15 och 18 år som utnyttjas sexuellt samt att barn utsatta för människohandel lättare ska kunna få uppehållstillstånd.

Vi hoppas att regeringen kommer att ta till sig av kritiken och göra de ändringar som krävs för att öka skyddet för barn som utnyttjas för handel, prostitution och pornografi. Det är märkligt att regeringen hittills inte tagit kritiken och rekommendationerna från FN-kommittén på större allvar. Synsättet verkar vara att vi vet bäst själva vilka insatser som krävs för att skydda barn, istället för att ändra lagstiftning och ta till sig av förslagen från detta internationella övervakningsorgan vars roll är att stärka det rättsliga skyddet för barn.

Kan det vara så att regeringen anser att barnkonventionen endast ger uttryck för målsättningar snarare än specifika rättigheter? Barnrättskommittén är tydlig: barnkonventionen är inte ett dött dokument, utan alla stater som har anslutit sig har krav på sig att uppfylla barns mänskliga rättigheter. För att stärka skyddet för barn som utnyttjas i människohandel, prostitution och pornografi krävs, förutom ändrad lagstiftning och ökade utbildningsinsatser för myndigheter, en politisk vilja.

[Läs barnrättskommitténs slutsatser.](#)

[Mer om FNs barnrättskommitté.](#)

/Christina Heilborn, Chef Opinion och påverkan

<http://unicef.se/barnkonventionen/sverige-far-kritik-av-fn>

Sverige är inte alltid bäst i klassen på barns rättigheter

I Sverige vill vi gärna slå oss på bröstet när det gäller barnens situation, men inte ens här har vi lyckats att tillgodose barns rättigheter fullt ut. Det framgick när barnrättskommittén 2009 kom med sina sammanfattande slutsatser över hur Sverige följer barnkonventionen.

I FN:s barnrättskommittés senaste granskning av Sveriges arbete med att förverkliga barnkonventionen, fick vi bland annat kritik för att svenska barn fortfarande har väldigt låg kunskap om sina rättigheter och att det finns stora brister i möjligheterna till inflytande. Dessutom anser kommittén att gömda flyktingbarn diskrimineras när de inte får gå i skolan. Läs kritiken från FN:s barnrättskommitté.

Det är dags att regeringen tar kritiken på allvar

– Det är anmärkningsvärt att Sverige fortfarande får kritik för att gömda flyktningbarn inte har rätt till skolgång, säger UNICEF Sveriges barnrättsjurist Christina Heilborn. Det är oacceptabelt att denna diskriminering av barn fortsätter 20 år efter det att barnkonventionen godkännts av Sverige. Det är dags att regeringen tar kritiken från FN:s barnrättskommitté på allvar.

En del av kritiken från kommittén rör att barnkonventionen inte gäller som svensk lag. UNICEF Sverige anser att det skulle göra skillnad i hanteringen av asylärenden, vårdnadstvister och socialtjänstutredningar om konventionen fick status som lag.

– Idag kan myndigheter och domstolar avfärda konventionen eftersom den inte har status av svensk lag. Vi har sett att detta får konsekvenser för beslut som rör barn, säger Christina Heilborn.

Läs mer om [barnrättskommitténs arbete](#).

FN:s barnrättskommittés rekommendationer till Sverige

Här följer några exempel på områden där barnrättskommittén anser att Sverige behöver förbättra sig för att leva upp till barnkonventionens bestämmelser

- Att barnkonventionen får ställning som svensk lag.
- Att Barnombudsmannen får mandat att utreda individuella klagomål från barn.
- Att alla barn i Sverige måste skyddas mot diskriminering.
- Att gömda barn och papperslösa barn får rätt till utbildning.
- Att papperslösa barn får rätt till sjukvård.
- Att barnets bästa verkligen utreds och bedöms i asylprocessen.
- Att förebygga självmord bland barn och att öka insatserna för att förbättra barns psykiska hälsa.
- Att barnkonventionen skrivs in i läroplanen.
- Att god man för ensamkommande barn utses inom 24 timmar.
- Att regler vid familjeåterförening inte strider mot barnkonventionen (med anledning av försörjningskravet).
- Att stärka skyddet för barn som är utsatta för människohandel (trafficking).
- Att se över lag och praxis när det gäller isolering av barn placerade på institution.

FN:s barnrättskommitté granskade 2009 hur Sverige följer barnkonventionen. Dessa granskningar sker vart femte år för de stater som skrivit på konventionen. För Sveriges del var detta den fjärde gången. Kommitténs uppgift är att granska staterna och lämna beröm, kritik och förslag till förbättringar. Sverige frågades ut i Genève av FN:s barnrättskommitté och på fredagen 12 juni 2009 kom kommittén med sina slutsatser.

Här kan du läsa och ladda ner regeringens egen rapport (2007) samt barnrättskommitténs slutsatser i sin helhet (2009):

[Sveriges-fjärde-fn-rapport-2007](#) 892,5 kB PDF

[Concluding Observations Sweden](#) 89,2 kB PDF

UNICEF Sverige har också kritiserat regeringen

UNICEF Sverige har också kritiserat regeringen på en rad olika områden. Bland annat har vi lämnat kommentarer till regeringens rapport 2008. Rapporten kan laddas ner nedan eller läsas i sin helhet på scribd.

UNICEF Sveriges kommentar till regeringsrapporten 2008.

[UNICEF Sweden comments on Sweden CRC report 2008](#) 155,6 kB PDF

BARNKONVENTIONENS STATUS

En utvärdering av för- och nackdelar med barnkonventionen som svensk lag

Rebecca Stern & Martin Jörnrud

OM RAOUL WALLENBERGINSTITUTET

Raoul Wallenberginstitutet för mänskliga rättigheter och humanitär rätt är en oberoende akademisk institution. Institutet är uppkallat efter den svenske diplomaten Raoul Wallenberg för att hedra hans humanitära arbete. Institutets syfte är att verka för universell respekt för mänskliga rättigheter och humanitär rätt genom forskning, utbildning och institutionsbyggande. Institutets vision är att vara en föregångare i alla aspekter av vårt arbete samt att bidra till en samhällsutveckling som bygger på respekt för mänskliga rättigheter och mänsklig värdighet. Våra ledord är respekt, integritet, delaktighet och inspiration. Läs mer på www.rwi.lu.se

OM UNICEF

UNICEF, FN:s barnfond, arbetar över hela världen för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter. Insatserna är förebyggande, långsiktiga och bygger på principen att de barn som har det sämst ska få hjälp först – oavsett nationalitet, religion eller landets politiska ledning. I Sverige arbetar UNICEF med insamling av pengar och opinionsbildning för barns rättigheter. UNICEF är helt beroende av frivilliga bidrag från regeringar, företag, organisationer och privatpersoner. Läs mer på unicef.se

INNEHÅLL

Förord	s. 4
Sammanfattning	s. 5
1. Inledning	s. 6
2. Folkrättsliga konventioner i nationell rätt	s. 6
2.1. Allmänt om konventioners status i svensk rätt	s. 6
2.2. Europakonventionen om mänskliga rättigheter i svensk rätt	s. 8
2.3. EU-rätten i svensk rätt	s. 9
3. Att genomföra barnkonventionen på nationell nivå: FN:s Barnrättskommittés ståndpunkter	s. 9
3.1. Utgångspunkter för statens genomförande av konventionen.....	s. 9
3.2. Barnrättskommittén om inkorporering.....	s. 11
4. Barnkonventionens status i svensk rätt	s. 11
4.1. Historisk bakgrund	s. 11
4.2. Sverige ratificerar barnkonventionen	s. 12
4.3. Riksdagens och regeringens syn på inkorporering.....	s. 12
4.3.1. Riksdagen.....	s. 12
4.3.2. Regeringens strategier för förverkligande av barnkonventionen.....	s. 14
4.4. Barnkonventionen i svensk lagstiftning – exempel.....	s. 14
4.5. Barnet i grundlagen.....	s. 16
4.6. Sammanfattning.....	s. 16
5. Barnkonventionen i landsting, kommuner och statliga myndigheter	s. 16
5.1. Barnkonventionen i landstingen	s. 16
5.2. Barnkonventionen i kommunerna	s. 17
5.3. Barnkonventionen i statliga myndigheters verksamhet.....	s. 18
5.4. Sammanfattande ord.....	s. 18
6. Barnkonventionen i domstolarna	s. 18
7. Barnrättskommitténs kommentarer angående Sveriges genomförande av barnkonventionen	s. 20
8. Erfarenheter från Norge	s. 22
8.1. Bakgrund och diskussionen om inkorporering.....	s. 22
8.2. Barnkonventionens genomslag i norsk lagstiftning.....	s. 23
8.3. Barnkonventionen i norsk rättspraxis.....	s. 24
8.4. Sammanfattande anmärkningar	s. 24
9. Ska barnkonventionen bli svensk lag? Argument och reflektioner	s. 26
9.1. Folkrättsliga krav.....	s. 26
9.2. Rättspolitiska argument.....	s. 26
9.3. Övriga argument.....	s. 27
9.4. Avslutande reflektioner.....	s. 28
Källförteckning	s. 30

FÖRORD

Sverige har varit folkrättsligt bundet att genomföra FN:s konvention om barnets rättigheter i mer än 20 år. Under dessa år har lagar stiftats, policypapper skrivits, handlingsplaner tagits fram och utbildningar genomförts inom stat, kommun, landsting och rättsväsende. Problemet är att alla dessa åtgärder inte räcker till för att genomföra barnkonventionen på ett effektivt sätt och därmed säkerställa att barns rättigheter respekteras i praktiken. En lösning på detta problem skulle kunna vara att göra barnkonventionen till svensk lag och därmed direkt tillämplig i domstol och av myndigheter. I denna rapport, som är ett samarbete mellan UNICEF Sverige och Raoul Wallenberginstitutet för mänskliga rättigheter och humanitär rätt, analyseras argument för och emot att inkorporera barnkonventionen i svensk rätt.

Barns rättigheter, liksom mänskliga rättigheter i stort, har under lång tid varit en hjärtefråga för Sverige inter-

nationellt. Sverige har också ofta slagit sig för bröstet när det gäller hur mänskliga rättigheter efterlevs i vårt land. Att inte uppfylla barnkonventionens krav för alla barn som lever i Sverige är inte värdigt ett av världens mest barnvänliga samhällen. Att göra barnkonventionen till lag i Sverige är inte målet i sig – men en väg mot målet att barns mänskliga rättigheter ska respekteras som är väl värd att utforska.

Stockholm, oktober 2011

Marie Tuma
Direktör
Raoul Wallenberginstitutet
för mänskliga rättigheter
och humanitär rätt

Véronique Lönnerblad
Generalsekreterare
UNICEF Sverige

SAMMANFATTNING

Om barnkonventionen ska bli svensk lag är en fråga som diskuterats sedan Sverige ratificerade konventionen 1990. Syftet med rapporten är att ge en dagsaktuell bild av barnkonventionens status i Sverige 2011 samt att presentera och analysera argument för och emot inkorporering.

Det finns inga folkrättsliga argument för att en konvention måste göras till nationell rätt. FN:s Barnrättskommitté förordar inkorporering som det bästa sättet att uppfylla de krav barnkonventionen ställer på konventionsstaterna. Även UNICEF Sverige förespråkar en sådan åtgärd. De argument som framförts för och emot inkorporering är istället i första hand rättspolitiska. Flera av argumenten, som att barnkonventionen inte är skriven på ett språk och med en teknik som passar in i svensk rätt, liksom att det skulle vara problematiskt att den även omfattar ekonomiska och sociala rättigheter, framstår idag som otidsenliga, bland annat på grund av det inflytande Europakonventionen haft på svensk rätt. Europadomstolens praxis visar också att uppdelningen mellan olika typer av rättigheter inte är avgörande för ett effektivt genomförande av en konvention om mänskliga rättigheter. Ett viktigt argument mot inkorporering har vidare varit att alltför

mycket av tolkningsansvaret skulle läggas över på domstolarna och att risken då är att barnkonventionen skulle komma att tolkas för snävt. Mot detta kan framföras dels att rädslan för juridikens inflytande över samhällsutvecklingen tycks ha minskat hos lagstiftaren under årens lopp, dels att det finns ett antal konventioner på andra områden som inkorporerats och som tillämpas direkt i domstol utan att ha gått vägen över lagstiftning. Exempel från nordiska grannländer där barnkonventionen antingen är lag (Norge) eller är direkt tillämplig i domstol och räknas som en rättskälla (Danmark) visar också

på att barnkonventionen mycket väl går att tillämpa i domstol. Den praxis för tolkning av konventionen som skapas av Barnrättskommittén är också till hjälp för domstolarna och skulle bli så i än högre utsträckning om barnkonventionen hade status som rättskälla.

Det norska exemplet – Norge gjorde barnkonventionen till lag 2003 – visar att inkorporering har varit en på många sätt framgångsrik metod för att genomföra barnkonventionen på ett tillfredställande vis. Förutom

de ovan nämnda argumenten framhålls i rapporten att det även finns pedagogiska vinster att göra på en inkorporering, då det leder dels till att konventionen blir mer känd, dels att utbildning av tjänstemän och domare måste prioriteras ytterligare. Vidare skulle en inkorporering stärka rättighetsperspektivet i svensk lagstiftning i stort och barnrelaterad sådan i synnerhet, och förhoppningsvis leda till att barns mänskliga

rättigheter tas på större allvar som just rättigheter. En inkorporering skulle även skicka en signal till andra konventionsstater om den vikt Sverige lägger vid barns rättigheter och underlätta internationellt policyarbete. Slutligen konstateras i rapporten att inkorporering som sådan inte är det enda sättet att genomföra barns rättigheter – den springande punkten är som alltid den politiska viljan – men ett effektivt och användbart verktyg att nå målet: att barns mänskliga rättigheter respekteras fullt ut.

Exempel från nordiska grannländer där barnkonventionen antingen är lag (Norge) eller är direkt tillämplig i domstol och räknas som en rättskälla (Danmark) visar också på att barnkonventionen mycket väl går att tillämpa i domstol.

1. INLEDNING

1989 antogs Konventionen om barnets rättigheter av FN:s Generalförsamling.¹ Sverige, som var mycket aktivt i processen att skapa en konvention som särskilt ägnas barns mänskliga rättigheter, ratificerade som ett av de första länderna konventionen 1990.² I mer än tjugo år har Sverige således varit folkrättsligt bundet att genomföra konventionens artiklar och på så sätt uppfylla konventionens syfte: att barns rättigheter skyddas och tillgodoses på alla nivåer i samhället.

Barnkonventionen är en folkrättslig överenskommelse och en av FN:s kärnkonventioner om mänskliga rättigheter. Det är den konvention om mänskliga rättigheter som ratificerats av överlägset flest länder i världen; i skrivande stund 193 stycken. Endast två länder, USA och Somalia, är inte bundna av konventionen. Barnkonventionen var nyskapande på flera sätt då den antogs: den förespråkade en syn på barn som både kompetenta och kapabla att agera i frågor som berör dem, den omfattade såväl civila och politiska som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter liksom internationell humanitär rätt (folkrätt i krig) och den var, till skillnad från äldre konventioner om mänskliga rättigheter, könsneutralt utformad. Barnkonventionen ses i allmänhet som det instrument som placerade barns rättigheter på den internationella agendan. Skapandet av en konvention om barnets rättigheter innebär vidare ett erkännande dels av att barn har rättigheter i kraft av att vara just barn, dels att de generella konventioner om mänskliga rättigheter och andra juridiska instrument som redan fanns vid tiden för dess tillblivelse – som gäller alla människor oavsett ålder – inte var tillräckliga för att tillgodose barns särskilda behov. Barnkonventionen, rätt tolkad och tillämpad, kan alltså vara ett kraftfullt verktyg för att främja barns rätt såväl lokalt som globalt.

För att barnkonventionen ska få så stort genomslag som möjligt i ett land som erkänt sig bundet av den ska ett antal olika åtgärder vidtas: lagstiftning, resursfördelning, informationsspridning och policy- och attitydarbete är några exempel. Att göra konventionen till en del av nationell lag kan tyckas som ett enkelt steg för att uppfylla dess krav på genomförande i praktiken. Detta bland annat därför att det folkrättsliga instrumentet i sådant fall blir både nationell lagstiftning – och därmed direkt tillämplig i nationella domstolar – och samtidigt en tungt vägande rättskälla vid tolkning och tillämpning av andra lagar och regler.

I vilken mån de länder som ratificerat konventionen också gör den till nationell lag beror emellertid både på om det finns en politisk vilja att vidta en sådan åtgärd och på

landets rättsystem och rättskultur. I Sverige har frågan om barnkonventionen som svensk lag debatterats flitigt under årens lopp. Den hittills rådande uppfattningen från statens sida har varit att konventionen av olika anledning- ar inte lämpar sig för att inkorporeras i sin helhet i svensk lagstiftning. Aktörer i det civila samhället – inte minst olika barnrättsorganisationer – liksom Barnombudsman- nen hävdar å sin sida att fördelarna med att konventions- texten skulle bli svensk lag uppväger de svårigheter och nackdelar som finns. I skrivande stund (augusti 2011) är en majoritet av riksdagspartierna numera positiva till att inkorporera barnkonventionen; om detta leder till konkreta förslag återstår emellertid att se.³

Syftet med föreliggande rapport är inte att ensidigt propagera för att barnkonventionen ska, eller inte ska, inkorporeras i svensk rätt. Syftet är i stället att belysa för- och nackdelar med inkorporering samt de argument som förts fram i debatten. Rapporten redovisar Sveriges förhållningssätt till folkrättsliga konventioner, barnkonventionens ställning i svensk rätt och policy samt diskuterar erfarenheter från andra länder där barnkonventionen antingen är lag eller har annan likvärdig status i rätts- systemet. Av utrymmesskal redovisas inte i detalj barnkonventionens genomslag på olika rättsområden utan begränsar sig till konventionens status generellt i det svenska rättssystemet. Avslutningsvis analyseras argument för och emot inkorporering, följt av några sammanfattande reflektioner inför framtiden.

Bakom rapporten står UNICEF Sverige och Raoul Wallenberginstitutet för mänskliga rättigheter och humanitär rätt. UNICEF:s hållning är att barnkonventionen ska göras till svensk lag. De synpunkter som framförs i rapporten är emellertid författarnas egna.

2. FOLKRÄTTSLIGA KONVENTIONER I NATIONELL RÄTT

2.1. Allmänt om konventioners status i svensk rätt

Beroende på rättssystem och rättskultur har stater olika syn på relationen mellan internationell och nationell rätt eller, med andra ord, vilken status internationella konventioner har i det nationella rättssystemet. Synen på folkrätten i ett visst rättsystem avgör också vilka åtgärder som måste vidtas för att en konvention ska kunna åberopas och användas i nationell rätt och nationella domstolar. Enkelt uttryckt så ses i den monistiska traditionen

den nationella och den internationella rätten som delar av samma rättssystem. En konvention blir därför gällande nationell rätt när den ratificerats av staten samt trätt i kraft enligt folkrätten. Den status konventionen sedan får i nationell lagstiftning avgörs av hur landets konstitution reglerar relationen mellan folkrätt, konstitution och ”vanlig” lag. Belgien och Spanien är exempel på monistiska stater.

Det kan i sammanhanget vara värt att påpeka att konventioner om mänskliga rättigheter handlar om relationen mellan staten och enskilda individer (vertikalt) och att de alltså i princip inte skapar rättigheter och skyldigheter mellan enskilda personer (horisontellt); å andra sidan kan staten ha ansvar, direkt eller indirekt, för enskilda personers agerande och deras eventuella kränkningar av andra individers rättigheter. Om konventionen anger rättigheter för enskilda – konventioner om mänskliga rättigheter är ett uppenbart exempel – så kan konventionen eller delar av den, om den/de är tillräckligt tydliga, vara direkt tillämplig i en nationell domstol. Sådana konventioner kallas ”self-executing treaties”. Om konventionen eller artikeln bara innebär förpliktelser för staten så är den däremot inte direkt tillämplig i domstol. Å andra sidan kan det vara svårt att avgöra vad som gäller då en konvention eller artikel kan rikta sig både till staten och till den enskilde. Om en konvention eller artiklar i en konvention är self-executing avgörs bland annat i domstolarnas praxis. Ett sätt att överkomma dessa svårigheter är att vissa regler görs om till nationell lag, även om det generellt sett inte krävs i ett monistiskt land.

I den dualistiska traditionen, däremot, ses nationell och internationell rätt som två skilda rättssystem med jämbördig status där internationell rätt inte omedelbart har någon rättslig status på det nationella planet. Italien och Tyskland, liksom de nordiska länderna, är exempel på dualistiska stater. Nationell lagstiftning och domstolsavgöranden förlorar därför inte sin giltighet i en dualistisk stat, oavsett hur folkrättsstridiga de är. Å andra sidan kan en stat inte åberopa gällande nationell lagstiftning som ett skäl att undkomma sina folkrättsliga åtaganden – på så sätt är folkrätten överordnad den nationella rätten. Staten som sådan är folkrättsligt bunden av de konventioner den ratificerat men det krävs ytterligare åtgärder, vanligtvis ett beslut i någon form av landets parlament, för att konventionen ska kunna åberopas och ha någon status i nationell rätt. På så sätt genomförs konventionen i den nationella rätten. Det finns olika metoder på vilket sätt detta kan ske; de som främst används i Sverige är transformering, inkorporering eller konstaterande av normharmoni.

Transformering innebär att konventionen helt eller i delar införlivas i nationell rätt, vanligtvis genom att den omformuleras och anpassas till redan existerande lag. Det är sedan dessa nya/omformulerade regler som gäller

som nationell lag. Inkorporering, däremot, innebär att den folkrättsliga konventionen som sådan blir lag och att det är de ursprungliga formuleringarna som är gällande rätt (även om konventionen vanligtvis också översätts till landets språk). Konstaterande av normharmoni, slutligen, innebär att nationell lagstiftning anses i sin helhet redan överensstämma med konventionens krav (ofta anses den nationella rätten gå längre) vilket innebär att några förändringar eller tillägg till nationell lagstiftning inte är nödvändiga. Denna metod förutsätter en översyn av nationell lagstiftning för att se till att normharmoni verkligen råder.

Här är det värt att påpeka två saker. Dels att gränsen mellan monism och dualism inte är knivskarp och att det i praktiken inte finns någon stat som strikt är det ena eller andra. En monistisk stat kan använda sig av olika metoder för införlivande för att exempelvis säkerställa en konventions direkta tillämplighet i domstol. I dualistiska stater kan vissa konventioner åberopas och tillmätas juridisk tyngd i enskilda fall utan att någon transformering eller inkorporering skett. Dels att när en stat ratificerar en folkrättslig konvention och på så sätt erkänner sig bunden av de åtaganden som konventionen innebär är det staten, med andra ord landet, som är folkrättsligt bundet. Vad som utgör ”staten” i detta sammanhang är emellertid värt en tanke: regeringen är visserligen ytterst ansvarig för att åtagandena enligt konventionen respekteras och genomförs, men även landets parlament samt organ på regional och lokal nivå (exempelvis kommuner och lands- ting) samt myndigheter har, inom ramen för sina respektive områden, ansvar för att konventionen genomförs. Att det är ”staten” som är folkrättsligt bunden innebär alltså inte att andra organ än regeringen (som representant för staten) står fria från ansvar, eller att ansvaret bara gäller på nationell nivå.

Sverige anses (alltjämt) tillhöra den dualistiska traditionen, även om det främst på senare år växt fram en diskussion inom rättsvetenskapen om hur denna dualism ska förstås och hur den utvecklats.⁴ Det krävs alltså att riksdagen fattar beslut om på vilket sätt en folkrättslig konvention ska införlivas i svensk rätt och därmed också om vilken status konventionen får i det svenska rättssystemet. Transformation eller konstaterande av normharmoni – eller en kombination av dessa två – är vad som oftast används. När det gäller barnkonventionen har man använt både transformering – framför allt avseende de grundläggande principerna om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals – samt konstaterande av normharmoni. Vi återkommer till barnkonventionens ställning i svensk rätt i senare avsnitt; här ska bara konstateras att konventionstexten som sådan alltså inte är direkt tillämplig

¹ G.A. res. 44/25, annex, 44 U.N. GAOR Supp. (No. 49) at 167, U.N. Doc. A/44/49 (1989), entered into force Sept. 2, 1990.
² Se prop. 1989/90:107 om godkännande av konventionen om barnets rättigheter.

³ Se <http://www.unicef.se/opinion/unicefs-barnrattsfragor-i-sverige/gor-barnkonventionen-till-lag>, besökt 2011-08-15.

⁴ För en redogörelse för den rättshistoriska utvecklingen som lett fram till Sveriges nuvarande förhållningssätt, se Ove Brings kapitel ”Monism och dualism igår och idag” i den kommande antologin Inger Österdahl & Rebecca Stern (red.) *Folkrätten i svensk rätt* Liber, 2012.

i svensk rätt eller svenska domstolar, även om den ibland åberopas i olika sammanhang.

Att en konvention i sig inte direkt är en del av den svenska rätten innebär emellertid inte att den är utan betydelse för hur svensk lag ska tillämpas. Enligt principen om fördragskonform tolkning ska svensk rätt så långt som möjligt tolkas i ljuset av Sveriges internationella åtaganden, vilket innebär att även sådan internationell rätt som inte införlivats i den svenska rätten kan ha, och ska ha, betydelse. Problem kan emellertid uppstå om de internationella och de svenska reglerna är helt olika och framstår som oförenliga med varandra. Det blir då upp till domstolen i varje enskilt fall att välja vilken regel som ska tillämpas.⁵

Något bör i detta sammanhang sägas om vilken status så kallade Allmänna Kommentarer (General Comments), landrekommendationer (Country Observations) och andra liknande uttalanden från olika folkrättsliga konventioners övervakningsorgan har i Sverige. (Vi begränsar oss här till konventioner om mänskliga rättigheter.) Enkelt uttryckt är det så att om en konvention inte inkorporerats i svensk rätt så har vare sig den eller den praxis som utvecklats kring konventionen någon juridisk status i svenska domstolar. Inte heller övervakningskommittéernas avgöranden rörande kränkningar av enskilda individers rättigheter i förhållande till en konvention är juridiskt bindande för staten. Processen i en övervakningskommitté har inte heller samma status som en domstolsprocess utan brukar kallas ”kvasi-juridisk”.

2.2. Europakonventionen om mänskliga rättigheter i svensk rätt

Den enda konvention som (hittills) inkorporerats i svensk rätt är Europakonventionen om mänskliga rättigheter⁶, vilket skedde 1995.⁷ Sverige ratificerade konventionen redan 1952 men den hade under lång tid begränsat inflytande över svensk rätt.⁸ Intresset för konventionen utanför rent rättsvetenskapliga sammanhang ökade emellertid i och med att Sverige för första gången fälldes i Europadomstolen.⁹ Därefter utvecklades successivt principen om fördragskonform tolkning. Frågan om inkorporering aktualiserades dels av det faktum att Sverige vid flera tillfällen fällts i Europadomstolen, dels att Sverige 1995 blev medlem i EU. Europakonventionen utgör en del av EG/EU:s rättsordning.¹⁰ Från och med 1995 är Europakonventionen alltså direkt tillämplig i svenska domstolar och har i princip status mellan grundlag och vanlig lag. Detta

5 Ove Bring & Said Mahmoudi *Sverige och folkrätten* Norstedts Juridik (3 uppl.) 2007 ss. 45-47.
6 Europeiska konventionen för skydd av de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna ETS 005.
7 SFS 1994:1219.
8 Se t.ex. SOU 2008:125 *En reformerad grundlag* ss. 395-396 för en redogörelse för rättsläget i detta stadium.
9 *Sporrong och Lönnroth mot Sverige*, dom den 23 september 1982, Ser A, vol 52.
10 Grundlagsutredningens slutbetänkande SOU 2008:125 *En reformerad grundlag* ss. 396-397.

uttrycks på så sätt att det enligt regeringsformens (RF) 2 kap. 19 § inte får stiftas lag eller annan föreskrift som strider mot Sveriges åtaganden enligt Europakonventionen.¹¹ Av detta följer även att en domstol inte behöver tillämpa annan lag (grundlagen undantagen) som man funnit strider mot någon av konventionens artiklar.¹²

Inkorporeringen av Europakonventionen i svensk rätt har sakta men säkert påverkat, samt fortsätter att påverka, såväl lagstiftning som rättstillämpningen i stort.¹³ Ett antal effekter kan noteras, både rättsliga och icke-rättsliga. Karin Åhman har i en tidigare utvärdering rörande barnkonventionen och svensk rätt sammanfattat de mest framträdande av dessa effekter.¹⁴ Åhman lyfter bland annat fram konventionens, i jämförelse med regeringsformens kapitel 2 om rättigheter, mer framträdande roll för prövningen av om svenska lagar är förenliga med skyddet för mänskliga fri- och rättigheter; att svensk lagstiftning i flera fall reviderats efter det att Sverige fällts i Europadomstolen för kränkningar av rättigheter; grundlagsändringar¹⁵; Europakonventionens betydelse för uttolkandet av EU-rätten samt konventionens ständigt ökande betydelse i svensk rättspraxis. Det sistnämnda förhållandet är en mycket viktig aspekt av att Europakonventionen är svensk lag: helt enkelt att rättspraxis från Europadomstolen är direkt relevant för den svenska rättstillämpningen, i domstolar såväl som i myndighetsutövning. Konsekvensen av detta är att invändningar mot beslut och andra avgöranden numera (ska) tas på allvar och att konventionen förutsätts tillföra något substantiellt i processer rörande enskildas förhållande till staten – oavsett hur domare och tjänstemän ser på saken.¹⁶

Vissa problem rörande det faktiska genomslaget av Europakonventionen i svensk rätt finns naturligtvis. Dessa svårigheter har i viss mån sin grund i det dualistiska synsättet (den inskränkta varianten, kanske det ska förtydligas) att folkrätten är en främmande fågel och att dess betydelse för nationell rättstillämpning är begränsad. Det kan, som även Åhman¹⁷ lyfter fram, vara svårt att få gehör för konventionens betydelse – eller rättighetsbaserad argumentation i allmänhet – i myndighet eller lägre instans då dessa tenderar att lämna avväganden rörande Europakonventionen till prejudikatsinstanserna.¹⁸ Vidare finns det fortfarande brister hos praktiskt verksamma jurister avseende kunskapen om Europakonventionen och, kanske i synnerhet, dess rättspraxis. Europakonventionen

11 SFS 2010:1408.

12 Se även RF 11 kap. 14 § om lagprövning.

13 Litteraturen på området är numera omfattande; två nyare exempel är Anna-Sara Lind ”Folkrätten i den svenska konstitutionen” i Stern & Österdahl (se not 4 ovan) och Iain Cameron ”The Influence of European Human Rights Law on National Law” (August 1, 2009). SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1878416>. Se även Hans Danelius *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna* Norstedts Juridik 2007.

14 Karin Åhman Rättsutlåtande om inkorporation av Barnkonventionen Rädda Barnen 2009 ss. 12-13.

15 Se RF 2:11 (trädde i kraft 1 januari 2011).

16 Åhman s. 13.

17 Ibid. 396-397.

18 Cameron 2009.

är numera ett obligatoriskt och viktigt inslag på landets juristutbildningar så möjligtvis är denna bristande kunskap en generationsfråga; för att ta till sig och använda den kunskap man har krävs emellertid även en rättskultur som uppmuntrar till detsamma. Icke desto mindre är Europakonventionens genomslag och genomförande den måttstock och referenspunkt en eventuell inkorporering av andra konventioner om mänskliga rättigheter i svensk rätt måste förhålla sig till.

2.3. EU-rätten i svensk rätt

EU-rätten har sedan Sveriges inträde i den Europeiska unionen haft inflytande över svensk rätt utan motstycke i modern tid. Detta inflytande kan inte kategoriseras utifrån termer som monism och dualism, då EU-rätten (som inte är vare sig folkrätt eller nationell rätt, utan en unik form av rättsordning – s.k. sui generis) får inträde i nationell rätt på sätt som motsvarar båda dessa förhållningssätt, beroende på vilket rättsakt det är fråga om. EU:s olika rättsakter har varierande juridisk status och kräver därför olika typer av åtgärder för att få sådan status i medlemsländernas nationella rätt. Schematiskt uttryckt går de grundläggande fördragen före respektive medlemsstats konstitution och en EU-förordning gäller i hela EU utan att någon lagstiftningsåtgärd från medlemsstaterna är nödvändig – ett EU-direktiv däremot måste i princip på något sätt införlivas i nationell rätt för att bli gällande i medlemsstatens interna rättsordning.

Folkrätten, i synnerhet mänskliga rättigheter, och EU-rätten får allt fler beröringspunkter och kan på vissa områden (exempelvis migrationsrätten) delvis anses överlappa varandra (ett resultat bland annat av EU:s utökade kompetensområden). I och med att Lissabonfördraget trädde i kraft den 1 december 2009 blev också EU:s rättighetsstadga – Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna¹⁹ - juridiskt bindande för medlemsstaterna på samma sätt som de grundläggande fördragen, det vill säga med mycket hög juridisk status.²⁰ Stadgan, som omfattar ett antal politiska, civila, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter bygger på äldre folkrättsliga konventioner om mänskliga rättigheter inom ramen för FN och Europarådet (främst Europakonventionen om mänskliga rättigheter). Stadgan ska enligt sin artikel 51 tillämpas av unionens olika organ samt av medlemsstaterna när de tillämpar EU-rätten; ett vidsträckt mandat med tanke på EU-rättens nuvarande omfattning och spännvidd. Detta innebär bland annat att nationella domstolar blir tvungna att tillämpa Stadgan och dess artiklar i enskilda mål. Av särskilt intresse i detta sammanhang är Stadgans artikel 24 om barns rättigheter som kan beskrivas som en kombination av barnkonventionens artiklar 3, 6 och 12 samt en särskild skrivning om barnets rätt till båda sina

19 2010/C 83/02, proklamerad 7 december 2000.

20 Lissabonfördragets artikel 6.

föräldrar. I skrivande stund (augusti 2011) tycks emellertid EU-stadgan haft ett mycket begränsat genomslag i svensk rättspraxis. Den framtida utvecklingen på området blir dock mycket intressant.

Sammanfattningsvis kan sägas att även om Sverige traditionellt betraktats som ett dualistiskt land i sin syn på folkrättens relation till nationell rätt så är detta inte ett förhållningssätt hugget i sten. Som beskrivs ovan så har dels EU-rättens, dels Europakonventionens inträde i svensk rätt påverkat synen på hur den nationella och den internationella rätten interagerar. Även om det i viss mån ser olika ut beroende på vilket rättsområde det gäller kan det konstateras att det fortfarande är på lagstiftningsnivå, och alltså inte i bedömningen av enskilda fall, som folkrätt egentligen har någon betydelse – möjligtvis med undantag för Europakonventionen. Konventioner om mänskliga rättigheter, däribland barnkonventionen, får därmed ett begränsat inflytande i den faktiska rättstillämpningen, även om den svenska lagen anses vara helt överensstämmande med konventionens krav.²¹

3. ATT GENOMFÖRA BARNKONVENTIONEN PÅ NATIONELL NIVÅ: FN:S BARNRÄTTSKOMMITTÉS STÅNDPUNKTER

3.1. Utgångspunkter för statens genomförande av konventionen

ARTIKEL 4

FN:s Barnrättskommitté är det organ som har till uppgift att övervaka hur konventionsstaterna genomför barnkonventionen.²² Barnrättskommittén har identifierat ett antal grundläggande åtgärder en stat måste genomföra för att leva upp till konventionens bestämmelser. Konventionsstaternas skyldigheter när det gäller implementering av barnkonventionens bestämmelser återfinns i konventionens artikel 4, vilken föreskriver att:

Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ska konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete.

21 Anna Singer och Maarit Jänterä-Jareborg kritiserar detta förhållande i en kommande uppsats om folkrätten i familjerätten och argumenterar för att ”folkrättsdimensionen” ska synliggöras i domstolarnas domskäl, och då inte bara i högsta instans. Se Singer & Jänterä-Jareborg ”Folkrätten i familjerätten – familjerätten i folkrätten”, kapitel i Österdahl & Stern (kommande) 2011.
22 Se Barnkonventionens artikel 43. Kommittén ska bestå av 18 oberoende experter som väljs för sin personliga kompetens. Mandatperioden är fyra år.

När en stat ratificerar eller ansluter sig till barnkonventionen åtar sig staten en rättslig skyldighet att garantera att samtliga rättigheter i konventionen genomförs inom statens jurisdiktion. Staten i detta sammanhang ska, som nämnts tidigare, förstås brett, det vill säga att begreppet omfattar alla nivåer av det allmänna.

Andra meningen i artikel 4 kan läsas som att det skulle finnas en skillnad mellan ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter å ena sidan och medborgerliga och politiska rättigheter å andra sidan. Enligt Barnrättskommittén finns det emellertid inte någon grund för en sådan indelning av rättigheterna i konventionen, istället betonas det ömsesidiga och odelbara förhållandet mellan alla mänskliga rättigheter. Vad den andra meningen i artikel 4 uttrycker är snarare en pragmatisk syn på den resursbrist som präglar tillvaron i många länder. De stater som ratificerat barnkonventionen är således skyldiga att genomföra alla de rättigheter som stadgas i konventionen, men det finns utrymme för stegvis implementering av vissa mer resurskrävande rättigheter. Resursbrist är däremot inte ett acceptabelt argument för att inte anstränga sig till det yttersta av tillgängliga resurser.²³

ARTIKEL 2, 3, 6 OCH 12

Barnrättskommittén har poängterat att stater måste upphöra med att betrakta införandet av barns rätt som ett uttryck för välgörenhet – istället handlar det om staters skyldighet att uppfylla juridiska åtaganden gentemot varje enskilt barn.²⁴ Som ett stöd i genomförandet av konventionens bestämmelser har Barnrättskommittén identifierat fyra grundläggande principer ur konventionens artiklar som ska genomsyra allt arbete som på något sätt rör barnfrågor samt användas i utvecklingen av barnrättsperspektivet.²⁵

ARTIKEL 2: Att respektera och tillförsäkra varje barn de rättigheter som anges i konventionen enligt principen om icke-diskriminering. Konventionsstaterna är skyldiga att identifiera enskilda barn och/eller grupper av barn som är i behov av särskilt stöd för att kunna tillgodogöra sig rättigheterna i konventionen. Principen om icke-diskriminering i förhållande till de rättigheter som garanteras i konventionen är dock inte detsamma som likabehandling

²³ För en tolkning av vad som krävs enligt artikel 4, se General Comment No. 5, (2003), "General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child".

²⁴ General Comment No. 5, stycke 11.

²⁵ General Comment No. 5, stycke 11-12.

– barns olika behov ska utgöra den styrande parametern i arbetet med att uppfylla statens åtaganden.

ARTIKEL 3(1): Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Bestämmelsen innebär att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn och som fattas av offentliga eller privata institutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Principen om barnets bästa ska tillämpas av lagstiftare, administrativa myndigheter och rättväsendet i alla beslut eller åtgärder i vilka barn påverkas eller berörs, direkt eller indirekt. Då principen omfattar alla beslut eller åtgärder som rör barn ska hänsyn tas till barnets bästa även i situationer som inte täcks av konventionen.

ARTIKEL 6: Varje barn har en inneboende rätt till livet och konventionsstaterna ska till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling. Utöver den grundläggande rätten till liv ska konventionsstaterna säkerställa rätten till varje barns utveckling. Rätten till utveckling ska tolkas utifrån ett brett perspektiv och återspegla en helhetssyn avseende barns tillvaro. Principen om icke-diskriminering i artikel 2 ska vara rättesnöret för samtliga åtgärder vilka syftar till genomförandet av barns rätt till utveckling.

ARTIKEL 12: Barn har rätt att uttrycka sina egna åsikter i alla frågor som berör barnet, varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till dess ålder och mognad. Rätten till deltagande ska respekteras och tillämpas av stater vid samtliga åtgärder som syftar till konventionens genomförande. Att låta barn komma till tals är emellertid inte ett mål i sig utan endast ett medel med vilket myndigheter kan identifiera barns åsikter, värderingar och behov.

3.2. Barnrättskommittén om inkorporering

Barnrättskommittén har identifierat fem centrala metoder eller verktyg för genomförandet av barnkonventionens bestämmelser: lagstiftning, inrättandet av organ för koordinering och övervakning, datainsamling, ökad medvetenhet och utbildning samt utveckling och genomförande av en med barnkonventionen ändamålsenlig politik och verksamhet.²⁶ I följande avsnitt ska något kort sägas om lagstiftningsåtgärder av olika slag.

Barnrättskommittén välkomnar inkorporeringen av barnkonventionen i respektive stats nationella lagstiftning. Innebörden av inkorporering bör, enligt Barnrättskommittén, bestå i att konventionen kan åberopas direkt inför nationella domstolar och myndigheter samt att den

fungerar som ett rättesnöre vid alla myndighetsbeslut som på något sätt angår barn. I fall av en rättslig konflikt mellan nationell lag och konventionen ska konventionens bestämmelser ges företräde. Det ska emellertid påpekas att trots att Barnrättskommittén förordar inkorporering är det inte inkorporeringen i sig som är det centrala; det viktigaste är att konventionsstaterna faktiskt uppfyller kravet på att alla nationella lagar och bestämmelser överensstämmer med konventionens stadganden samt får genomslag i praktiken.²⁷ Det är vidare inte tillräckligt att barns rättigheter "bara" garanteras i konstitutionen, eller att konstitutionen garanterar rättigheter för alla: särskild lagstiftning om barn och barns rättigheter krävs vanligtvis.²⁸

För att säkerställa konventionens genomslag i nationell rätt förordar Barnrättskommittén att all lagstiftning samt administrativa beslutsprocesser som direkt eller indirekt påverkar barn bör revideras kontinuerligt, dels i relation till konventionens enskilda artiklar, dels till konventionen i sin helhet.²⁹ Vikten av att konventionens grundläggande principer återspeglas och garanteras i nationella lagar understryks särskilt av Barnrättskommittén. Konventionen ska inte heller utgöra ett hinder för stater i deras arbete med och utveckling av barns rätt och samtliga konventionsstater uppmuntras att införa lagar och bestämmelser som går längre än vad barnkonventionen kräver.³⁰ Vidare måste möjligheten till rättslig prövning garanteras för att konventionsrättigheterna överhuvudtaget ska göra någon praktiskt skillnad för den enskilde. Barns egenskap av att vara just barn skapar ofta hinder i utövandet av rätten till en rättslig prövning.³¹ Denna rättighet måste därför garanteras särskilt, exempelvis genom att barnanpassade procedurer finns att tillgå för barnen och deras ombud.

4. BARNKONVENTIONENS STATUS I SVENSK RÄTT

4.1. Historisk bakgrund

"Barn" nämns för första gången i svensk lag någon gång på 1300-talet, och då i samband med utomäktenskapliga barns ekonomiska och sociala status, föräldrarättigheter och arvsrätt. Under århundradenas gång ändrades långsamt och gradvis synen på barn, inte minst som ett resultat av upplysningstidens tankar om att barndomen har ett värde i sig.³² Under 1800-talet var "barns rättigheter" ett begrepp som hänvisades till i debatter om sociala reformer, då det bland annat ansågs

²⁷ General Comment No. 5, stycke 20.

²⁸ General Comment No. 5, stycke 21. Se även Mervat Rishmawi, *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child: Article 4* Martinus Nijhoff, Leiden 2006 ss. 23-24.

²⁹ General Comment No. 5, stycke 18.

³⁰ General Comment No. 5, stycke 22-23. Se även konventionens artikel 41.

³¹ Barn upp till 18 års ålder saknar helt eller delvis rättsbehandlingsförmåga (eller rättshabilitet), se Föräldrabalken kap. 9.

³² Se Anna Singer *Föräldraskap i rättslig belysning* lustus, Uppsala 2000, ss. 54-87.

²⁶ General Comment No. 5, stycke 9.

att det var samhällets skyldighet att tillgodose barns behov av utbildning och omvårdnad samt att ”olämpliga” föräldrar skulle kunna fråntas vårdnaden om sina barn.³³ Som ett resultat av detta blev användandet av begrepp som ”barnets bästa” mer och mer vanliga under 1900-talets inledande år.³⁴ Ellen Keys banbrytande verk ”Barnets århundrade”, publicerat år 1900, har vidare haft ett mycket stort inflytande över sättet att se på barn då Key var en av de första att diskutera barns liv, utveckling och rättigheter utifrån ett barnperspektiv.

Under 1900-talets första årtionden antogs ett antal barnrelaterade lagar och förordningar om exempelvis grundläggande omsorg, vårdnad, föräldraansvar och fosterbarn. Skyddsperspektivet dominerade i denna lagstiftning även om barn i och för sig sågs som individer med rättigheter. Synen på barn som subjekt, med handlingskapacitet och självständig kompetens, växte emellertid gradvis fram, inte minst som ett resultat av Keys tankar. I mitten av 1970-talet tillsattes en statlig utredning med syfte att undersöka hur barns behov och intressen kunde tillgodoses på bästa sätt i lagstiftning och andra styrdokument. Anna Singer framhåller att utredningens slutbetänkande, som lägger tonvikten på bland annat behovet av förändringar i lagstiftningen och barnets bästa, är ett tydligt uttryck för den förändrade syn på barn, och deras bästa, som då hade slagit igenom.³⁵ Bland de förslag utredningen presenterade kan nämnas förbudet mot aga³⁶ och olika vårdnadsregler.

4.2. Sverige ratificerar barnkonventionen

Mot den ovan beskriva bakgrunden är Sveriges engagemang i tillkomsten av en internationell konvention för barnets rättigheter lätt att förstå. Sverige deltog aktivt i konventionens tillkomstprocess och har fortsatt att arbeta för barns rättigheter på den internationella arenan, inte minst inom FN-systemet.³⁷

Som tidigare nämnts ratificerade Sverige barnkonventionen 1990. Ratificeringen gjordes utan förbehåll, även om regeringen initialt föreslog en reservation mot artikel 37c (om barn som frihetsberövats).³⁸ (Sverige har även ratificerat barnkonventionens två tilläggsprotokoll; det fakultativa protokollet om barn i väpnade konflikter³⁹ respektive det fakultativa protokollet om handel med barn,

33 Titti Mattson *Barnet och rättsprocessen. Rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård* Lund, Juristförlaget 2002 ss. 41-42.

34 Singer ss. 48-49.

35 Singer, s. 73.

36 Som första land i världen förbjöds barnaga i Sverige 1979. Se prop. 1978/79:67 om förbud mot aga.

37 Om processen som ledde fram till en konvention om barnets rättigheter, se Legislative History of the Convention on the Rights of the Child Vol. I and II. United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights and Save the Children Sweden, New York and Geneva: United Nations, 2007.

38 Prop. 1989/90:107, särskilt ss. 81-82. Socialförsäkringsutskottet ansåg dock att en sådan reservation inte var lika viktig som ett snabbt, tidigt och enhälligt godkännande av konventionen (SoU28 ss. 32-34). Riksdagen gick på utskottets linje i frågan.

39 Prop. 2001/02:178 *Barn i väpnade konflikter – Fakultativt protokoll till FN:s konvention om barnets rättigheter*.

barnprostitution och barnpornografi⁴⁰. Inga reservationer har gjorts till någon av dessa instrument.) Med undantag för artikel 37c konstaterade regeringen att svensk rätt och praxis i allmänhet vid denna tidpunkt uppfyllde de krav som barnkonventionen ställer men att det var tveksamt om detta gällde även på detaljnivå.⁴¹ Samtidigt konstaterades att Sverige i många fall sträckte sig längre i skyddet av barns rättigheter och intressen.⁴² Slutsatsen var att det inte krävdes några större förändringar i den svenska rätten för att Sverige skulle uppfylla de åtaganden som en ratificering innebar. Intressant att notera är att frågan om på vilket sätt konventionen skulle hanteras (inklusive frågan om inkorporering) efter det att ratificeringen trätt i kraft inte diskuteras i någon nämnvärd utsträckning, vare sig i regeringens proposition eller i socialutskottets betänkande. Utgångspunkten tycks snarast ha varit att svensk lag får ändras på de (få) områden där detta behövdes och att barnkonventionen skulle införlivas i svensk rätt genom transformation av vissa artiklar samt, vilket redan skett, konstaterande av normharmoni.

4.3. Riksdagens och regeringens syn på inkorporering

4.3.1. Riksdagen

Åren efter det att barnkonventionen ratificerats vidtogs ett flertal åtgärder för att uppfylla konventionens krav; inte minst lagstiftning på olika områden. Bland annat reviderades 1989 års utlänningslag så att den från och med 1997 kom att innehålla en portalparagraf om att barnets bästa skulle ”särskilt beaktas i fall som rör barn”.⁴³ Att frågan om inkorporering inte gavs stor utrymme vid tiden för ratificering innebar emellertid inte att den inte diskuterades, inte minst i riksdagen.⁴⁴ 1995 avlog riksdagen ett antal motioner i frågan och fortsatte att förorda transformering – men uppmanade samtidigt regeringen, bland annat på grund av ett antal uppmärksammade fall rörande asylsökande barn, att göra en bred översyn av svensk rätts överensstämmelse med barnkonventionen.⁴⁵ År 1996 beslutade regeringen därför att tillsätta en parlamentarisk kommitté, kallad Barnkommittén (inte att förväxla med FN:s Barnrättskommitté), för att undersöka bland annat hur svensk lagstiftning och praxis förhöll sig till barnkonventionens artiklar. Kommittén hade inget uttalat mandat att analysera följderna av en inkorporering men tog ändå upp frågan med stöd i konventionens artikel 4.⁴⁶ I huvudbetänkandet från 1997, ”Barnets bästa i främsta rummet”⁴⁷, redovisas ett antal argument för och emot en inkorporering av barnkonventionen.

40 Prop. 2005/06:68 *Försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi – Fakultativt protokoll till FN:s konvention om barnets rättigheter*.

41 Prop. 1989/90:107 s. 28.

42 Argumenten för en ratificering räknas upp i proposition 1989/90:107.

43 1 kap. 1 § 2 st utlänningslagen (SFS 1996:1379).

44 Ett antal motioner sammanfattas i betänkandet 1995/96:SoU4 Barn och ungdom. Se även Kristina Bartley *Barnpolitik och barnets rättigheter* Göteborgs universitet 1998 s. 174.

45 Betänkande 1995/96:SoU4 Barn och ungdom, se även konstitutionsutskottets yttrande 1995/96: KU2y.

46 SOU 1997:116, avsnitt 5.7.

47 SOU 1997:116.

FÖR:

- Barnkonventionen skulle bli direkt tillämpbar i svenska domstolar och av myndigheter vilket skulle innebära dels att den enskilde kan göra konventionens rättigheter direkt gällande samt att beslut kan och ska fattas på grundval av konventionens bestämmelser.
- Det nationella systemet skulle stämma överens med det internationella och på så sätt ge rättigheterna en högre status.
- Rätts- och myndighetspraxis skulle skapas med utgångspunkt i konventionen.
- Barnkonventionen skulle bli ett reellt inslag i beslutfattares vardag.

EMOT:

- Konventionen är formulerad på ett språk och med en teknik som skiljer sig från vad som tillämpas och utgör normen i svensk rätt; vidare är förarbetena – ett centralt inslag i den svenska rätten – närmast obefintliga.
- Många av artiklarna är resultatet av politiska kompromisser, vilket är särskilt problematiskt i fråga om sociala rättigheter vars genomförande är beroende av ett lands ekonomiska resurser.
- Begrepp i konventionstexten som förefaller ha samma betydelse kan i praktiken ges olika innebörd i olika länder.

Barnkommittén menade vidare att barnkonventionen till sin karaktär skiljer sig från svensk lagstiftning på så sätt att den innehåller ett antal bestämmelser av generell karaktär; att många av dess formuleringar är vaga samt att det finns ”ett icke obetydligt inslag av målsättningsartiklar” som tar sikte på politiska processer istället för att utgöra direkt tillämpliga juridiska rättighetsstadganden. Möjligheten till gradvis implementering av vissa artiklar framhålls som problematisk, liksom att barnkonventionen innehåller ekonomiska och sociala rättigheter som är svåra att ”ge tyngden av absoluta normer”. I en jämförelse med Europakonventionen framhålls att denna inte innehåller sociala och ekonomiska rättigheter samt att Europakonventionen dessutom tolkas av en internationell domstol som utvecklat en betydande rättspraxis till stöd för den nationella rättstillämpningen.⁴⁸

Barnkommittén menade också att en risk med inkorporering av barnkonventionen var att alltför mycket av tolkningsansvaret skulle läggas över på domstolarna. Risken bestod i att om domstolarna gav konventionen ”en alltför snäv juridisk tolkning” så skulle barns rätt kunna försvagas istället för att stärkas. Barnkommittén menade att det skulle kunna bli svårt att ändra en tolkning som slagits fast i rättspraxis och att det var mer lämpligt att tolkningen av barnkonventionen skulle göras av riskdagen, det vill säga den politiska makten, som kan stifta lagar som bäst tillgodoser genomförandet av barns rättigheter.

48 SOU 1997:116.

Detta, ansåg kommittén, skulle även bidra till att bibehålla konventionens dynamiska karaktär.⁴⁹

Barnkommitténs slutsats var således att övervägande skäl talade mot en inkorporering av barnkonventionen i svensk lag och att det inte fanns något för barn att vinna med en sådan åtgärd. Att barnkonventionen inte används i domstolarna (vid denna tidpunkt) i den utsträckning som skulle vara önskvärt kunde enligt kommittén ha flera orsaker: att parterna inte åberopar konventionen, sättet den är skriven på, att man inte är medveten om att konventionen finns samt att det saknas en tradition i svenska domstolar att tillämpa folkrättsliga konventioner. Barnkommittén framhöll också att ett ytterligare skäl kunde vara att svensk lagstiftning – vilket konstateras tidigare i betänkandet – redan tillvaratar barns rättigheter på ett bra sätt och att de folkrättsliga reglerna var överflödiga.⁵⁰

Barnkommitténs betänkande har haft stort inflytande på den svenska synen på inkorporering, inte minst eftersom det var en parlamentarisk utredning som således var förankrad i alla riksdagens partier. Kommittén var emellertid inte enig i frågan; tre ledamöter reserverade sig mot majoriteten och förordade en inkorporering.⁵¹ Det är intressant att notera att i den proposition⁵² (1998) som följde på Barnkommitténs utredning, i vilken regeringen lägger fram en strategi för att förverkliga barnkonventionen i Sverige, nämns inte inkorporering över huvud taget. Detta skulle kunna tolkas som att regeringen ansåg frågan utagerad i och med Barnkommitténs (i alla fall majoritetens) ståndpunkt. Konstitutionsutskottet diskuterade dock frågan i sitt yttrande ⁵³ över propositionen men konstaterade – liksom tidigare – att transformering var den rätta vägen att gå på grund av domstolars och myndigheters svårigheter/korttillkommanden med att tolka konventionens artiklar samt att riksdagens tolkningsföreträde vara att föredra. Parallellerna med Europakonventionen avfärdades med att konventionerna inte kunde jämföras på detta sätt.

Sammanfattningsvis kan konstateras att majoriteten av riksdagen har framstått som övertygad om att barnkonventionen inte behövt inkorporeras i svensk rätt. Att socialutskottet vid ett antal tillfällen även efter 1998 avslagit motioner om att göra barnkonventionen till svensk lag – motioner som lagts fram från alla politiska läger – bekräftar att detta varit majoritetens syn. Det faktum att riksdagsledamöter fortsätter att motionera i frågan bekräftar emellertid även en annan sak, närmare bestämt att riksdagen inte är enig i frågan och att diskussionen hållits levande under lång tid.⁵⁴ Det bör även nämnas att enga-

49 Ibid.

50 Id.

51 Reservation av Lena Ek (c), Bertil Måbrink (v) och Ragnhild Pohanka (mp).

52 Prop. 1997/98:182 *Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barns rättigheter i Sverige*.

53 1998/99:KU2y.

54 Se bl.a. Motion 2008/09:So254 FN:s barnkonvention i svensk lag, Motion 2009/10:So610 Barnkonventionen i svensk lagstiftning, Motion 2009/10:So512 En politik för barnets bästa, Motion 2010/11:So491 Barnkonventionen i svensk lag samt Motion 2010/11:MP1003ML (partimotion).

gemanget i frågan verkar ha ökat under andra hälften av 00-talet och att det i skrivande stund förefaller som att en majoritet av riksdagspartierna är positiva till en inkorporering av barnkonventionen.

4.3.2. Regeringens strategier för förverkligande av barnkonventionen

Som nämnts ovan diskuterades inte frågan om inkorporering i 1998 års strategi för att förverkliga barnkonventionen i Sverige. Strategins huvudsakliga syfte var att försäkra att konventionen genomförs på ett tillfredsställande sätt och att dess värderingar och principer genomsyrar beslutsfattande som gäller barn på alla nivåer.⁵⁵ I strategin betonas också vikten av att anlägga ett barnperspektiv. Exempel på förändringar som 1998 års strategi lade grunden för är att barnfrågor numera är ett självständigt policyområde, att ett statsråd har särskilt ansvar för barnfrågor, att lagstiftning reviderats och harmoniserats med strategins mål (när möjligt) och att statsbudgeten ska analyseras utifrån ett barnperspektiv.

Under 00-talet utvecklades strategin i skrivelser från regeringen.⁵⁶ I skrivelserna kommuniceras också eventuella förändringar i barnpolitiken. Mycket möda lades exempelvis på att öka kunskapen om barnkonventionen hos beslutsfattare och tjänstemän och hos barn och unga. I ingen av regeringens skrivelser diskuteras emellertid frågan om hur barnkonventionen bäst ska bli en del av svensk rätt. 2008 indikerade emellertid regeringen att det skulle kunna finnas ett behov av att på nytt se över gällande lagstiftning och praxis i relation till konventionen.⁵⁷ Frågan om inkorporering har inte heller uppmärksamats i de två nationella handlingsplaner om mänskliga rättigheter som hittills antagits; däremot har andra aspekter av barns rättigheter uppmärksammas i dessa styrdokument.⁵⁸

2010 lade regeringen fram ett förslag på en ny strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige, tänkt att ersätta 1998 års strategi. Beslutet att ta fram en ny strategi byggde bland annat på att flera utvärderingar och utredningar visat att målen som angetts i den tidigare strategin inte var tillräckligt preciserade och att vissa krav som ställts i strategin upplevts som svåra att omsätta i praktiken, inte minst i kommunerna.⁵⁹ Barnkonventionen och dess två tilläggsprotokoll är utgångspunkten för den nya strategin

54 Se bl.a. Motion 2008/09:So254 FN:s barnkonvention i svensk lag, Motion 2009/10:So610 Barnkonventionen i svensk lagstiftning, Motion 2009/10:So512 En politik för barnets bästa, Motion 2010/11:So491 Barnkonventionen i svensk lag samt Motion 2010/11:MP1003ML (partimotion).

55 Prop. 1997/98:182 ss. 1-2, 17-29.

56 Skr. 1999/2000:137 *Barn här och nu. Redogörelse för barnpolitiken i Sverige med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter*, skr. 2001/2002:166 *Barnpolitiken – arbetet med strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter*, skr. 2003/2004:47 *Utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter* och skr. 2007/08:111 *Barnpolitiken - en politik för barnets rättigheter*.

57 Regeringens skrivelse 2007/08:111 s. 16.

58 Regeringens skrivelse 2001/02:82 *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna* och skrivelse 2005/06:95 *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006-2009*.

och inte bara regeringens, utan även riksdagens, kommunernas, landstingens och de statliga myndigheternas ansvar för att barns rättigheter främjas och skyddas lyfts fram.⁶⁰ Rättsväsendets roll i att ”säkerställa barnets rättigheter utifrån gällande lagstiftning” framhävs också.⁶¹ I propositionen finns emellertid ingen diskussion om det sätt på vilket barnkonventionen hittills införlivats i svensk lag och vilken metod som faktiskt är den mest effektiva för att främja och skydda barns rättigheter. Riksdagen antog strategin den 1 december 2010. Intressant att notera är att socialutskottet, samtidigt som man föreslog att strategin skulle antas av riksdagen utan ändringar, också avslog ett antal motioner om att barnkonventionen skulle bli svensk lag.⁶²

I propositionen uttrycker emellertid regeringen att man ser ett behov av ökad kunskap om barnkonventionen för att kunna genomföra strategin. Därför ska en kartläggning genomföras för att belysa hur svensk lagstiftning och praxis faktiskt överensstämmer med Barnkonventionen.⁶³ Denna kartläggning, vars resultat kommer att vara intressant inte minst ur det perspektivet att betydligt fler riksdagspartier idag är positiva till att inkorporera konventionen än när motsvarande utvärdering genomfördes av Barnkommittén på 1990-talet, har emellertid skjutits upp flera gånger och förväntas enligt uppgift i skrivande stund bli klar till mitten av hösten 2011. Av uppenbara skäl är det således inte möjligt att kommentera kartläggningen i denna rapport. Tyvärr är det inte heller möjligt att kommentera kartläggningens direktiv eller utgångspunkter då några sådana inte tycks tillgängliga.

4.4. Barnkonventionen i svensk lagstiftning – exempel

Sedan ratificeringen 1990 har ett antal lagar och förordningar antagits som på något sätt påverkar barn och unga. De av barnkonventionens artiklar som gjort avtryck i lagstiftning är främst de generella principerna, i synnerhet barnets bästa (artikel 3) och barnets rätt att komma till tals (artikel 12). Exempelvis har föräldrabalken⁶⁴ reviderats ett antal gånger under 1990-talet. Barnets bästa har då kommit till allt tydligare uttryck och lagfästs i portalparagrafer i kapitel 6 avseende vårdnad om barn, umgänge med barn och barnets boende (2 a §) samt kapitel 21 om verkställighet av sådana avgöranden (1 §). Även socialtjänstlagen⁶⁵ (1 kap. 2 §) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)⁶⁶ (1 §) och utlänningslagen⁶⁷ (1 kap. 10 §) innehåller numera uttryck-

59 Prop. 2009/10:232 Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige ss. 6-8. Se även granskningar utförda av Riksrevisionen (RiR 2004:30) Barnkonventionen i praktiken och Statskontoret 2007:15 Barnpolitikens myndighetsstruktur och styrning.

60 Prop. 2010/11:232 s. 8.

61 Prop. 2010/11:232 s. 10.

62 Socialutskottets betänkande 2010/11:SoU3.

63 Prop. 2010/11:232 s. 41.

64 SFS 1949:381.

65 SFS 2001:453.

66 SFS 1990:52.

67 SFS 2005:716.

liga bestämmelser om barnets bästa. Att hänsyn ska tas till barnets vilja i förhållande till dess ålder och mognad stadgas det på flera ställen i föräldrabalken: i 4 kap. 6 om adoption, i 6 kapitlets portalparagraf 2 a § och i dess 11 § om utövande av vårdnad samt i 21 kap. 1 § om verkställighet. Även i LVU finns det en uttrycklig bestämmelse om att hänsyn ska tas till den unges ålder och mognad (1 §), liksom i utlänningslagens 1 kap. 11 §.

Att barnkonventionen – eller åtminstone vissa artiklar – haft konkret genomslag i lagstiftningen innebär emellertid inte att den fått ett stort inflytande på ett mer strukturellt plan. Jänterä-Jareborg och Singer framhåller att det vid lagstiftning som rör barn och barns levnadsförhållanden ofta hänvisas till barnkonventionen i förarbetena men att det då snarast handlar om redovisningar av konventionens innehåll snarare än av dess betydelse i det aktuella lagstiftningsärendet.⁶⁸

4.5. Barnet i grundlagen

Något ska även sägas om barns status i grundlagen. Den 1 januari 2011 trädde en reformerad svensk grundlag i kraft. Ändringarna innebar bland annat att det i regeringsformens (RF) 1 kap. 2 § st 5 fördes in en bestämmelse om att det allmänna ska verka för att barns rätt ska tas till vara. Skälet till detta var inte, enligt propositionen, att barns rättigheter inte redan har ett tillräckligt skydd i och med de allmänt utformade bestämmelserna i RF:s kapitel 2 om rättigheter, utan att det fanns ”skäl att överväga att i regeringsformen på annat sätt förtydliga det allmännas ansvar i förhållande till barn”⁶⁹. För målsättningsstadganden gäller emellertid generellt att de inte är juridiskt bindande eller ger upphov till några rättigheter för den enskilde. Flera av remissinstanserna kritiserade förslaget just på grund av dess i praktiken mycket begränsade betydelse. Regeringen ansåg emellertid att bestämmelsen innebär en viktig markering av det allmännas ansvar gentemot barn och att det (liksom målsättningsstadganden generellt) kan vara av politisk betydelse för samhällsutvecklingen.⁷⁰ Regeringen ansåg vidare att ”en sådan markering ligger, när det gäller det allmännas skyldighet att verka för att barns rätt tas till vara, väl i linje med Sveriges förpliktelser enligt barnkonventionen.”⁷¹

68 Jänterä-Jareborg & Singer i ”Familjerätten i folkrätten – folkrätten i familjerätten”, kapitel i Österdahl & Stern (kommande).

69 Prop. 2009/10:80 *En reformerad grundlag* s. 187.

70 Prop. 2009/10:80 s. 189.

71 Ibid.

4.6. Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan sägas att regeringen (staten) sedan ratificeringen 1990 tycks ta sin uppgift att uppfylla barnkonventionens krav på allvar. Ett stort antal åtgärder, både lagstiftning och annat, har vidtagits för att detta mål ska uppnås. Problemet har dock hela tiden varit genomförandet i praktiken av dessa åtgärder. I fråga om inkorporering så har diskussionen hela tiden förts, inte minst i riksdagen. Den förhärskande ståndpunkten har emellertid varit att inkorporering vare sig är nödvändigt eller ens tillrådligt. Barnkommitténs bedömning har, som nämns ovan, haft ett mycket stort inflytande på den svenska synen angående en inkorporering av barnkonventionen. Förändringens vind tycks emellertid blåsa, vilket exemplifieras av det faktum att en majoritet av riskdagspartier numera står bakom kravet på inkorporering.

5. BARNKONVENTIONEN I LANDSTING, KOMMUNER OCH STATLIGA MYNDIGHETER

FN:s Barnrättskommitté betonar betydelsen av att barnkonventionens stadganden uppfylls och respekteras på alla nivåer i konventionsstaten. Många rättigheter som barnkonventionen behandlar faller inom områden som kommuner och landsting ansvarar för, exempelvis skola, barnomsorg, samhällsplanering på lokal och regional nivå samt hälso- och sjukvårdsfrågor. Eftersom decentraliseringen av beslutsfattande är långtgående i Sverige är det i princip i beslutsprocesser och inom de konkreta verksamheterna på den regionala och lokala nivån som barnkonventionen främst ska omsättas i praktisk handling. Vad som sker på denna nivå har alltså stor betydelse för i vilken utsträckning Sverige lever upp till barnkonventionen.⁷² I detta avsnitt ges därför en kort överblick över barnkonventionens genomslag på olika nivåer inom det allmänna under lagstiftningsnivån, alltså i landsting, kommuner och statliga myndigheter.

5.1. Barnkonventionen i landstingen

Landstingen är huvudmän för verksamheter som har betydelse för personer under 18 år, exempelvis hälso- och sjukvård och kollektivtrafik. Barn- och ungdomspsykiatri, vård- och familjehem och rätten till sjukvård för asylsökande och papperslösa barn är exempel på frågor som diskuterats under senare år. I 1998 års strategi om barnets rättigheter betonas att landstingen, precis som kommunerna, har ett ansvar för att utbilda sin personal om barnkonventionen, att se till att konventionen blir känd bland barn och ungdomar, att det finns system för uppföljning av hur barns rättigheter tillgodoses inom ansvarsområdet,

72 Detta betonas inte minst i regeringens strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige, se exempelvis prop. 2009/10:232 s. 16 och 39.

att barn ska inkluderas i beslutsprocesser och att detta ska regleras exempelvis genom så kallade barnplaner eller barnbilagor till den årliga budgeten. All personal som arbetar med barn och ungdomar ska enligt strategin erbjudas fortbildning om barns rättigheter. Det är också viktigt att vården för barn är likvärdig oavsett var man befinner sig i landet. Barnombudsmannen (BO), som bland annat har i uppgift att bevaka och driva på arbetet med barnkonventionen i landstingen/regionerna, har vid flera tillfällen granskat hur landstingen arbetar med konventionen.⁷³ I den senaste rapporten som handlar specifikt om landstingen (På lång sikt, 2008), framgår det att nästan samtliga landsting har beslutat att deras verksamhet ska ha barnkonventionen som utgångspunkt och att interna styrdokument finns om hur konventionen ska tillämpas.⁷⁴ Uppföljningar genomförs och flertalet landsting anger att särskilda resurser allokerats till arbetet med barnkonventionen.⁷⁵ Betydligt färre landsting genomför emellertid barnkonsekvensanalyser av sin verksamhet eller delar av verksamheten, och även om många landsting arbetar med att göra barn delaktiga i olika beslutsprocesser så finns det inte alltid övergripande beslut om hur detta ska genomföras eller utvecklas.⁷⁶ Många landsting betonar också behovet av ytterligare utbildning för att kunna genomföra konventionen på ett tillfredsställande sätt. BO:s slutsats är att det behövs ytterligare stöd för att de övergripande målen och besluten i landstingens verksamhet ska kunna omsättas i praktiken.⁷⁷

Regeringen tycks ha dragit samma slutsats inför 2010 års strategi om barns rättigheter. I strategin framhålls att det är på regional och lokal nivå som ansvaret för de flesta av verksamheterna som rör barns levnadsvillkor ligger och därmed också ansvaret för att säkerställa barns rättigheter. En av åtgärderna som presenteras i strategin är ett flerårigt samarbete mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), för att öka kunskapen om hur barns rättigheter kan omsättas i landstingens och kommunernas verksamhet. I samarbetet ingår bland annat en kartläggning och utvecklande av en handlingsplan. Arbetet med dessa är i skrivande stund pågående.

5.2. Barnkonventionen i kommunerna

En mycket stor andel av de beslut som berör barn och unga i deras vardag fattas i landets 290 kommuner. Kommunerna har exempelvis ansvar för skolväsendet, för socialtjänsten, för barnomsorgen, miljöfrågor och lokal samhällsplanering. Möjligheterna till central styrning och samordning av åtgärder och insatser på lokal nivå

73 Se rapporterna *Landstingen och barnkonventionen* 1999, *Barnkonventionen i landstingen* 2002, *Uppdrag barn och unga* 2003, *Från ord till handling* 2004, *Fritid för barn och unga med funktionshinder* 2006, *Rustad för revision* 2007, *På lång sikt* 2008 och *Barnperspektiv inom handikappräden* 2008. Landstingens arbete tas också upp i BO:s årsrapporter.

74 *På lång sikt* s. 7. Liknande synpunkter finns i Riksrevisionens rapport *Barnkonventionen i praktiken* (RiR 2004:30).

75 Ibid.

76 Id.

77 *På lång sikt* s. 8.

är begränsade på grund av den i grundlagen fastslagna principen om det kommunala självstyret (RF 1 kap. 1 § 2 st.), något som visat sig inte minst i den på senare år mycket uppmärksammade debatten om kommunernas vilja – eller ovilja – att ta emot ensamkommande flyktingbarn,⁷⁸ samt i rapporter om barns ekonomiska utsatthet⁷⁹.

Kunskapen och insikten om nödvändigheten av att inkludera ett barnperspektiv i verksamheten tycks finnas i många kommuner. I en undersökning genomförd av Barnombudsmannen 2008 uppgav åtta av tio tillfrågade kommuner att det fanns ett beslut om att arbeta utifrån barnkonventionen, sju av tio uppgav att det finns interna styrdokument om hur barnkonventionen ska tillämpas och sex av tio uppgav att de följde upp arbetet med barnkonventionen.⁸⁰ Vid en snabb sökning på Internet på orden ”barnkonventionen + kommuner” får man ett stort antal träffar som hänvisar till hur enskilda kommuner på olika sätt arbetar med konventionen.⁸¹ Bland annat finns det sedan 2004 ett nätverk⁸² mellan ett antal kommuner vars syfte är att arbeta med barnkonventionen och få den att fungera i det dagliga arbetet.

Vid en första anblick kan det alltså framstå som om barnkonventionen är ett välkänt verktyg för kommunerna. Att det finns betydande skillnader mellan hur frågan hanteras och prioriteras står dock klart. Svårigheten kan bland annat ligga i att i praktiken omsätta innebörden av ett barnperspektiv samt konsekvenserna av detta för de faktiska åtgärder som vidtas för att genomföra barnkonventionen på lokal nivå.⁸³ Vikten av att öka kunskapen om vad konventionen ställer för krav och har för relevans i det dagliga arbetet är också något som lyfts fram dels av Barnrättskommittén, dels av regeringen i de nationella strategierna.⁸⁴ Undersökningar visar också på ett samband mellan genomförda utbildningar om barnkonventionen i kommunerna och andra aktiviteter. Exempelvis hade enligt BO:s undersökning fler kommuner avsatt personella resurser och/eller genomfört någon aktivitet relevant för barnkonventionen bland de kommuner i vilka utbildning om konventionen genomförts.⁸⁵ I en rapport från Rädda Barnen om samhällsstyrning för barns rättigheter (2011) betonas emellertid att barnkonventionens faktiska genomslag i den kommunala verksamheten är mycket varierande och att behovet av att ”öka tempot i kommunerna” är något som diskuterats under lång tid.⁸⁶

78 Se exempelvis *De osynliga barnen*. Rapport om ensamkommande flyktingbarn och deras boende under asylprocessen Unicef 2010.

79 Se Tapio Salonen *Barns ekonomiska utsatthet*. Årsrapport 2010 Rädda Barnen 2011.

80 ”*Från beslut till praktik – Barnkonventionen i kommunala verksamheter*”, Barnombudsmannen rapporterar BR2008:04, s. 14.

81 Sökning 2011-08-29.

82 Se <http://www.orebro.se/barnkonventionen> (besökt 2011-08-29) samt nätverkets Rapport om tre års samarbete kring barnkonventionen (2007).

83 Se t.ex. Riksrevisionens rapport *Barnkonventionen i praktiken* (RiR 2004:30) ss. 24-29, 33-34.

84 General Comment No. 5 stycke 48-55; prop. 1997/98:182 ss. 19-22, prop. 2009/10:232 s. 15.

85 ”*Från beslut till praktik – Barnkonventionen i kommunala verksamheter*”, Barnombudsmannen rapporterar BR2008:04, s. 32-33.

5.3. Barnkonventionen i statliga myndigheters verksamhet

Även statliga myndigheter är viktiga aktörer i genomförandet av barnkonventionen i Sverige.⁸⁷ Som det framhålls i 2010 års strategi är statliga myndigheter fullt ansvariga för att inom sina befogenheter främja och skydda barns rättigheter enligt Sveriges internationella åtaganden.⁸⁸ För vissa myndigheters arbete är barnkonventionens relevans uppenbar – Migrationsverket och Skolinspektionen är två exempel – medan det i relation till andra myndigheter, som exempelvis Trafikverket och Arbetsmiljöverket, kanske inte är lika självklart.

År 2008 genomförde BO en undersökning om arbetet med barnkonventionen inom landets myndigheter. Enligt BO:s rapport tycktes det intresse som ledningen i landets olika myndigheter vid denna tid visat avseende beslut att arbeta utifrån barnkonventionen ha varit relativt begränsat. Mindre än hälften av landets myndigheter uppgav att de bedrev utvecklingsarbete kring arbetet med barnkonventionen, drygt en fjärdedel hade avsatt resurser i någon form och i en dryg tredjedel av myndigheterna fanns det en samordningsfunktion för nämnda arbete. Ungefär hälften av myndigheterna följde på något sätt upp sitt arbete med barnkonventionen.⁸⁹ I drygt hälften av landets myndigheter saknades vid denna tid beslut eller tydlig styrning i interna dokument från ledningen om att arbeta med barnkonventionen. Även om utvecklingen tycks ha gått framåt på denna punkt så finns många paralleller med situationen i landsting och kommuner: vissa har ett väl etablerat arbets- och förhållningssätt emedan andra har svårt att se på vilket sätt barnkonventionens bestämmelser skulle ha någon relevans för deras verksamhet. Samma förhållande gäller kunskapsnivån inom myndigheterna, vilket ska ses i ljuset av att regeringen både i den nuvarande och i den tidigare strategin för att förverkliga barnkonventionen slår fast att arbetsgivare på statlig och kommunal nivå ansvarar för att yrkesgrupper som arbetar med eller för barn erbjuds en fortlöpande och lämplig utbildning.⁹⁰

I vilken mån myndigheterna systematiskt använder sig av barnkonsekvensanalyser i sitt arbete varierar också i hög grad mellan olika myndigheter, något som sannolikt hänger ihop med graden av kunskap om barnkonventionen och dess tillämpningsområde.⁹¹ En reflektion på detta är att det å andra sidan inte heller framstår som att regeringen konsekvent framhåller vikten av att anlägga

ett barnperspektiv eller att genomföra barnkonsekvensanalyser i respektive myndighets regleringsbrev, ett av de viktigaste styrmedlen regeringen har rörande de statliga myndigheternas verksamhet.

Att regleringsbrevet inte specifikt hänvisar till barnkonventionen, barns rättigheter eller barnkonsekvensanalyser betyder å andra sidan inte att statliga myndigheter inte använder sig av dessa verktyg. Ett nätverk för barn- och ungdomsfrågor som samlar cirka 20 statliga myndigheter etablerades 2009 för identifiering och samordning av frågor som rör barn och unga.⁹² En myndighet som tydligt inkluderar barnkonventionen i sin verksamhet är Migrationsverket⁹³, som använder sig av barnkonsekvensanalyser samt har olika övergripande projekt som berör barns rättigheter. Om barnkonventionen beaktas i tillräcklig utsträckning i Migrationsverkets tillämpning av utlänningslagen när man fattar beslut om uppehållstillstånd på olika grunder är en helt annan fråga. Trafikverket är ett exempel på en annan myndighet som arbetar systematiskt med barnkonsekvensanalyser⁹⁴. Dessa två myndigheter tycks, i alla fall än så länge, höja sig över genomsnittet i fråga om strategier och policies som rör barn.

5.4. Sammanfattande ord

Sammanfattningsvis kan konstateras att barnkonventionens genomslag i kommuner, landsting och statliga myndigheter varierar mycket samt att nyckeln till hur situationen kan förbättras sannolikt ligger i utbildning av personal på alla nivåer. Lika viktigt är emellertid att handläggare och beslutsfattare får klara besked från myndighetens ledning om att tid och resurser får och ska läggas på att exempelvis utvärdera konsekvenserna av olika beslut och åtgärder för barn; med andra ord att rättighetsperspektivet integreras i verksamheten och inte bara blir ord i ett policydokument.

6. BARNKONVENTIONEN I DOMSTOLARNA

Domar och beslut i svenska domstolar påverkar på olika sätt tillvaron för barn i Sverige. Det kan vara beslut som direkt rör barnet som individ eller domstolsprocesser som gäller närstående. Barn är särskilt utsatta i situationer då det sociala skyddsnätet i form av familj, släkt eller vänner av någon anledning saknas. Så kan exempelvis vara fallet i mål om misshandel, trafficking, sexualbrott och omhändertagande enligt lagen om vård av unga. Än mer sårbart blir barnet om det är en familjemedlem som är orsaken till barnets behov av skydd. Asylsökande

barn, särskilt ensamkommande, är en sådan särskilt utsatt grupp där barnet dessutom ofta är traumatiserat av flykten och orsakerna till denna. I regeringens senaste nationella strategi för att stärka barns rätt i Sverige betonas också domstolarnas centrala roll som beslutsfattare i barnrelaterade frågor, samt behovet av kunskap i domstolarna om barnets rätt.⁹⁵

Det är inte helt enkelt att avgöra i vilken mån barnkonventionen har någon betydelse för domstolarnas bedömningar och resonemang. För detta krävs ingående och omfattande studier av rättspraxis. Någon sådan har inte genomförts inom ramen för denna rapport och nedan nämnda rättsfall får därför ses som exemplifierande. Klart är i alla fall att barnets bästa och barnets rätt att bli hörd och få sina åsikter respekterade är generella principer som har uppenbar bäring på domstolarnas verksamhet. Som tidigare nämnts stadgar barnkonventionens artikel 3 att barnets bästa ska beaktas i alla situationer då barn, direkt eller indirekt, berörs av ett beslut eller en verksamhet – det vill säga även i dömande verksamhet. Att resonemang om barnets bästa framgår av dokumenten i en beslutsprocess är också en förutsättning för att kunna konstatera att principen tillmätts någon betydelse samt för att kunna analysera hållbarheten i det resonemang som förts.

Vikten av att barnets rätt att komma till tals beaktas i alla juridiska och administrativa processer framgår uttryckligen av andra stycket av barnkonventionens artikel 12. Enligt FN:s Barnrättskommitté ska också myndigheter och domstolar, i beslut och domar som rör barn, kunna redogöra för i vilken utsträckning barns åsikter har identifierats och tillmätts betydelse. Att sådan information framgår av beslutet eller domen är precis som i fråga om barnets bästa en förutsättning för att det ska vara möjligt att bedöma om barns rätt att uttrycka sig haft verklig betydelse. Det kan också fungera som underlag vid överklaganden/besvär i fall då barns åsikter inte beaktats.⁹⁶

Generellt sett kan nog ändå sägas att barnkonventionen har varierande genomslag inom olika rättsområden, inte minst eftersom det framför allt är just artikel 3 och 12 som förts in i svensk lagstiftning. I dessa fall får barnkonventionen, eller i alla fall principer med utgångspunkt i den, betydelse för rättstillämpningen i det enskilda fallet. Barnkonventionen som sådan, eller de artiklar som inte arbetas in i existerande lagstiftning, har däremot begränsat genomslag av det enkla skälet att domstolarna inte anser sig behöva beakta konventionen som en rättskälla då den inte är del av svensk lag. Följande exempel är sådana där resonemangen i domskälen hade kunnat se annorlunda ut om konventionen hade inkorporerats i Sverige och därmed

varit bindande rätt, även om det är omöjligt att sia om utfallet hade blivit ett annat.

ASYL

Som nämnts ovan finns det direkta referenser i utlänningslagens första kapitel till Barnkonventionens artikel 3 (10 §) och artikel 12 (11 §). Bestämmelserna har i olika versioner varit del av svensk utlänningslag sedan 1997. Hur barns rättigheter och barnperspektivet uppmärksammas och tillgodoses i svensk migrationsrätt har varit föremål för ett antal studier och utvärderingar. Trots den uppmärksamhet som kontinuerligt riktas mot frågan förekommer det ändå i hög grad att barnets bästa inte beaktas i dessa ärenden, eller nämns endast i förbigående. Samma sak gäller barnets rätt att delta i beslutsprocessen (framför allt i fråga om barn i familj). Vidare finns brister i hur barns egna asylskäl uppmärksammas och bedöms samt i domstolars och myndigheters insikter i vad som utgör barnspecifik respektive barnrelaterad förföljelse.⁹⁷

Exempel kan bland annat hämtas från Migrationsöverdomstolens vägledande avgöranden. I ett avgörande från Migrationsöverdomstolen från 2008, om en kvinna som tillsammans med sina två söner flytt från Albanien och en misshandlande ex-make, lyser resonemang om barnets bästa med sin frånvaro i domskälen, trots att barnperspektivet lyfts fram av de sökandes ombud liksom av domstolen själv vid uppräknningen av tillämpliga bestämmelser.⁹⁸ Någon ansträngning för att höra sönernas åsikter tycks inte heller ha gjorts trots att även de riskerade att utsättas för våld vid ett återvändande samt bevittnat misshandeln av modern. Ett annat vägledande avgörande (2010) rör en ensamkommande flicka från Burundi. Migrationsöverdomstolen ansåg här inte att det fanns skäl för uppehållstillstånd ens på grund av synnerligen ömmande omständigheter trots att det inte stod klart att flickan har någon familj i hemlandet att återvända till. Domstolen hänvisade istället till att hon säkert kan få stöd ”av någon organisation eller institution i Burundi”⁹⁹. I detta ärende hördes visserligen flickan under processen men barnets bästa tycks inte ha haft någon framträdande betydelse i domstolens bedömning.

Möjligheten finns visserligen alltid att domstolen gjort dessa avväganden utan att det nämns i domskälen. Ett ”tyst” resonemang av domstolen gällande barnets rätt strider emellertid mot Barnrättskommitténs krav på synliggörande och dokumentation. I ärenden som rör asyl bör även påminnas om staters, och därmed även domstolars, åtaganden enligt artikel 22 i barnkonventionen. Det kan noteras att Migrationsöverdomstolen i skrivande stund inte meddelat någon dom där huvudfrågan är tillämpningen av barnets bästa eller barnets rätt att komma till tals.

86 Bra beslut för barn. Samhällsstyrning för barns rättigheter Rädda Barnen 2011.

87 Sverige har idag 388 statliga myndigheter, domstolarna borträknade men utlandsmyndigheterna inkluderade.

88 Regeringens proposition 2009/10:232 s. 8.

89 ”Styrning och uppföljning nyckeln till framgång – Barnperspektivets genomslag i statliga myndigheter”, Barnombudsmanen rapporterar BR2008:03, s. 12-14.

90 Regeringens proposition 1997/98:182 ss. 21-22; Regeringens proposition 2009/10:232 s. 15.

91 ”Styrning och uppföljning nyckeln till framgång – Barnperspektivets genomslag i statliga myndigheter”, Barnombudsmanen rapporterar BR2008:03, ss. 15, 17-18.

92 <http://www.konsumentverket.se/omkonsumentverket/Rad-och-samarbeten/Natverk-for-barn--och-ungdomsfragor/> (besökt 2011-08-30).

93 Migrationsverkets årsredovisning 2010.

94 <http://www.trafikverket.se/Privat/Trafiksakerhet/Barn-i-trafiken/Barn-och-ungdom-vag/Trafikverkets-arbete-med-barnfragor/Barnkonsekvensanalyser/> (besökt 2011-08-30).

95 Regeringens proposition 2009/10:232 ss. 13, 32 och 61-62.

96 General Comment No. 12, (2009), ”The right of the child to be heard” stycke 19-47.

97 Se exempelvis Monica Jacobsson & Lars Olsson ”Hur brister i förståelsen av barns rättigheter hindrar en rättssäker prövning av barns asylskäl” i *Asylsökande i Sverige - Ett rättssäkert och värdigt mottagande för barn och vuxna?*, red. Björn Fryklund & Anna Lundberg Current Themes in IMER Research no.9. Malmö, Malmö Högskola 2009 ss. 25-43.

98 Se UM 1042-08.

99 UM 1737-08.

BROTTMÅL

Frånvaron av resonemang kring barnets bästa samt rätten att uttrycka sin åsikt tycks även göra sig gällande i olika typer av brottmål, exempelvis mål avseende sexualbrott begångna mot barn, misshandel (antingen av barnet självt eller av någon inom familjen) samt människohandel.¹⁰⁰ Att ansvarsfrågan avseende de aktuella gärningarna står i fokus i en brottmålsprocess utgör inget hinder för att domstolen även resonerar kring barnets bästa i den mån det är relevant. Då det är möjligt, lämpligt (och relevant) bör barnet vidare erbjudas möjligheten att uttrycka sina åsikter, varvid dessa ska tillmätas betydelse utifrån barnets ålder och mognad.

”Ålder och mognad” tycks emellertid kunna vara ett tveeggat begrepp. I ett mycket uppmärksammat mål (2010) gällande en underårig förståndshandikappad flicka i Malmö som utnyttjats sexuellt och förmåtts sälja sexuella tjänster till ett stort antal män diskuterade Malmö tingsrätt målsägarens beteende ingående samt i vilken mån de åtalade männen hade kunnat inse hennes handikapp och därmed hennes särskilt utsatta position.¹⁰¹ Resonemang kring barnets bästa och barnets rätt att komma till tals och få sina åsikter respekterade lyser med sin frånvaro i domen, trots att det förs resonemang om flickans förmåga att ge en trovärdig och tillförlitlig redogörelse för händelseförloppet. Inte heller i Hovrätten över Skåne och Blekinge fördes ett sådant resonemang, däremot framhålls det faktum att flickan inte varit närvarande under rättegången och därmed tillgänglig för frågor som negativt för möjligheten att bedöma hennes trovärdighet.¹⁰² Ett annat exempel kan hämtas från ett avgörande om människohandel, där fråga var i målet om en flicka som förts till Sverige av sina föräldrar för att under hårda förhållanden utnyttjas till tiggeri/snatteriverksamhet, även var offer för människohandel.¹⁰³ Stockholms tingsrätt ansåg emellertid att något ansvar för människohandel inte förelåg då flickan varit ”aktiv, självständig och driftig” då hon tiggat, samt att resten av familjen varken levt under bättre eller sämre förhållanden än målsäganden.¹⁰⁴ Domen kan jämföras med ett avgörande från Svea hovrätt i vilket liknande omständigheter ledde till att de åtalade dömdes för människohandel (förövarna var dock inte släkt med målsägandena).¹⁰⁵ Inte heller i denna dom diskuterades barnets bästa.

VÅRDNAD

Föräldrabalkens 6 kap. 2 a § stadgar som nämnts ovan att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vidare ska hänsyn tas till

¹⁰⁰ Se exempelvis 4914-05; B 1446-09 (sexualbrott) – B 9636-10 (människohandel) – B 2877-07; B 711-09; B 26-09; B 1143-10 (misshandel).
¹⁰¹ B 5513-10 och B 5531-10.
¹⁰² B 2917-10. Det kan noteras att hovrätten, till skillnad från tingsrätten, inte ansåg att någon av männen kunde dömas för våldtäkt mot barn trots flickans låga ålder, mentala funktionshinder och utsatta position.
¹⁰³ Se B 9636-10 (Hovrättens avgörande) samt B14880-10 (Tingsrättens avgörande); se även *Kan det vara människohandel?*, Unicef Sverige, reviderad version 2010.
¹⁰⁴ Man kan fråga sig om domstolen skulle ha resonerat på samma sätt rörande flickans beteende om hon i stället utnyttjats för prostitution eller om det inte var hennes föräldrar som åtalats.

barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad. Sättet på vilket de båda principerna tillämpas samt den vikt barnets bästa respektive barnets egen vilja tillmäts i relation till föräldrarnas vilja och önskemål varierar emellertid mellan olika domstolar. Det är exempelvis inte självklart att det är barnets önskemål om att inte umgås med eller bo tillsammans med en förälder som kommer i första hand.¹⁰⁶ Ofta framstår det som att domstolen visserligen förstått innebörden av principerna men inte fullt ut tagit till sig det att barnets rätt och vilja bör tillmätas lika stor betydelse som andra aspekter, även om barnets åsikter inte därmed per definition bör vara avgörande. Fortfarande framstår det som att det ofta är föräldrarnas rätt till sina barn som i slutändan styr. Barnrättskommittén framhåller emellertid i sin Kommentar till artikel 12 att det är särskilt viktigt att barn blir både hörda och får sina synpunkter tillmätta betydelse i situationer som har stor inverkan på deras framtida liv, som exempelvis asylutredningar, vårdnadstvister, utbildning och adoption.¹⁰⁷

7. BARNRÄTTSKOMMITTÉNS KOMMENTARER ANGÅENDE SVERIGES GENOMFÖRANDE AV BARNKONVENTIONEN

Enligt barnkonventionens artikel 44 är varje konventionsstat skyldig att ge in så kallade periodiska rapporter till Barnrättskommittén. I rapporten ska konventionsstaten ange vilka åtgärder som vidtagits för att implementera konventionens rättigheter samt framsteg som gjorts ifråga om rättigheternas genomförande. Barnrättskommittén ger sedan förslag och rekommendationer till en konventionsstat mot bakgrund av den information som rapporten innehållit. Barnrättskommitténs rekommendationer är som nämnts ovan inte juridiskt bindande för konventionsstaterna men väger trots detta tungt.

Sverige har givit in fyra rapporter till Barnrättskommittén, den senaste 2007. Ansvar för rapporteringen ligger på Socialdepartementet och nästa rapport ska ges in i september 2012. Under arbetet med den periodiska rapporten konsulteras andra departement, myndigheter (däribland BO), intresseorganisationer i det civila samhället samt barn och unga genom referensgrupper. Flera organisationer tar också fram alternativa rapporter (s.k. skuggrapporter) om Sveriges genomförande av barnkonventionen för Barnrättskommittén att ta del av.

Barnrättskommittén lämnade sina senaste rekommendationer till Sverige 2009.¹⁰⁸ Barnrättskommitténs kommentarer

¹⁰⁵ B 9732-09. ¹⁰⁶ Se exempelvis Svea Hovrätt dom i mål T 4863-08 och Uppsala tingsrätts dom i mål T 5768-06, Göta Hovrätts dom i mål 2973-10 och Svea hovrätts dom i mål T 3962-10.
¹⁰⁶ Se exempelvis Svea Hovrätt dom i mål T 4863-08 och Uppsala tingsrätts dom i mål T 5768-06, Göta Hovrätts dom i mål 2973-10 och Svea hovrätts dom i mål T 3962-10.
¹⁰⁷ General Comment No. 12, (2009).

till Sveriges rapporter, liksom själva rapporterna, görs tillgängliga för allmänheten via regeringens hemsida för mänskliga rättigheter.¹⁰⁹ Nedan återges Barnrättskommitténs synpunkter rörande de generella åtgärder som vidtagits för konventionens genomförande i Sverige, det vill säga i relation till artiklarna 4, 42 och 44.¹¹⁰

Generellt kan sägas att Barnrättskommittén ger många positiva omdömen om de åtgärder som vidtas, samt att Sverige får beröm för sin vilja till konstruktiv dialog med kommittén. Samtidigt återkommer vissa påpekanden år efter år vilket visar på att Sverige – liksom de flesta andra länder – i vissa fall väljer att inte hörsamma kommitténs rekommendationer, alternativt inte har lyckats göra det.¹¹¹ Exempel på sådana ”areas of concern” är skillnader i ekonomisk standard mellan barn i olika delar av landet/med olika bakgrund, diskriminering av utsatta grupper, främlingsfientlighet, asylsökande barn samt begränsade möjligheter för barn att komma till tals och delta i besluts-

¹⁰⁸ CRC/C/SWE/CO/4 2009.

¹⁰⁹ www.humanrights.gov.se.

¹¹⁰ Se Unicefs *Handbok om barnkonventionen* Unicef Sverige 2008 s. 74 för en checklista för implementering av artikel 4.

¹¹¹ Om konventionsstaters resonemang för att förklara varför de inte genomför vissa av Barnkonventionens artiklar på ett tillfredsställande sätt, se exempelvis Rebecca Stern *The Child's Right to Participation – Reality or Rhetoric?*, Uppsala, Uppsala universitet, 2006.

processer – alla områden som tydligt anknyter till barnkonventionens generella principer om icke-diskriminering, barnets bästa, rätten till liv och utveckling samt rätten att komma till tals och bli heard.

Barnrättskommittén har vid flera tillfällen poängterat vikten av att barnkonventionen ges formellt erkännande i svensk rätt, samt att alla tillgängliga åtgärder bör vidtas för att svensk lagstiftning ska vara helt förenlig med de krav konventionen ställer.¹¹² I 2009 års rekommendationer framhåller Barnrättskommittén att man visserligen tagit del av Sveriges förklaringar till varför barnkonventionen inte inkorporerats i svensk rätt men att man icke desto mindre finner detta faktum oroväckande.¹¹³

Något som upprepas i Barnrättskommitténs tre senaste rekommendationer till Sverige är bristande möjligheter för Barnombudsmannen att på ett självständigt och oberoende vis granska situationen för barn i Sverige. Exempel på brister som nämns är avsaknaden av möjligheten för enskilda barn att lämna individuella klagomål till BO i

¹¹² CRC/C/SWE/CO/4 2009 stycke 10, CRC/C/15/Add.2 1993 stycke 10.

¹¹³ CRC/C/SWE/CO/4 2009 stycke 9.

fall då deras rättigheter enligt konventionen blivit kränkta. Vidare riktar Barnrättskommittén kritik mot förhållandet att BO:s mandat inte motsvarar kriterierna för oberoende och självständighet enligt internationell standard (se FN:s Parisprinciper om nationella institutioner).¹¹⁴

Tillgången till korrekt statistik som återspeglar den verkliga situationen för barn är en förutsättning dels för att avgöra om Sverige lever upp till sina åtaganden enligt konventionen, dels för att möjliggöra åtgärder och insatser på de områden där de bäst behövs. Statistik som på ett korrekt sätt upplyser om barns situation är avgörande för Barnrättskommittén i deras arbete. Kommittén har vid upprepade tillfällen anmärkt på att sådan statistik som kan ge kommittén information om den verkliga situationen för olika grupper av barn saknas och även framhållit att de svenska rapporterna tenderar att lägga alltför stor onvikt vid att redogöra för existerande lagstiftning.¹¹⁵

Vidare uttrycker Barnrättskommittén i sina två senaste rekommendationer oro över bristen på kunskap om barnkonventionen samt bristfälliga möjligheter till utbildning. Låg eller ingen kunskap om konventionen och frånvaron av utbildning noteras bland barnen själva samt inom de grupper som arbetar med barnrelaterade beslut och frågor, särskilt inom domstolsväsendet och bland politiker både på kommunal och nationell nivå.¹¹⁶ Barnrättskommitténs oro på denna punkt bekräfts i de undersökningar som genomförts av BO (som nämnts ovan) liksom i en samnordisk studie¹¹⁷ genomförd av UNICEF Sverige. Att kunskapen om barnkonventionen är förhållandevis låg hos barn och unga själva är särskilt allvarligt då det är svårt att kräva respekt för sina rättigheter om man inte är medveten om deras existens.

8. ERFARENHETER FRÅN NORGE

Norge framhålls ofta som ett lyckat exempel på hur inkorporering av barnkonventionen kan genomföras och på de positiva konsekvenser för barns rättigheter som följer på en sådan åtgärd. ”Den norska modellen” förespråkas av barnrättsorganisationer som UNICEF Sverige¹¹⁸, Rädda Barnen¹¹⁹ och Nätverket för barnkonventionen¹²⁰. Även BO har uttalat sig positivt för en sådan lösning¹²¹. I detta avsnitt redovisas några av de argument för och emot en inkorporering som fördes fram i den norska debatten samt

den inverkan barnkonventionen haft på norsk rätt före och efter inkorporeringen. Inkorporeringen har utretts på norska regeringens uppdrag av professor Karl Harald Søvig (universitetet i Bergen) men även kommenterats av professor Kirsten Sandberg¹²² (Oslo universitet). Fakta i detta avsnitt bygger till stor del på deras texter.

8.1. Bakgrund och diskussionen om inkorporering

Norge ratificerade barnkonventionen 1991. Vid tiden för ratificering ansåg man att Norge, med något undantag, uppfyllde sina åtaganden enligt konventionen genom ”passiv transformation” (motsvarande konstaterande av normharmoni) och att endast ett mindre antal ändringar av eller tillägg till norsk lag behövdes, exempelvis gällande rätten för barn att komma till tals.

Norge är bäst i klassen i Norden på att införliva konventioner om mänskliga rättigheter i nationell rätt. I och med Menneskerettsloven är Europakonventionen, FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, FN-konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, kvinnodiskrimineringskonventionen, rasdiskrimineringskonventionen och barnkonventionen alla införlivade i norsk rätt.¹²³ Barnkonventionen inkorporerades genom ett tillägg till Menneskerettsloven 2003. Den direkta innebörden av Menneskerettsloven är att konventionerna gäller som norsk rätt (§ 2) samt att de konventioner som nämns i § 2 ska gå före annan lagstiftning i händelse av normkonflikt (§ 3). Dessa konventioner har således en stark ställning i norsk rätt.

Från början var det inte självklart att barnkonventionen skulle bli en del av Menneskerettsloven – Norge har, liksom Sverige, en i grunden dualistisk rättstradition och synen på folkrätt har mycket gemensamt med den svenska.¹²⁴ Redan då lagen antogs av Stortinget diskuterades om barnkonventionen skulle inkluderas men utredningen som lade fram lagförslaget ansåg inte att konventionen (liksom kvinnokonventionen) tillhörde FN:s kärnkonventioner.¹²⁵ Påståendet väckte emellertid debatt och regeringen fick i uppdrag att återkomma till Stortinget med förslag på hur de två konventionerna skulle kunna inkorporeras i norsk rätt.¹²⁶ De argument som fördes fram i debatten för respektive emot en inkorporering har sammanfattats av Sandberg på följande vis.¹²⁷

120 <http://barnkonventionen.se/?p=189>, besökt 2011-08-31.

121 Barnombudsmannen, Skrivelse: *Barnkonventionens rättsliga ställning i Sverige*, 2009-11-18.

122 Sandberg är numera en av ledamöterna i Barnrättskommittén.

123 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) LOV-1999-05-21-30.

124 Åhman 2009 s. 14.

125 Kirsten Sandberg ”*Barnkonventionen – lag eller inte? Reflektioner från Norge*” 2009 s.1.

126 Ibid.

127 Sandberg ss. 2-4

FÖR:

- Det skulle innebära en samlad framställning av barns rättigheter i norsk rätt; en rättighetskatalog för barn.
- Barnets bästa skulle vara något grundläggande att ta hänsyn till vid alla avgöranden och beslut som rör barn, även om det inte direkt uttrycks i lag.

- Barnkonventionens status som rättskälla skulle stärkas (anknyter till Menneskerettslovens § 3).

- En inkorporering skulle förbättra efterlevnaden av konventionen på det nationella planet och skicka en signal om dess betydelse till olika aktörer. De pedagogiska aspekterna av detta underströks.

- Det skulle vara lättare att tolka barnkonventionen dynamiskt (som man bör med folkrätt) och i enlighet med hur den tolkas av internationella organ, om konventionen i sig var norsk lag och inte transformerats till annan lagstiftning.

- Inkorporering bidrar till större rättslig enhet konventionsstater emellan, då det är själva konventionstexten som gäller som nationell lag.

- Det skulle skicka en stark signal internationellt om att Norge tar barnkonventionen på största allvar – något som är värdefullt om man som Norge vill vara ett föregångsland när det gäller respekt för mänskliga rättigheter och även när man ställer krav på andra länder att respektera barns rättigheter.

EMOT:

- Alla konventioner om mänskliga rättigheter kan inte inkluderas i Menneskerettsloven; det får räcka med de mest centrala (till vilka Barnkonventionen då inte ansågs höra).

- Barnkonventionen innehåller många vaga och oklara regler som det i praktiken är svårt att förhålla sig till. Mot detta invändes att detsamma gäller FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som ju redan hade inkorporerats. Vidare påpekades att även om inte alla rättigheterna enkelt kunde tillämpas i domstol är det betydelsefullt att de etableras på detta starka sätt i norsk rätt, liksom att domstolarna i alla fall måste förhålla sig till bestämmelserna eftersom Norge redan var folkrättsligt bundet genom ratificeringen.

- Konventionen blir mer tillgänglig om den skrevs om till norsk lagtext.

- Att inkorporera konventionen skulle vara ett demokratiproblem eftersom det ökar domstolens makt på bekostnad av lagstiftarens. Domstolen kan då förhålla sig direkt till bestämmelser antagna av internationella organ utan att ”gå omvägen” över lagstiftaren. Enligt Sandberg orsakade detta argument stor debatt och hon finner argumentet förvånande eftersom det är lagstiftaren själv (Stortinget) som avgör om konventionen ska ratificeras och att den på något sätt ska genomföras i nationell rätt

– det är inte självklart att det blir mer demokratiskt om konventionstexten filtreras genom den inhemske lagstiftaren.¹²⁸ Vidare innebär människorättskonventioner rättigheter för den enskilde gentemot staten och det kan knappast vara ett demokratiproblem att domstolarna sörjer för att sådana rättigheter kan genomdrivas.¹²⁹

I det förslag som regeringen slutligen presenterade 2003 vidhölls att man ska vara försiktig med vilka konventioner som inkluderas i Menneskerettsloven. Barnkonventionens inkluderande motiverades emellertid med att barn är en särskilt utsatt och sårbar grupp som behöver särskilt starkt skydd, samt att man ville undvika att skicka signaler om att barnkonventionen inte var en lika viktig människorättskonvention som de som redan inkorporerats.¹³⁰

Från ett svenskt perspektiv är det intressant att de argument som fördes fram i Norge för och emot inkorporering på vissa, men inte alla, punkter sammanfaller med dem som diskuterats i Sverige. Utgångspunkten är något annorlunda – i Norge hade redan flera FN-konventioner om mänskliga rättigheter inkorporerats i sin helhet i nationell rätt, vilket ju inte är fallet i Sverige – men förhållandena är icke desto mindre likartade. Argumentet för en inkorporering som handlar om internationell trovärdighet i krav på andra länder har exempelvis inte varit särskilt framträdande i den svenska debatten; i Sverige har inte heller särskilt många kritiska röster höjts om att demokratin sätts ur spel om domstolarna får tolka själva konventionstexten istället för en ”filtrerad” version (åtminstone inte i fråga om barnkonventionen, ska tilläggas).

8.2. Barnkonventionens genomslag i norsk lagstiftning

Då Norge ratificerade barnkonventionen 1991 konstaterades som nämns ovan i princip normharmoni, även om vissa ändringar gjordes. Søvig nämner som tidiga exempel plan- och bygglagen från 1992 som ändrades med hänsyn till barnets bästa, rätten till grundskoleundervisning för alla barn inom norsk jurisdiktion, samt vissa bestämmelser om barnets rätt att komma till tals.¹³¹ Konventionens stora genomslag har emellertid främst visat sig efter 2003 års inkorporering. Ett exempel som lyfts fram är att, som en direkt följd av barnkonventionens artikel 12, barn över sju år numera enligt barneloven, barnevernloven och adoptionsloven har en absolut rätt att bli hörda (om de har förmåga att ha egna synpunkter).¹³² Vidare har barnperspektivet fått ett större utrymme både i 2008 års utlänningslag och i 2008 års plan- och bygglag. En av de mest uppmärksammade ändringarna

128 Sandberg s. 4.

129 Ibid.

130 Ot.prp.nr. 45 (2002-2003) (endringslov) Menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov) pkt. 4.3.3.

131 Karl Harald Søvig En utredning gjort på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet Bergen, 2009, s. 20, Sandberg s. 7.

132 Sandberg ss. 7-8.

är resultatet av en kontroversiell Høyesterettsdom 2005 (norska Högsta domstolen) som inte helt tog avstånd från våld mot barn i uppfostringssyfte – lagen ändrades så att det, med hänvisning till barnkonventionens artikel 19, står utom tvivel att all form av fysisk bestraffning av barn är förbjudet.¹³³

8.3. Barnkonventionen i norsk rättspraxis

Inte helt förvånande tycks barnkonventionen åberopas mer och mer inför norska domstolar ju längre tiden går. Fram till augusti 2009 hade barnkonventionen använts som rättskälla av Høyesteretten i 52 fall.¹³⁴ 34 av dessa härstammar från tiden efter inkorporeringen. Søvig menar visserligen att konventionen hade stort genomslag även före inkorporeringen 2003, men att detta främst berodde på den så kallade presumtionsprincipen (mot-svarande den svenska principen om fördragskonform tolkning).¹³⁵ Hans slutsats gällande tiden fram till dess utredningen presenterades är att barnkonventionen haft störst genomslag där den uttrycker rättigheter som inte inkluderats i andra konventioner som ingår i Menneskerettsloven, som exempelvis barnets bästa (artikel 3), frihetsberövande av barn (artikel 37), skydd av barn som skäl för kriminalisering av vissa handlingar (artikel 19 och 34 – se den ovan nämnda Høyesterettsdomen om aga) samt barns rätt att komma till tals (artikel 12).¹³⁶

Søvig gör även tre reflektioner rörande rättspraxis. Den första är att endast i en minoritet av fallen, 14 av ovan nämnda 52, åberopas barnkonventionen av barn (genom företrädare).¹³⁷ I majoriteten av domarna är det således vuxna (föräldrar, myndigheter) som åberopat konventionen, något som Søvig menar innebär en risk för att argumentationen i vilken konventionen används präglas mer av de vuxnas intressen än av barnets. Visserligen, menar Søvig, måste vuxna kunna uppträda som ”rättsliga agenter” för barn utan att barnen själva dras in i processen – samtidigt ser han en risk för att argumentationen och tankesättet blir skevt och att alltför mycket hänsyn tas till den vuxne om inte rättstillämparen är tillräckligt uppmärksam. Vidare visar Søvig på skillnaderna i hur stor utsträckning barnkonventionen respektive Europakonventionen används; en skillnad som kan förklaras dels med att Europakonventionen varit inkorporerad under längre tid än barnkonventionen samt att den förstnämnda har en mer detaljerad praxis vilken kan användas som tolkningsverktyg. Kunskapen om Europakonventionen är också större. Slutligen menar Søvig att inkorporeringen av barnkonventionen lett till att konventionen numera har en mer självständig roll som rättskälla i juridisk argumentation i

¹³³ Søvig s. 20-21, Sandberg s. 9.

¹³⁴ Søvig s. 20.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Søvig ss. 22-25.

¹³⁷ Søvig s. 26.

domstolarna, samt att den bidrar till att ändra och utveckla norsk rättskultur.¹³⁸ Søvig diskuterar även hur norska domstolar förhåller sig till frågan om direkt tillämplighet, eller ”self-executing character.” Hans slutsats är att även om reglerna inte är precisa nog för att vara direkt tillämpliga så ska de, enligt praxis, ändå få normativ betydelse genom presumtionsprincipen, alternativt fungera som påverkansfaktorer i en rättskulturell argumentation.¹³⁹

Sandberg kommenterar rättsutvecklingen på så sätt att även om det kan vara svårt att uppskatta vilken reell betydelse barnkonventionen haft för utgången i enskilda mål, så är det uppenbart att konventionen åberopas och används som rättskälla i allt större utsträckning, både av domare och ombud. Domstolarna kan helt enkelt inte undvika att förhålla sig till konventionen i och med dess nuvarande rättsliga status, även om de fortfarande gör så i olika hög grad.¹⁴⁰

Sandberg lyfter utöver lagstiftning och rättspraxis även fram några andra områden där inkorporeringen haft betydelse. Barnkonventionen har bland annat fått mycket större uppmärksamhet och blivit mer känd än vad som annars (sannolikt) hade varit fallet. Detta har lett till dels en större efterfrågan på utbildning om konventionen från kommun, stat och rättsväsende, dels att de som arbetar för barns rättigheter fått en stärkt grund för sitt arbete. En annan viktig konsekvens enligt Sandberg är att barnkonventionen fått ökad status i politikens och allmänhetens ögon. Detta har lett till att den fått större tyngd som politiskt redskap, både för politiker och intresseorganisationer i deras lobbyarbete.¹⁴¹

8.4. Sammanfattande anmärkningar

Sammanfattningsvis ger Sandbergs och Søvigs utvärdering och reflektioner en förhållandevis positiv bild av följderna av barnkonventionens inkorporering i Norge. Konventionen har haft genomslag i domstolarnas bedömningar och dess betydelse tycks öka ju längre tiden går. Barnkonventionen finns med som ett viktigt perspektiv då nya lagar skrivs eller existerande lagstiftning revideras. Intrycket är att man i Norge haft (och har) en vilja att finna lösningar på de eventuella problem av juridisk-teknisk natur som kan uppstå på grund av konventionens utformning och ibland vaga formuleringar samt dess hänvisning till ett gradvist genomförande av vissa rättigheter. Domstolarnas ansvar för att tolka och tillämpa konventionen har inte heller inneburit att lagstiftaren frånsagt sig ansvar för genomförandet av konventionen. Som en avslutande punkt kan tilläggas att andra nordiska grannar också har gått längre än Sverige när det gäller barnkonventionens status i nationell rätt. I Danmark är konventionen

¹³⁸ Søvig ss. 26-28.

¹³⁹ Søvig ss. 28-32.

¹⁴⁰ Sandberg ss. 9-10.

¹⁴¹ Sandberg ss. 4-7.

inte inkorporerad men den ses som en fullt tillämplig rättskälla och kan åberopas och användas direkt i dansk domstol.¹⁴² I Finland inkorporerades barnkonventionen 1991 då konventionen ratificerades och den har ställning som lag.¹⁴³ Enligt den finska grundlagen från 2000 ska barn ”bemötas som jämlika individer och [...] ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva”¹⁴⁴. FN:s Barnrättskommitté har dock kritiserat Finland senast i augusti i år (2011) för bristen på ett sammanhängande juridiskt regelverk som omfattar barnkonventionen med tilläggsprotokoll i sin helhet.¹⁴⁵

9. SKA BARNKONVENTIONEN BLI SVENSK LAG? ARGUMENT OCH REFLEKTIONER

I föregående kapitel har vi framförallt försökt att ge en dagsaktuell bild av barnkonventionens status i Sverige på olika plan. En övergripande slutsats är att den politiska viljan att ta till vara barns rättigheter finns men att kunskapen om konventionen inte räcker till för att förstå – eller övertyga om – att barnkonventionens artiklar inte uttrycker diffusa målsättningar som kan åsidosättas till förmån för andra hänsyn, utan mänskliga rättigheter som barn har rätt att utkräva av staten och dess representanter. Frågan är således hur detta ska kunna genomföras på bästa sätt. Den väg som förespråkas av barnrättsorganisationer, inte minst UNICEF Sverige, är att barnkonventionen blir svensk lag genom inkorporering. I det följande resonerar vi kring argument för och emot ett sådant steg.

9.1. Folkrättsliga krav

Det finns inget folkrättsligt stöd för att Sverige skulle vara tvunget att inkorporera barnkonventionen. Den dualistiska modellen med transformering eller konstaterande av normharmoni är en helt accepterad metod och det är upp till varje stat att bestämma hur man ska gå tillväga för att uppfylla sina internationella förpliktelser, så länge resultatet uppfyller de krav konventionen ifråga och folkrätten i allmänhet ställer. Inkorporering är alltså inget folkrättsligt krav. En stat kan dock inte åberopa nationell lagstiftning som stöd för att inte uppfylla sina åtaganden enligt en konvention.¹⁴⁶

FN:s Barnrättskommitté har visserligen rekommenderat Sverige (liksom andra länder) att inkorporera barnkonventionen i nationell lagstiftning och välkomnar sådana åtgärder, men säger samtidigt att det viktigaste inte är inkorporeringen i sig utan uppfyllandet av konventionens

krav i praktiken. Kommitténs slutsats är emellertid att inkorporering är det bästa sättet att uppfylla de krav konventionen ställer på staterna.

9.2. Rättspolitiska argument

De argument som framfördes av Barnkommittén 1997 mot inkorporering och som haft så stort inflytande på den svenska synen angående en inkorporering av barnkonventionen är framför allt rättspolitiska. I grund och botten berör de frågor om den rättsliga kulturen och hur Sverige ska förhålla sig till främmande rätt, och rättighetsperspektivet i lagstiftningen.

Till dessa argument hör farhågorna om att det språk och den teknik med vilken barnkonventionen är formulerad skiljer sig från det sätt som används i svensk rätt, att bestämmelserna är resultatet av politiska kompromisser, att samma begrepp kan ha olika innebörd i olika rättsordningar vilket skapar förvirring samt att det i praktiken inte finns några förarbeten att förlita sig till för att förstå vilken tolkning som ursprungligen avsetts. Detta, tillsammans med att konventionen omfattar ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter rörande vilka en gradvis målfyllelse i relation till tillgängliga resurser är tillåten, har ansetts göra det alltför svårt för domstolar och myndigheter att tillämpa konventionen i enskilda fall och i sin dagliga verksamhet. Europakonventionen framhölls som mer lättimplementerad och av en annan karaktär då den dels inte omfattade ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, dels var föremål för en omfattande rättspraxis från Europadomstolen.

Liksom Åhman menar vi att dessa argument förlorat mycket av sin tyngd, främst på grund av europarättens inflytande över svensk rätt och svenska domstolar.¹⁴⁷ Europakonventionen har nu varit direkt tillämplig i svenska domstolar i mer än 15 år och EU-rättsliga instrument likaså. Det har alltså funnits gott om tid för (och dessutom krav på) svenska jurister att lära sig att tillämpa juridiska dokument som inte är utformade på traditionellt svenskt vis. Tolkningen av principer i rättstillämpningen har också blivit vanligare i och med dessa rättsordningars intåg i det svenska systemet, liksom resonemang utifrån ett rättighetsperspektiv (något som historiskt sett inte varit särskilt vanligt förekommande i svensk rätt).

Att EU:s stadga om grundläggande rättigheter numera har samma status som unionsfördragen och därmed är direkt tillämplig i svensk domstol bidrar också till nyordningen. Åhman menar att Stadgans inträde i nationell rätt i viss mån förtar argumentet om att det inte går att tillämpa ekonomiska och sociala rättigheter inför en domstol då detta kommer att bli en realitet i och med Stadgan (och dessutom uppenbarligen bedömts som fullt

möjligt).¹⁴⁸ Här kan även tilläggas att Europadomstolen i sin rättspraxis, genom att utnyttja möjligheten till en dynamisk rättstillämpning, tagit upp ekonomiska och sociala rättigheter vid bedömningen av Europakonventionens artiklar och att sådana rättigheter alltså inte är en främmande fågel i domstolssammanhang.¹⁴⁹ När det gäller barnkonventionen tycks emellertid uppfattningen om de stora problem som är förknippade med att tillämpa ekonomiska och sociala rättigheter i svensk domstol ha bitit sig fast hos vissa debattörer.¹⁵⁰ Frågan är emellertid om inte denna hållning handlar mer om en ideologiskt betingad övertygelse om hierarkiska skillnader mellan olika rättigheter än en analys av det faktiska rättsläget. Det kan i sammanhanget noteras att Europadomstolen redan 1979 markerade att det inte finns någon strikt gräns mellan å ena sida ekonomiska och sociala rättigheter och å andra sidan civila och politiska rättigheter. De norska och danska exemplen visar också att det i rättssystem, med stora likheter med det svenska, fungerar att tillämpa barnkonventionens bestämmelser i domstol.¹⁵²

I jämförelsen med Europakonventionen framhävs också betydelsen av Europadomstolens praxis för rättstillämpningen och att barnkonventionen saknar något motsvarande. Den betydelse Europadomstolens praxis spelar i svensk rätt är emellertid något som utvecklats under årens lopp och, inte minst, det har funnits en politisk vilja att så ska ske.¹⁵³ Det är ju inte heller så att barnkonventionen helt saknar auktoritativ tolkning, även om den inte formellt sett är juridiskt bindande för konventionsstaterna – Barnrättskommitténs kommentarer, uttalanden och tolkningsinstrument ger omfattande riktlinjer och ledning för hur konventionen ska tolkas och tillämpas. Ytterligare praxis kommer vidare att skapas när det föreslagna tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen – om en individuell klagomekanism – trätt i kraft och varit tillämpligt en tid.¹⁵⁴

Ett viktigt argument som framfördes mot en inkorporering av Barnkommittén 1997 var att alltför mycket av tolkningsansvaret skulle läggas över på domstolarna, vilket skulle kunna medföra onödigt strikta juridiska tolkningar av konventionens bestämmelser. Det skulle vara bättre och tryggare för barns rätt om den politiska makten – riksdagen – hade ansvaret och kunde anpassa svenska lagar efter barnkonventionen. Denna oro för en judikalisering (juridikens ökade inflytande över samhällsutvecklingen) tycks emellertid ha minskat något, i alla fall på områden som exempelvis migrationsrätten, där processen 2006 flyttades från förvaltningsmyndigheter och regering till

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Se Anna-Sara Lind *Sociala rättigheter i förändring. En konstitutionellrättslig studie* Uppsala 2009 ss. 210-236.

¹⁵⁰ Märten Schultz ”*Barns rätt är fel*” *Magasinet Neo* nr 4/2011 ss. 33-37.

¹⁵¹ Airey mot Irland, mål 6289/73, dom 9 oktober 1979.

¹⁵² Vissa svenska domare använder sig redan av barnkonventionen – se ”Domaren som gärna tillämpar Barnkonventionen” intervju publicerad 2011-06-15 <http://www.barnombudsmannen.se/Nyhet.aspx?pageid=7978> besökt 2011-08-29.

¹⁵³ Åhman s. 18.

förvaltningsdomstolar enligt beslut av en enig riksdag.¹⁵⁵ Det finns vidare ett antal konventioner som (efter inkorporation) tillämpas direkt av svenska domstolar utan att de ”gått omvägen” över lagstiftaren; Haagkonventionen om skydd av barn, renbeteskonventioner samt olika dubbelbeskattningsavtal är några exempel utöver Europakonventionen där domstolarna redan har denna roll – erfarenhet finns således redan av hur detta går till.¹⁵⁶

Det är intressant att notera att diskussionen i Sverige inte alls på samma sätt som i den norska debatten tog upp frågan om demokrati och om maktfördelning mellan parlament och domstol; i Sverige tycks farhågorna främst ha gällt att det var svårt att ändra praxis om tolkningarna blev för snäva. Mot detta kan invändas att inte heller lagstiftning görs i en handvändning och att domstolar och myndigheter, då de ska tolka konventionstexten, ju knappast står helt lämnade utan ledning med tanke på Barnrättskommitténs verksamhet. I och med en inkorporering blir ju också barnkonventionen en rättskälla i sig att hänvisa till och hämta kunskap ur. Att barnkonventionen skulle bli svensk lag hindrar inte heller på något sätt riksdagen från att stifta annan lag till förmån för barn och deras rättigheter.

Ytterligare argument till stöd för inkorporering kan hämtas 1i den norska erfarenheten av att konventionen, och därmed också barns rättsliga ställning, stärks både i den nationella rätten och i samhället i stort genom att konventionen blir mer känd. Konventionen blir också tillämplig på alla rättsområden, i stället för bara fläckvis som resultatet blir om konventionsbestämmelser arbetas in i redan existerande lagstiftning. Efter inkorporeringen 2003 kan man i Norge enligt Sandberg också se en tydlig ökning av hänvisningar till och åberopanden av barnkonventionen i domstolarnas domar, på senare år även som en del av det rättsliga underlaget (rättskällorna).¹⁵⁷

9.3. Övriga argument

Den pedagogiska aspekten av en inkorporering ska inte underskattas: om konventionen blir svensk lag är det ett skäl för att skaffa kunskap och vidareutbilda tjänstemän och beslutsfattare som ska använda konventionen som ett redskap. Sådan utbildning sker på sina håll redan idag och efterfrågas i allt högre grad – utbildningsbehovet framhävs också i regeringens nationella strategi för barns rättigheter. Skulle konventionen vara juridiskt bindande för den egna verksamheten skulle emellertid incitamentet att tillgodose utbildningsbehovet sannolikt bli större, helt enkelt för att förvaltning och domstolar på olika nivåer då blir skyldiga att tillämpa konventionen.

¹⁵⁴ Förslaget om ett sådant protokoll antogs av FN:s Human Rights Council i juni 2011 och hoppas kunna öppnas för ratificering under 2012. Se [http://www.unog.ch/unog/website/news_media.nsf/\(httpNewsByYear_en\)/D96669AD87CC7EAC12578A700465203?OpenDocument](http://www.unog.ch/unog/website/news_media.nsf/(httpNewsByYear_en)/D96669AD87CC7EAC12578A700465203?OpenDocument) (besökt 2011-09-02).

¹⁵⁵ Sedan kan man ju diskutera hur lyckad denna reform varit; något som dock får göras på annan plats än här.

¹⁵⁶ Bring & Mahmoudi s. 46.

¹⁵⁷ Sandberg s. 10.

¹⁴² CRC/C/DNK/4 2010 stycke 14-15.

¹⁴³ Lag (296/90) om godkännande av vissa bestämmelser i konventionen om barnets rättigheter. Någon brett upplagd utvärdering av barnkonventionens genomslag i Finland liknande den som gjorts i Norge har emellertid inte, vad vi vet, genomförts.

¹⁴⁴ Finlands grundlag 11.6.1999/731 2 kap. 6 § st. 2.

¹⁴⁵ CRC/C/FIN/CO/4 2011.

¹⁴⁶ Wienkonventionen om traktaträtten artikel 27.

¹⁴⁷ Åhman 2009 s. 18.

Sannolikt skulle också rättighetsperspektivet i frågor som gäller barn stärkas om konventionen blev möjlig att åberopa av enskilda direkt i domstol eller vid myndighetsutövning; det skulle inte längre vara möjligt att se barnkonventionen som ett policydokument eller verktyg främst för generella åtgärder av riksdag, regering och myndigheter. Denna förstärkning av individens rätt gentemot staten har också varit en av de, på lång sikt, viktigaste konsekvenserna av inkorporeringen av Europa-konventionen. Den lagstiftning som redan finns rörande barn skulle vidare tolkas utifrån ett konventionsperspektiv. Detta skulle dels vara positivt för barns rättigheter generellt, dels skulle det erbjuda ökat stöd vid tillämpningen av redan existerande bestämmelser som bygger på konventionen.

Slutligen vill vi framhålla ett argument som fördes fram i Norge men som lyst med sin frånvaro i den svenska debatten, nämligen möjligheten att föregå med gott exempel internationellt. Liksom Norge vill Sverige vara ett föregångsland när det gäller mänskliga rättigheter, och inte minst när det gäller barns rättigheter har Sverige stolta traditioner att upprätthålla. Även om man anser att Sverige inte behöver inkorporera barnkonventionen i nationell lag för att uppfylla dess krav är det icke desto mindre något som efterfrågas av dess övervakningsorgan Barnrättskommittén: om Sverige med någon trovärdighet vill kunna uppmana andra länder att ta kommitténs påpekanden på allvar bör man också kunna ta ett sådant grundläggande krav under allvarligt övervägande.

9.4. Avslutande reflektioner

Många av de positiva konsekvenser som anges ovan som argument för en inkorporering av barnkonventionen i svensk rätt kan mycket väl uppnås utan att man tar ett sådant steg – förutsatt att den politiska viljan till omfattande åtgärder finns och domstolarna nyanserar sitt förhållningssätt till internationell rätt. Frågan är om det fortfarande går att se detta som den mest effektiva

vägen mot ett genomförande av konventionen i Sverige. Trots att det gått mer än 20 år sedan Sverige ratificerade barnkonventionen har den inte fått det genomslag man hade kunnat hoppas på. Inte minst är det oroväckande att Barnrättskommittén i sina kommentarer år efter år lyfter fram samma punkter där genomförandet brister och där konventionen helt enkelt inte uppfylls på ett tillfredsställande sätt i vårt land. Detta är ett tecken på att konventionens krav inte tas på tillräckligt allvar.

I detta perspektiv är det, som vi ser det, rimligt att ”öka trycket” genom att göra konventionen till svensk lag och därmed öka dess formella status i svensk rätt. Domstolar, statliga myndigheter, kommuner och landsting blir då tvungna att tillämpa konventionen inom alla verksamhetsområden och kan ställas till svars om så inte sker. Vår uppfattning är att det i en dualistisk rättskultur som den svenska, där rättighetsperspektivet av hävd inte varit framträdande (även om detta är statt i långsam förändring), kan vara nödvändigt med inkorporering för att en folkrättslig konvention ska tas på allvar och inte avfärdas som kompromisser och målsättningsstadganden. Det är emellertid viktigt att framhäva att det, precis som Barnrättskommittén påpekar, inte är inkorporeringen som är målet i sig: det är det som sker efteråt som avgör konventionens betydelse på nationell nivå och för det enskilda barnet. För att travestera en känd statsman kan man avslutningsvis säga att en inkorporering av barnkonventionen i svensk rätt inte är ”the beginning of the end, but the end of the beginning”.

KÄLLFÖRTECKNING

Offentligt tryck

Barnombudsmannens skrivelse (dnr 9.2:1001/09) Barnkonventionens rättsliga ställning i Sverige, ställd till socialminister Göran Hägglund, 2009-11-18.
Konstitutionsutskottets yttrande till socialutskottet 1998/99:KU2y.
Konstitutionsutskottets yttrande till socialutskottet 1995/96:KU2y.
Motion 2008/09:So254 FN:s barnkonvention i svensk lag.
Motion 2009/10:So512 En politik för barnets bästa.
Motion 2009/10:So610 Barnkonventionen i svensk lagstiftning.
Motion 2010/11:MP1003ML (partimotion).
Motion 2010/11:So491 Barnkonventionen i svensk lag.
Prop. 1978/79:67 *om förbud mot aga*.
Prop. 1989/90:107 *om godkännande av konventionen om barnets rättigheter*.
Prop. 1997/98:182 *Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barns rättigheter i Sverige*.
Prop. 2001/02:178 *Barn i väpnade konflikter – Fakultativt protokoll till FN:s konvention om barnets rättigheter*.
Prop. 2005/06:68 *Försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi – Fakultativt protokoll till FN:s konvention om barnets rättigheter*.
Prop. 2009/10:232 *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*.
Prop. 2009/10:80 *En reformerad grundlag*.
Regeringens skrivelse 2001/02:82 *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna*.
Regeringens skrivelse 2005/06:95 *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006-2009*.
Skr. 1999/2000:137 *Barn här och nu. Redogörelse för barnpolitiken i Sverige med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter*.
Skr. 2001/2002:166 *Barnpolitiken – arbetet med strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter*.
Skr. 2003/2004:47 *Utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter*.
Skr. 2007/08:111 *Barnpolitiken - en politik för barnets rättigheter*.
Socialutskottets betänkande 1989/90 SoU28 Godkännande av FN:s konvention om barnets rättigheter.
Socialutskottets betänkande 1995/96:SoU4 Barn och ungdom.
Socialutskottets betänkande 2010/11:SoU3 Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.
SOU 1997:116 *Barnets bästa i främsta rummet*.
SOU 2008:125 *En reformerad grundlag*.
Sveriges fjärde rapport till FN:s barnrättskommitté 2007.

Barnrättskommittén

Barnrättskommitténs rekommendationer till Sverige 1993 CRC/C/15/Add.2.
Barnrättskommitténs rekommendationer till Sverige 1999 CRC/C/15/Add.101.
Barnrättskommitténs rekommendationer till Sverige 2005 CRC/C/Add.248.
Barnrättskommitténs rekommendationer till Sverige 2009 CRC/C/SWE/CO/4.
Barnrättskommitténs rekommendationer till Finland 2011 CRC/C/FIN/CO/4.
Danmarks rapport till Barnrättskommittén CRC/C/DNK/4 2010.
General Comment No. 5, (2003) General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child.
General Comment No. 12, (2009) The right of the child to be heard.

Böcker och artiklar

Bartley, Kristina *Barnpolitik och barnets rättigheter* Göteborgs universitet 1998.
Bring, Ove & Mahmoudi, Said *Sverige och folkrätten* Norstedts Juridik (3 uppl.) 2007.
Bring, Ove ”Monism och dualism igår och idag” i Inger Österdahl & Rebecca Stern (red.) *Folkrätten i svensk rätt* Liber, 2011 (kommande).
Cameron, Iain ”The Influence of European Human Rights Law on National Law” (August 1, 2009) SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1878416>.
Danelius, Hans *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna* Norstedts Juridik 2007.
Handbok om barnkonventionen Unicef Sverige 2008.
Jacobsson, Monica & Olsson, Lars ”Hur brister i förståelsen av barns rättigheter hindrar en rättssäker prövning av barns asylskäl” i *Asylsökande i Sverige - Ett rättssäkert och värdigt mottagande för barn och vuxna?*, red. Björn Fryklund & Anna Lundberg CurrentThemes in IMER Research no.9. Malmö, Malmö Högskola 2009 ss. 25-43.
Legislative History of the Convention on the Rights of the Child Vol. I and II. United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights and Save the Children Sweden, New York and Geneva: United Nations, 2007.
Lind, Anna-Sara ”*Folkrätten i den svenska konstitutionen*” i Inger Österdahl & Rebecca Stern (red.) *Folkrätten i svensk rätt Liber*, 2011 (kommande).
Lind, Anna-Sara Sociala rättigheter i förändring. En konstitutionellrättslig studie Uppsala 2009
Mattson, Titti *Barnet och rättsprocessen. Rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård* Lund, Juristförlaget 2002.
Rishmawi, Mervat *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child: Article 4* Martinus Nijhoff, Leiden 2006.
Sandberg, Kirsten ”Barnkonventionen – lag eller inte? Reflektioner från

Norge” 2009.
Schultz, Mårten ”Barns rätt är fel” Magasinet Neo nr 4/2011.
Singer, Anna & Jänterä-Jareborg, Maarit ”Folkrätten i familjerätten – familjerätten i folkrätten”, kapitel i Inger Österdahl & Rebecca Stern *Folkrätten i svensk rätt* (kommande) 2011.
Singer, Anna *Föräldraskap i rättslig belysning lustus*, Uppsala 2000.
Stern, Rebecca *The Child’s Right to Participation – Reality or Rhetoric?*, Uppsala, Uppsala universitet, 2006.

Rapporter

”Gör Barnkonventionen till svensk lag” PM Unicef Sverige 2009-12-01.
Barnombudsmannen & HSO *Fritid för barn och unga med funktionshinder 2006*.
Barnombudsmannen Barnkonventionen i landstingen 2002.
Barnombudsmannen informerar bi2007:01 Rustad för revision.
Barnombudsmannen Landstingen och barnkonventionen 1999.
Barnombudsmannen rapporterar 2003:1 Uppdrag barn och unga.
Barnombudsmannen rapporterar 2004:5 Från ord till handling.
Barnombudsmannen rapporterar br2008:01 På lång sikt. Barnkonventionen i landstingen 2007.
Barnombudsmannen rapporterar BR2008:04 Från beslut till praktik – Barnkonventionen i kommunala verksamheter
Barnombudsmannen rapporterar br2008:05 Barnperspektiv inom handikappräden
Bra beslut för barn. Samhällsstyrning för barns rättigheter Rädda Barnen 2011.
De osynliga barnen. Rapport om ensamkommande flyktingbarn och deras boende under asylprocessen Unicef 2010.
Kan det vara människohandel?, Unicef Sverige, reviderad version 2010.
Migrationsverkets årsredovisning 2010.
Rapport om tre års samarbete kring barnkonventionen Nätverket för barnkonventionen 2007.
Riksrevisionen (RiR 2004:30) Barnkonventionen i praktiken.
Salonen, Tapio Barns ekonomiska utsatthet. Årsrapport 2010 Rädda Barnen 2011.
Statskontoret (2007:15) Barnpolitikens myndighetsstruktur och styrning.
Søvig, Karl Harald En utredning gjort på uppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet Bergen, 2009.
Unicef Sverige – Samnordisk undersökning om barnens rätt att delta 2009-2010 (rapport om Sverige).
Åhman, Karin Rättsutlåtande om inkorporation av Barnkonventionen Rädda Barnen 2009.

Internetkällor

<http://www.unicef.se/opinion/unicefs-barnrattsfragor-i-sverige/gor-barnkonventionen-till-lag>
<http://www.orebro.se/barnkonventionen>
<http://www.konsumentverket.se/omkonsumentverket/Rad-och-samarbeten/Natverk-for-barn--och-ungdomsfragor/>
<http://www.trafikverket.se/Privat/Trafiksakerhet/Barn-i-trafiken/Barn-och-ungdom-vag/Trafikverkets-arbete-med-barnfragor/Barnkonsekvensanalyser/www.humanrights.gov.se>
<http://barnkonventionen.se/?p=189>
<http://www.barnombudsmannen.se/Nyhet.aspx?pageid=7978>
[http://www.unog.ch/unog/website/news_media.nsf/\(httpNewsByYear_en\)/D96669AD87CC7EAEC12578A700465203?OpenDocument](http://www.unog.ch/unog/website/news_media.nsf/(httpNewsByYear_en)/D96669AD87CC7EAEC12578A700465203?OpenDocument)

Rättsfall

Europadomstolen Airey mot Irland, mål 6289/73, dom 9 oktober 1979
Europadomstolen Sporrong och Lönnroth mot Sverige, dom den 23 september 1982, Ser A, vol 52

B 4914-05 Högsta domstolen

UM 1042-08 Migrationsöverdomstolen
UM 1737-08 Migrationsöverdomstolen

B 1143-10 Svea hovrätt
B 1446-09 Svea hovrätt
B 26-09 Hovrätten för nedre Norrland
B 2917-10 Hovrätten över Skåne och Blekinge
B 2877-07 Hovrätten över Skåne och Blekinge
B 711-09 Svea hovrätt
B 9636-10 Svea hovrätt
B 9636-10 Svea Hovrätt
B 9732-09 Svea hovrätt
T 2973-10 Göta hovrätt
T 3962-10 Svea hovrätt
T 4863-08 Svea hovrätt

B 14880-10 Stockholms tingsrätt
B 5513-10 Malmö tingsrätt
B 5531-10 Malmö tingsrätt
T 5768-06 Uppsala tingsrätt

UNICEF Sverige
Box 8161, 104 20 Stockholm
Telefon 08-692 25 00
unicef.se
unicef@unicef.se

Barnkonventionen i bakvatten

av fd regeringsrådet Bertil Wennergren

Som JO 1972 – 76 ägnade jag stor uppmärksamhet åt frågan om barns rättigheter. Jag tog till utgångspunkt de rättigheter som den då nya grundlagen tillerkänner **envar** medborgare. I sin bok "Ett barns rättigheter" sammanfattade Ulla Jakobsson (s. 37) den linje jag följt på följande vis: "Barnet bör ges större möjlighet än det för det mesta får idag att självt utöva sina medborgerliga fri- och rättigheter. Någon fixerad åldersgräns bör inte följas utan myndigheterna bör från fall till fall bedöma barnets mognad och omdömesförmåga och lägga denna till grund för sitt handlande. Avgörande bör vara om den underårige nått tillräcklig mognad för att förstå innebörden av det beslut det gäller. En bedömning härav bör ske utan hänsyn till övriga omständigheter, som nytta eller skada för den underårige. I övrigt skall ärende, i vilket den underårige är part, behandlas oberoende av underårigheten." Ulla Jakobsson anförde sedan själv att den linje JO Wennergren dragit upp i JO-praxis var värd att följa upp i samtliga fall. Själva metoden för myndighet att avgöra om barnet skall få representera sig självt kunde verka förstärkande för barnets ställning. Myndigheterna måste ju i varje enskilt fall lyssna till den underårige och behandla honom eller henne som en självständig individ för att kunna bedöma mognaden.

När detta skrevs fanns 1959 års FN-proklamation om barnets rättigheter. Den ansåg jag mig också böra beakta. FN:s Barnkonvention ratificerades av riksdagen i juni 1990 men den blev inte samtidigt svensk lag i likhet med Europakonventionen. Vissa ändringar gjordes i Föräldrabalken (FB) under intryck av konventionen. Dessutom hade genom den svenska legaliseringen av Europakonventionen en del av Barnkonventionens grundsatser förmedlats till svensk rätt, särskilt då innehållet i artikel 8 om familjerättigheterna.

Barnkonventionen är ratificerad av merparten av världens länder. Allmänt är dock omvittnat att den har stora svårigheter att i sina mera avancerade delar bli förverkligad i praxis. Barn älskas i de flesta länder och man vill i regel deras bästa. Både mödrar och fäder har däremot mycket svårt att gå med på att deras barn skulle ha några egna mänskliga rättigheter inom den egna familjen. Det upplevs som ett obehörigt och främmande ingrepp i familjegemenskapen. Så länge som de inte nått vuxen ålder är det föräldrarna som enligt uråldrig tradition skall få bestämma över dem och de skall inte ha någon egen bestämmanderätt av mänsklig rättighetskaraktär. Så har det alltid varit och så skall det fortsätta att vara. En annan ordning är man inte beredd att anamma. Barnkonventionen torde heller inte bli följd i Sverige utan att göras till svensk lag.

Unicef publicerade 2002 en "Implementation Handbook for the Convention on

the Rights of the Child". Den följdes sedan av en svensk version i vilken artikel för artikel redogörs för hur konventionen beaktats i svensk lagstiftning. Redogörelserna är objektiva vilket inte hindrar att de också innehåller kritik. Jämför man innehållet i den svenska versionen med den engelska får man emellertid ett intryck av att den svenska versionen är en censurerad variant, eftersom den engelska versionen innehåller åtskilliga rekommendationer som är utelämnade i den svenska, förmodligen därför att de är svårförenliga med den svenska rätten.

I den svenska versionen ägnas särskild uppmärksamhet åt grundsatsen om barnets bästa men bilden är inte lika nyanserad som i den engelska versionen. I svensk anda understryks skyddsaspekten medan det talas tyst om informationsaspekten. Det kan räcka med att peka på vad den svenska handboken har att säga om artikel 12 i konventionen för att det skall stå klart hur litet den artikeln har tillåtit öva inflytande på utvecklingen av ett barns mänskliga rättigheter i Sverige.

I artikel 12 står att konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn, som är i stånd att bilda egna åsikter, rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i all domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

FN:s barnkommitté har enligt den engelska handboken ständigt betonat att barn måste ses som aktiva medborgare med rättigheter och att ett **huvudsyfte** med konventionen är att poängtera att mänskliga rättigheter också omfattar barn. Artikel 12 stryker under barns ställning som enskilda individer med grundläggande mänskliga rättigheter, egna åsikter och känslor. Det kan tilläggas att det finns särskild anledning att uppmärksamma barns känslor, eftersom ett känsloliv träder tidigt i dagen hos ett barn. Socialtjänsten och domstolarna har inte annat än undantagsvis tagit till sig vad FN:s barnkommitté predikar om barn som aktiva medborgare med egna rättigheter. När man hänvisar till barnets bästa innefattar man vanligen bara en skyddsaspekt men inte några rättigheter. Gör man gällande att det är viktigt att inhämta ett barns egna åsikter blir svaret oftast att det räcker med att höra föräldrarna.

Jämför man med de ändringar som Barnkonventionen föranlett i FB är olikheterna mot Barnkonventionen flera och mer betydande än likheterna. Likheter är mer eller mindre halvhjärtade. I 16 kap 1§ Föräldrabalken står det t.ex. att **barn** skall behandlas med aktning för sin person och egenart och inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Intet sägs om att ett barn har egna mänskliga rättigheter som skall respekteras. I motiven (prop 1981/82:168 s. 60) framhålls att framför allt vårdnadshavare skall ta hänsyn och visa respekt för de individuella egenskaper och särdrag som ett barn har. Det stryks under att barn efter sin födelse med stigande ålder har rätt till ett allt starkare integritetsskydd. Barnets rätt till privatliv och skydd mot insyn kan dock av naturliga skäl inte vara absolut.

Inskränkningar måste tålas och accepteras för att vårdnadshavaren skall kunna fullgöra sin tillsynsskyldighet (jfr 6 kap 2 § andra stycket). Uppseendeväckande är att synpunkter saknas på hur t.ex. sociala myndigheter och domstolar skall respektera ett barns person och egenart och att de inte får utsätta ett barn för en kränkande eller diskriminerande behandling t.ex. inte utan mycket vägande skäl får förbjuda ett omhändertaget barn kontakt med åtminstone en av sina föräldrar.

6 kap 19 § första stycket FB föreskriver att rätten skall se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillbörligt utredda. I fjärde stycket läggs till att, om det inte är olämpligt, skall den som verkställer utredningen försöka klarlägga barnets inställning. Göran Ewerlöf framhåller i sin kommentar i Karnov 1 s. 411 not 218 att det givetvis inte är lämpligt att försöka få fram inställningen hos ett barn som inte är tillräckligt gammalt eller moget att ha en egen uppfattning i saken men han framför ingen egen uppfattning om hur denna tillräcklighetsbedömning skall göras. Detta måste beklagas eftersom i brist på vägledande uttalanden den gamla tolvårsregeln i tysthet lever kvar i praxis fast den är upphävd. Ewerlöf anför vidare att det också kan vara olämpligt att forska i barnets inställning, om barnet är särskilt känsligt och det är känt genom annan utredning vad barnet tycker. Detta är ett uttalande som lätt uppmuntrar till att man endast lyssnar till föräldrarna och det är olyckligt, framför allt när de tycker olika. Alltför ofta åberopar en domstol, som inte är positivt inställd till frågan om barns mänskliga rättigheter och som vill slippa höra barnet, att en utredning om barnets inställning inte behövs.

I Unisefs kommentar står följande om begreppet **"barns bästa"**. Artikel 3 i konventionen slår fast att vid alla åtgärder, som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, barnets bästa skall komma i främsta rummet. Tolkningar av barnets bästa kan inte gå före eller åsidosätta någon av de andra enskilda artiklarna. Det framhålls att begreppet får särskild betydelse i situationer där andra mer specifika bestämmelser i konventionen inte kan tillämpas. Jag uppfattar detta så att barnets bästa inte skall tillämpas som en självständig rättighet utan som en allomfattande konventionsdevis. Med den synen går det inte att som alltför ofta sker hos socialförvaltningar och domstolar handla efter eget tyckande för att bringa övriga artiklar ur världen.

Artikel 12 i konventionen kräver att konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. FN:s barnkommitté framhävde tidigt att artikel 12 skulle betraktas som en grundläggande princip. Som sådan är den enligt kommentaren relevant för alla aspekter på genomförandet av Barnkonventionen och tolkningen av alla de andra artiklarna. Den synen på artikeln är förmodligen den som det fortfarande är svårast att få tillämpad i vårt land och många andra länder, som alldeles som vi inte har förmått sig att tänka om i fråga om ett barns medborgerliga status. Slagordet **"barnets bästa"** används alltför ofta för att överskugga ett barns rätt att få uttrycka sina egna åsikter

och få dem beaktade. Högsta domstolen gav mig inte prövningstillstånd för att få denna grundläggande princip prövad för svensk rätts del. Kanske ansåg domstolen att tiden ännu inte är mogen för att slå fast principen som ett barns mänskliga rättighet. Förhåll det sig så var det inte meriterande. Sverige borde gå i spetsen för att få principen genomförd och FN:s syn på ett barns mänskliga rättigheter etablerad. Från Europarådets sida har försök gjorts att föra utvecklingen framåt. 2004 utgav Europarådet en skrift om "Children, participation, projects – how to make it work". Där anfördes att "despite the possibility for Children's expression afforded by the convention, children still feel quite often that adults neither listen to nor respect their views. They still have a weak position in modern societies, low status, little power and often no control over their own lives within the family, school, residential institutions, community, social services and politics. According to the United Nations Convention on the Rights of the Child, children are not mere objects of decisions taken by adults, but active equal citizens and social actors. This means that children should be valued as people in their own right, rather than as mere adjuncts to their parents. Detta var ord och inga visor.

Rebecca Stern har 2006 vid Uppsala universitet lagt fram en avhandling om "The Child's Rights to Participation – Reality or Rethoric, i vilken hon undersöker orsakerna till att det är så svårt att få Barnkonventionen att slå igenom. Enligt henne är den väsentligaste orsaken i de olika länderna oftast att den politiska viljan saknas utanför det diplomatiska sammanhanget. Barns rättighet att få sina åsikter respekterade och beaktade är trots att den är en av konventionens kärnpunkter inte toppprioriterad bland konventionsstaterna. Staternas rapporter förtäljer om svårigheterna som staterna erfar inte minst beträffande artikel 12 och en avsaknad av politisk vilja att övervinna dem. Tyskland har t.ex. rapporterat att föreställningen att vuxna vet själva vad som är bäst för barnen är fast ingjuten i många människors tänkesätt. Det kan tilläggas att detta inte bara gäller föräldrar utan också t.ex. lärare, socialtjänstemän, socialnämndsledamöter och domare. Rebecca Stern stryker under att det som alla stater har gemensamt är den svåra processen att ändra attityderna hos vuxna gentemot barn och barns deltagande i beslutsprocesser. Rebecca Stern menar (s.261) att det som gör artikel 12 så radikal och så svår att acceptera för gemene man är dess förskjutning av makt för vuxna medborgare till medborgare som är barn. För egen del tror jag att det har med människors medfödda egoism att göra. Att medge att ett barn skall få ha ett ord med i laget bjuder emot en vuxens självkänsla inte minst med tanke på att han eller hon som barn själv behandlats som underordnad. Jfr ordspråket "Barn skall tåla tills de blir tillfrågade".

Barnkonventionen har föranlett vissa jämkningar också i andra lagar än FB t.ex. i lagen om vård av unga. Men revisionen har inte sträckt sig till Brottsbalken och dess bestämmelser i 7 kap 4 § om egenmäktighet med barn. Där är föreskrivet att den som obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som har vårdnaden om barnet döms för egenmäktighet med barn till böter eller fängelse i sex månader, om gärningen inte utgör brott mot frihet. Straffrättskommittén anförde i sitt förslag att för tillämpningen av stadgandet liksom av den tidigare bestämmelsen i SL 15:8 a barnets

vilja eller eget förhållande är utan betydelse. Detta uttalande återges fortfarande utan närmare förklaring i kommentaren till bestämmelsen men kan rimligen inte sedan Barnkonventionens tillkomst vara tillämpligt utan borde omedelbart bringas ur världen. I stället kunde föreskrivas att barnets åsikter skall inhämtas och beaktas.

Barnkonventionen är obestriddligen inte en svensk lag men Europakonventionen är det och den innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter som inte har motsvarighet i den svenska grundlagen. Rättigheterna i fråga gäller för "envar". Att rätten till liv gäller även för ett nyfött barn är självklart. Däremot kan diskuteras vid vilken ålder och mognad rätten till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet samt yttrandefrihet och rätten till privatliv träder i tillämpning. Detsamma gäller för övrigt också den svenska grundlagens rättighetsstadganden. I boken Barnens och de ungas rättigheter (1981) redovisas ett seminarium som hölls 1980 angående grundlagens skydd för minderåriga. Mycket vatten har dock sedan dess runnit under rättigheternas broar. Tiden är utan tvekan inne för en ny förutsättningslös analys.

NILS-GÖRAN ARESKOUG OM FAMILJERÄTT JÄMLIKHET

Ny lag behövs till stöd för Barn som berövas sina Pappor

Publicerad: 2010-03-23, Uppdaterad: 2010-03-23

I en ledarkrönika kräver Lisa Björklund bättre lagar och större kunskap i domstolarna för att komma till rätta med en allt vanligare form av föräldraalienation i mål om vårdnad och umgänge.

Socialutredare tar oftast mammornas parti och barnen berövas sina pappor under formbara uppväxtår (GP 4.3.10): "De politiska partierna har här ett stort ansvar att se till att föräldrabalken moderniseras". Lagstiftningen som är tänkt att skydda barnet och ge det lika rätt till båda föräldrarna kan med framgång manipuleras av en hänsynslös berövare. Om uppgiften är riktig att mindre än 10 % av enskilda vårdare är män så skulle mammorna enligt domstolarna vara mer än 10 gånger så bra vårdare. Varken Statistiska Centralbyrån eller Socialstyrelsen anser dock det mödan värt att föra statistik i frågan.

Den rättspsykiatriska och rättspsykologiska forskningen ger en mörk bild av denna verklighet. Där framgår med tydlig evidens att föräldraalienation är en form av emotionell barnmisshandel med svåra skador på barn och unga som följd (PAS, *Parental Alienation Syndrome* eller *Parental Alienation Disorder*, PAD). Man kan fråga mot vilken bakgrund rådande rättspraxis i vårt land inte tar hänsyn till en så allvarlig faktor.

Historiskt har modersprivilegierna rötter i 30-talets familjepolitik. Kvantitet gick före kvalitet när det gällde att göra kvinnorna till villiga producenter i nativitetens tjänst. Modern tillerkändes ensam den "etiska rätten" till sitt barn och därför kunde det på intet vis komma ifråga att ta hänsyn till barnets bästa, enligt nationalsocialismens familjepolitik. Männen behövdes i krigsmaskineriet och skulle inte ägna sig åt barnavård. Sedan dess har förintelsen av kärleksfulla band mellan far och barn förnekats, även i Sverige. Mammorna har i praktiken fått ensamrätt till barnen och vägrar släppa ett otidsenligt privilegium i jämställdhetens paradys. Föräldraalienation är dock ett strikt könsneutralt begrepp men det är till övervägande andel (ca 80%) papporna som berövas sina barn, enligt siffror från USA.

I Sverige upphöjdes feminismen till statsreligion genom förra regeringens försorg och med Göran Perssons godkännande. Bordet var dukat. Alliansregeringen tog över ideologin utan djupare reflektion. Det gällde att inte förlora kvinnliga väljare på vägen. Men egentligen var detta ett svek mot barnen, de mest skyddslösa, och mot mer än halva valmanskåren: inte bara mot män, fäder, blivande pappor, far- och morföräldrar utan också mot insiktfulla kvinnor. Politikerna har sedan dess - i bägge läger - misslyckats med att analysera problemet och åstadkomma en integration av motstridande intresseperspektiv. Ett partisystem ogenomträngligt för uppströms kritik garanterade länge att temat aldrig skulle nå den politiska agendan. Försök att höja rösten i offentliga debatter tystades ned med förlängt lidande för de drabbade som följd.

Föräldrar kräver garantier för att ostört kunna knyta an och kontinuerligt fördjupa sin känslomässiga relation till sina barn. Under skydd av samhällets resurser behöver föräldrar få utöva det goda föräldraskapet under barnens hela uppväxt. Föräldrakompetensen skall inte utan anledning ifrågasättas. Utövandet av föräldraskapet ska inte försvåras av stress i form av trakasserier och familjeterror som i dessa fall inte sällan faciliteras av myndigheter manipulerade av berövare under inverkan av massmedial psykos. Vi behöver också försvara särskilt de omyndiga barnens svaga rättsställning i samhället. Vi behöver insiktsfullt och oegennyttigt kunna företräda deras genuina intressen och vårdande vägleda dem i deras trygga mognadsutveckling till psykiskt och socialt fungerande självständiga och ansvarstagande vuxna.

OM FÖRFATTAREN:

Nils-Göran Areskoug
läkare, biträdande professor i
tvärvetenskapliga studier,
docent vid humanistisk fakultet,
tonsättare. Tidigare expert i
EU:s ramprogram och
initiativtagare till "Are Akademi
- Collegium Europaeum" för
transdisciplinär dialog och
kunskapsintegration:
<http://sites.google.com/site/coleur>
,
<http://sites.google.com/site/coleur>
och
<http://sites.google.com/site/coleur>

Föräldrar kräver ett återinförande av sunda och kritiska principer för rättssäkerhet och vetenskapligt betryggande evidenskriterier för barns och föräldrars bästa att gälla i såväl rättsväsen som sociala instanser. Det är otillständigt och kränkande att fäder och barn i ett rättssamhälle skall ställas försvarslösa inför tjänstemän som utan erforderlig säkerställd kompetens nyttjar statliga maktmedel och våldsmonopol för att otillbörligen avskilja barn från fullgod förälder.

Föräldrar kräver ett omedelbart stopp för föräldraalienation och alla former av alienerande misshandel med emotionella och identitetsstörande skadeprocesser som följd. Omgående insatser krävs för full rehabilitering av dem som redan skadats. Som preventionsåtgärd krävs ett ofördröjligt stopp för häxprocesser mot barn och pappor!

Följande fakta sammanfattar utgångspunkten för den debattagenda som nu måste skrivas inför valet:

- (1) **medicinskt** är PAS en form av psykosocial barn- och ungdomsmisshandel som ger djupa ibland bestående psykosociala skador vars emotionella komponent är delvis synlig i modern hjärnröntgen
- (2) PAS utgör en kränkning av rätten till familjeliv och strider mot flera konventioner om **mänskliga rättigheter** (Finland och Tyskland är bland de länder som har dömts i Europadomstolen pga PAS)
- (3) PAS är möjligt endast i ett manipulerbart rättssystem där **rättssäkerheten** är i upplösning (14 betrodda medborgare krävde nyligen i SvD en justitiemordskommission pga rättsrötan i det s.k. styckmordsmålet - där också ett barn alienerats från sin far i 25 år)
- (4) **politiskt** är PAS en form av *femifascism* som inte hör hemma i en fungerande demokrati.

ALLIANCE FOR THE CHILD om barns mänskliga rättigheter och föräldraalienation (länkar och dokument)

<http://sites.google.com/site/coleur/pas>

Nils-Göran Areskoug (4 artiklar)

3 kommentarer

I kommentarsfältet har kommentatorn juridiskt ansvar för sina inlägg.

Det är upprörande att läsa en såpass okunnig och fördomsfull kommentar, som "tott"s.

Dels anklagar han/hon (troligen en hon) en död, tillika försvarslös, psykiatriprofessor för rent gräsliga saker, en typ av anklagelser som dock är allt annat än nya och därmed väl passar in på kommentarens inledande mening:

"Skrämmande att ni fortfarande kommer dragandes med..."
(det heter f.ö. "dragande")...sådana anklagelser.

Dels så är han/hon okunnig vad gäller svensk familjerätt.

Det finns ingen lagparagraf som explicit eller implicit säger något om tolv år, som en sorts gräns för att man inte kan "tvinga" ett barn.

LITE SVENSK FAMILJERÄTT, NÅGOT FÖR "tott", M.FL. ATT LÄSA...

Föräldrabalken 6 kap 2a § säger följande:

"

2 a § Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid - risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och - barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Lag (2006:458).

"

"tott": läs gärna detta igen:

"BARNETS BEHOV AV BÅDA FÖRÄLDRARNA".

Det finns inga vetenskapliga metoder för att bedöma ett barns mognad, d.v.s. den mognad vid vilken barnet tänks vara redo att avsäga sig ena eller båda föräldrarna, inkl. övrig släkt.

Ofta är det partiska "medlare"/splittrare, partiska socialsekreterare (medelålders-äldre kvinnor) och allmänt okunniga och ointresserade domare, som avgör "mognaden", utifrån någon sorts mallar, e.dyl.

Någon uttalad tolvårsgräns föreligger som sagt inte.

Föräldrabalkens 21 kap. säger följande:

"

21 kap. Om verkställighet av domar, beslut eller avtal om vårdnad, boende eller umgänge m.m.

Verkställighet av domar, beslut eller avtal 1 § Vid verkställighet skall barnets bästa komma i främsta rummet. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

"

Samma flum-flum där alltså, vad gäller "barnets ålder och mognad".

EN INTRESSANT OCH UPPLYSANDE DOM

Däremot finns en dom från Solna tingsrätt (T 8421-07, 2009-04-24), som dels handlar om PAS och som utförligt redogör för det märkliga begreppet "att tvinga ett barn", återkommande i många vårdnadsmål.

Så här skriver rätten på s. 36, 2:a stycket:

"

Tingsrätten kan notera att detta 'att inte tvinga ett barn' är ett egendomligt språkbruk som ofta återkommer i vårdnadsmål.

Vårdnad handlar om att vägleda, ha omsorg om och bestämma över barn. Att välja ordet tvinga är att ladda något som är en vårdnadshavares självklara ansvar med negativa förtecken.

XX (modern) har hela tiden haft ansvar för att tillse att barnen har god tillgång till sin pappa och att följa tingsrättens beslut, när sådana har fått ersätta föräldrarnas bristande förmåga att komma överens.

I det ingår att tillse att barnen övernattar hos sin pappa. Man vägleder inte barn genom att säga att 'du måste, tingsrätten har beslutat', som XX har påstått sig ha sagt. Vill man vägleda så agerar man på ett sätt som gör förslagen trovärdiga.

Man kan då istället säga t.ex. att ni har en pappa, pappa är bra, han längtar efter dig/er etc. Vill man förtydliga kan man t.ex. säga; att pappa och jag har lite besvärligt just nu men det är något som vi skall klara av, det klarar vi av, det kommer bli bra till slut.

Det en förälder verkligen tror på och vill efterföljs regelmässigt av mindre barn. Om barnen inte vill så beror det på att barnet känner att inte heller föräldern vill.

Ansaret för hur barnen agerar upphör därför inte för att den vuxne hänvisar till barnets vilja. Om barnets vilja skulle stå över alla andra överväganden behöver barnet ingen vårdnadshavare.

"

På s. 38 i samma dom kan man läsa:

"

När lagstifaren förordnade att hänsyn skulle tas till barnens vilja med beaktande av barnets ålder och mognad har det inte föresvävat att barnen skulle försättas i en situation där barnet verkligen skulle göra ett otvetydigt och

avgörande val mellan sina föräldrar.

Ett sådant val är omänskligt att begära av barnet. Det handlar om de viktigaste personerna i barnets liv. Dessa vill inte barnet välja mellan. Barnet vill ha bägge.

Om ett sådant 'val' sätts i händerna på barnet vore det detsamma som att öppna dörren för att barnen blir en bricka i ett spel mellan en eller två destruktiva och egocentriska föräldrar.

Lagregleringen syftar istället till motsatsen, att barnen inte skall vara tillbehör till föräldrarnas konflikt utan att varje barn var för sig skulle ses till sina behov och egenskaper och att de alltid skall bli hörda och respekterade. När barnens vilja skall belysas handlar det således att se en mer komplex och unik bild för varje barn.

Ingen hugger av den hand som föder dem. I dagens läge är barnen X helt beroende av XX. Det är därmed självklart att de uttrycker vad hon önskar höra av dem, även när de talar med andra vuxna.

Att de uttryckt att de vill bo hos henne är därmed inte något som kan ses som bevis för deras 'vilja'. Det finns därtill tecken som utvisar andra behov.

(...)

Tingsrätten finner således att omständigheterna i målet är sådana att barnens s.k. vilja inte utgör någon omständighet av avgörande betydelse. Tingsrätten finner att dessa barn istället har varit utsatta för hård press och manipulation och behöver skyddas från att bli en spjutspets i en kamp som inte egentligen är deras.

"

ANG. "tott"s GROVA OCH FELAKTIGA ANKLAGELSER

När det sedan gäller "tott"s grova anklagelser mot Richard A. Gardner, så behöver man inte sträcka sig längre än till Wikipedia, för att läsa följande:

"

Gardner also denied that he in any way condoned pedophilia:

'I believe that pedophilia is a bad thing for society. I do believe, however, that pedophilia, like all other forms of atypical sexuality is part of the human repertoire and that all humans are born with the potential to develop any of the forms of atypical sexuality (which are referred to as paraphilias by DSM-IV).

My acknowledgment that a form of behavior is part of the human potential is not an endorsement of that behavior. Rape, murder, sexual sadism, and sexual harassment are all part of the human potential. This does not mean I sanction these abominations.'

"

[källa: http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_A._Gardner#Criticism]

FÖRSLAG FÖR FRAMTIDEN

* inför omgående ett FÖRÄLDRASKAPSSKYDD, vilket innebär att föräldrar har en rätt till ett OKRÄNKBART och KONSTANT föräldraskap, snarare än ett kränkbart och relativt.

Detta naturligtvis, såvida de inte har begått fastställda övergrepp mot barnet; med "fastställda" innebär t.ex. en lagakraftvunnen dom.

Ett FÖRÄLDRASKAPSSKYDD ligger även i linje med Europakonventionens 8:e artikel om rätten till skydd för privat- och familjeliv.

"

Artikel 8 - Rätt till skydd för privat- och familjeliv

1. Var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.

2. Offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

".

Det ligger även i linje med Europakonventionens 6:e artikel, om rätten till en rättvis rättegång.

I FÖRÄLDRASKAPSSKYDDET ligger implicit en SKYLDIGHET för barn att bo hos sina föräldrar tills de blir myndiga!

Föräldrar i Sverige sk INTE, såsom idag, kunna omyndigförklaras, p.g.a. barnets s.k. vilja.

Föräldern är myndig, barnet är omyndigt, punkt.

Är ett sådant självklart faktum alltför svårt för dig, "tott" (tummetott?), m.fl. att förstå?

Med införande av ett FÖRÄLDRASKAPSSKYDD, så skulle förälderns naturliga auktoritet över barnet inte kunna urholkas av myndigheter som socialkontor, domstolar, m.fl.

Med ett FÖRÄLDRASKAPSSKYDD, så skulle vårdnadstvister bli överflödiga, redundanta.

/

B12 - av Rubens stam (1-12)

för

Sällskapet Bur-q-ua - för allas lika värde, emot rättsröta

(www.societyofbur-q-ua.tk)

BB - bröd och bur-q-ua åt folket

#2 [Bur-q-ua12](#), 2010-04-06, 23:24

[Permalänk](#) | [Anmäl](#)

TILLÄGG ANG. "tott"s LAGTEXT

'tott' skrev:

1.)

"

21kap.Om verkställighet av domar,beslut eller avtal om vårdnad,boende eller umgänge

1§ Vid verkställighet skall barnets bästa komma i främsta rummet.

Verkställighet av vad allmän domstol har bestämt i dom eller beslut om VÅRDNAD,BOENDE,UMGÅNGE eller ÖVERLÄMNANDE av barn söks hos länsrätten Har domen eller beslutet inte vunnit laga kraft och är det inte särskilt medgivet att verkställighet ändå får ske,får länsrätten inte vidta åtgärder enligt 2-4 §§.

Verkställighet av avtal enligt 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket och 15 a § andra stycket söks hos länsrätten. Vad som i detta kap.föreskrivs om verkställighet av dom eller beslut som vunnit laga kraft gäller även ett sådant avtal.Lag (1998:319).

"

Jag skriver:

1.)

"

21 kap. Om verkställighet av domar, beslut eller avtal om vårdnad, boende eller umgänge m.m.

Verkställighet av domar, beslut eller avtal

1 § Vid verkställighet skall barnets bästa komma i främsta rummet. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

Verkställighet av en dom eller ett beslut om vårdnad, boende, umgänge eller överlämnande av barn söks hos tingsrätten i den ort där barnet har sitt hemvist. Har domen eller beslutet inte vunnit laga kraft och är det inte särskilt medgivet att verkställighet ändå får ske, får rätten inte vidta åtgärder enligt 2-4 §§.

Verkställighet av avtal enligt 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket och 15 a § tredje stycket söks hos tingsrätten i den ort där barnet har sitt hemvist. Vad som i detta kapitel föreskrivs om verkställighet av en dom eller ett beslut som vunnit laga kraft gäller även ett sådant avtal.

"

"tott" skrev vidare:

2.)

"

5§ Har barnet fyllt tolv år,får VERKSTÄLLIGHET inte ske MOT DESS VILJA utom då länsrätten (LR)finner det nödvändigt av hänsyn till barnets bästa.Detsamma gäller,om barnet ännu inte har fyllt tolv år men har nått en SÅDAN MOGNAD att dess vilja bör beaktas på motsvarande sätt.

6§ LR kan VÄGRA verkställighet,LR får i andra fall vägra om det finns en risk som inte är ringa för att barnets kroppsliga eller själsliga hälsa skadas. Lag (1998:319).

"

Jag skriver:

2.)

"

5 § Har barnet nått en sådan ålder och mognad att dess vilja bör beaktas, får verkställighet inte ske mot barnets vilja utom då rätten finner det nödvändigt av hänsyn till barnets bästa. Lag (2006:458).

6 § Rätten skall vägra verkställighet, om det är uppenbart att verkställigheten är oförenlig med barnets bästa. Lag (2006:458).

"

Slutsats:

"tott", din/"Notisum"s lagtext är förlegad!

Jag beklagar.

Min är hämtad från www.lagrummet.se, och tydligen uppdaterad.

/

B12 - av Rubens stam (1-12)

för

Sällskapet Bur-q-ua - för allas lika värde, emot rättsröta

(www.societyofbur-q-ua.tk)

BB - bröd och bur-q-ua åt folket

#3 [Bur-q-ua12](#), 2010-04-06, 23:41

[Permalänk](#) | [Anmäl](#)

Tack än en gång för en mycket välskriven artikel Areskoug.

#4 [Tommy Jonsson](#), 2011-02-27, 07:59

[Permalänk](#) | [Anmäl](#)

Vårdnadstvister och barnets bästa

Om konfliktlösning på familjerättens område

ANNA SINGER & ANNIKA REJMER

Varje år är drygt 50 000 barn i Sverige med om att deras föräldrar separerar. Av dessa barn får ungefär vart tionde vara med om att föräldrarna strider i domstol om vårdnadsansvaret, tvister som är förenade med stora kostnader, både ekonomiskt och mänskligt. Sambället har idag små möjligheter att ge stöd åt dessa föräldrar. Reglerna om föräldrars vårdnadsansvar har varit föremål för ett flertal reformer under de senaste årtiondena, bland annat i syfte att minska antalet vårdnadstvister. Resultatet har varit magert. Det måste därför ifrågasättas om det inte föreligger ett behov av att reformera själva handläggningsordningen.

Inledning

Det regelsystem för handläggning av vårdnadstvister som tillämpas i domstol tillkom i början av 1900-talet. Utgångspunkten för regleringens utformning var den syn på barn, föräldraskap och familj som då fanns i samhället. Sedan dess har inte bara separationsfrekvensen ökat dramatiskt, synen på föräldraskap och föräldrars ansvar har dessutom förändrats. Samtidigt har det utvecklats en ny syn på barn som självständiga individer med egna skyddsvärda intressen och behov. Reglerna för avgörande av vårdnadstvister har trots en förändrad omvärld, endast genomgått begränsade reformer, i huvudsak inriktade på att göra gemensamt vårdnadsansvar till huvudregel för alla föräldrar. Det finns därför omständigheter såväl i regelsystemet som i den verklighet som domen skall fungera i som ger anledning till en granskning av om vår nuvarande ordning för att lösa vårdnadstvister är den mest ändamålsenliga.

Barnets bästa

Ett skäl till en granskning av nuvarande ordning är den förändrade synen på barn i vårt samhälle. Barnets bästa som målsättning för vårdnadstvisters lösning fanns angiven redan i 1920-talets reglering av föräldrars vårdnadsansvar men dess innebörd har under de senaste decennierna vidareutvecklats.¹ Rätts-tillämpningen genomsyras idag av en syn på barnets bästa som får sitt innehåll mot bakgrund av de behov barn antas ha, behov som definieras av olika vetenskaper.² Det råder idag inte någon egentlig konsensus om vad barnets bästa är i vårdnadsfrågor, ändå förut-sätts barnets bästa kunna användas som besluts-kriterium. Resultatet är en utbredd användning av s.k. presumtioner för vad som

1. Se vidare Singer, A., (2000) Föräldraskap i rättslig belysning s. 60–98.
2. Synsättet utvecklades av »Utredningen om barnets rätt« i betänkandet SOU 1979:63 Om föräldraansvar m.m.

är barnets bästa vid avgörandet av vårdnadstvister, exempelvis barnets behov av båda föräldrarna medför att gemensam vårdnad är till barnets bästa. Mot detta *behovsorienterade* synsätt kan ställas ett mer *kompetensorienterat* synsätt på barn, ett synsätt som bl.a. kommer till uttryck i FN:s konvention om barnets rättigheter. Barnet ses där som en kompetent individ med egna rättigheter samt förmåga och rätt att själv bestämma i frågor som rör honom eller henne. Lagens föreskrift att barnets egen vilja skall tillmätas betydelse vid vårdnadsavgöranden är ett utslag av detta synsätt. Flera studier påvisar dock att barn sällan kommer till tals i domstols handläggning av vårdnadstvister och därigenom anlägger domstolarna inte heller det av svenska Barnkommittén föreskrivna subjektiva perspektivet på barnets bästa.³ Utvecklingen tycks dock gå mot att barnet som individ – inte som en samling behov – sätts i centrum vid avgörande av frågor som rör barn.⁴ Någon genomgripande analys av vilken betydelse och funktion barnets bästa skall ha i vårdnadstvister mot bakgrund av den förändrade synen på barn har dock inte genomförts.

Det rättsliga vårdnadsansvaret

Det rättsliga vårdnadsansvaret kan också sägas ha förändrats under senare år, något som borde föranleda en översyn av handläggningen av vårdnadstvister. När regelsystemet grundlades i början på 1900-talet var det en självklarhet att den som hade den faktiska omvårdnaden om barnet också skulle ha det rättsliga vårdnadsansvaret; den som inte hade hand om barnet skulle inte heller vara med och bestämma. Idag antas ett gemensamt vårdnadsansvar vara bäst för barnet även när föräldrarna separerat.⁵ Endast i undantagsfall skall den ena föräldern ges ensamt vårdnadsansvar.

Det rättsliga vårdnadsansvaret innebär en rätt och en skyldighet att se till att barnets behov och intressen tillgodoses och en rätt att bestämma hur detta skall ske.⁶ Båda vårdnadshavarna har ett ansvar för att barnets behov tillgodoses oavsett hur de faktiska levnadsförhållandena ordnats. Barnets behov och intressen tillgodoses emellertid i huvudsak genom faktisk omvårdnad, dvs. av den förälder som barnet bor med. För den förälder som inte bor med barnet innebär ett gemensamt rättsligt vårdnadsansvar en rätt att bestämma hur den faktiska omsorgen om barnet skall ordnas av den andra föräldern. Denna ordning kan lätt leda till konflikt i de fall

3. Se exempelvis Rejmer, A., (2002) »Barnperspektiv och barnets bästa i tingsrätts handläggning av vårdnadstvister« i *StJT* 2/02 s. 138–156 och Dahlstrand, L (2001), »Betydelsen av barns vilja i vårdnadstvister« i *Perspektiv på forskning: barn, familj och folkhälsa*.

4. Som ett exempel på ett sådant förändrat synsätt kan nämnas att barnets vilja numera nämns i ett eget lagrum i föräldrabalken (FB) som en omständighet som skall beaktas vid avgörande av vårdnadsfrågor, skilt från hänsynen till barnets bästa. Jfr FB 6:2 a respektive FB 6:2 b.

5. Se t.ex. prop. 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge, s. 48 ff. Se också NJA 1999 s. 451.

6. Se vidare Schiratzki, J., (1997), Vårdnad och vårdnadstvister, s. 121 ff.

föräldrarna inte är överens om hur den faktiska omsorgen om barnet skall fullgöras.⁷

Om man ser på det rättsliga vårdnadsansvaret ur barnets synvinkel handlar det om skyldigheten att tillgodose barnets behov och intressen. Lösningen på en vårdnadskonflikt går ut på att få till stånd en fungerande ordning för den faktiska omsorgen om barnet, något som nästan undantagslöst förutsätter att föräldrarna kan samarbeta. Men en domstolsprocess kan inte få föräldrarna att samarbeta, den leder endast fram till ett beslut rörande bestämmanderätten. En domstolsprocess kan inte heller beakta alla de omständigheter som är av betydelse för att en fungerande lösning skall kunna åstadkommas. Möjligheterna för föräldrar i tvist att få hjälp med att lösa konflikter inom ramen för ett gemensamt vårdnadsansvar är numera mycket begränsade. Ett första steg mot en sådan ordning är bättre kunskap om de berörda familjerna och deras levnadsförhållanden.

ekonomiskt utsatt grupp.⁸ Visserligen följer även dessa föräldrar sedan tidigare kända skilsmässomönster, exempelvis finns det i förhållande till den svenska totalpopulationen en överrepresentation av invandrare, fäder med låg utbildning, familjer med låga inkomster, föräldrar med en splittrad familjebakgrund. Därutöver påvisar studien att bland de undersökta föräldrarna finns en överrepresentation av föräldrar som har misstänkts eller dömts för brott, föräldrar som har eller har haft missbruksproblem och föräldrar som har behövt psykiatrisk vård. Dessutom påvisar studien att en majoritet av föräldrarna har, utöver den kris som en skilsmässa och separation vanligtvis orsakar, genomgått en kris 1 eller 2 år innan vårdnadstvisten var ett faktum. Det kan således diskuteras om vårdnadstvisten primärt är en juridisk konflikt eller om den är ett symptom på en problemfylld och krisartad livssituation.⁹

Vilka föräldrar utvecklar en vårdnadstvist?

Med utgångspunkt från förarbeten och föreliggande lagreglering tycks lagstiftarens syn på konflikten vara dels att vem som helst kan hamna i en vårdnadstvist dels att den är en tämligen isolerad företeelse. Annika Rejmer presenterar i sin avhandling en studie som däremot påvisar att föräldrar som utvecklar en vårdnadstvist, som grupp vid tiden för tingsrätts handläggning, är en socialt och

Vårdnadstvisten

En vårdnadstvist handlar i rättslig mening om rätten att bestämma över barnet, inte nödvändigtvis om hur och av vem barnet skall tas om hand. Problemet är att den lösning rättssystemet idag ofta tillhandahåller är en gemensam beslutsrätt. Uttryckt på ett annat sätt kan man säga att rättssystemet abdikerat från konfliktlösningen i dessa fall genom att man som huvudregel ger båda

7. Wickström, A., (2003) Utövande av gemensam vårdnad, i SvJT 2002-03 s. 328 ff.

8. Rejmer, A., (2003) Vårdnadstviser. En rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa.

9. Ibid. s. 71–79

föräldrarna ett delat beslutsansvar. Tidigare kunde domstol åstadkomma någon slags bestående lösning genom att ge den ena föräldern ensam beslutsrätt och därmed möjlighet att själv bestämma hur den faktiska omsorgen skulle fullgöras. Detta går nästan inte längre.

Handläggning och avgörande av vårdnadstvister har inte anpassats till den förändrade rättsliga synen på vårdnadsansvaret. Man använder fortfarande en rättslig ordning som tillkommit för att slita tvister i ett samhälle där endast den som hade hand om barnet kunde ha rättslig bestämmanderätt. När möjligheten att låta separerade föräldrar ha gemensamt vårdnadsansvar infördes var en förutsättning att föräldrarna var ense om denna vårdnadsform. Enighet mellan föräldrarna som en förutsättning för gemensam beslutsrätt krävs inte längre. Föräldrar som inte kan komma överens om hur den faktiska vården skall ordnas kan vända sig till domstol för att få ett avgörande men den enda rättsliga lösning som kan ges är att den ena föräldern ges ensamt ansvar och därmed ensam bestämmanderätt. Eftersom ensamt rättsligt ansvar skall förekomma endast i undantagsfall, blir resultatet ofta att det gemensamma ansvaret skall bestå. För att få beslut om ensam vårdnad krävs att den ena föräldern kan visa att den andra föräldern i det närmaste är olämplig som vårdnadshavare. Detta får till följd att många tvister fördjupas och förgrovas när de kommer till domstol.

Till detta kan läggas att konflikten mellan föräldrarna sällan handlar om bestämmanderätten i sig utan om hur man skall få den faktiska omsorgen om barnet att fungera.¹⁰ Rej-

mers undersökning visar att föräldrarnas konflikt har inslag av både intresse- och värdekonflikt men att värdekonflikten¹¹ är av överordnad betydelse för föräldrarna. Det innebär att de föräldrar som ingick i studien¹² menar att deras konflikt har sin huvudsakliga grund i den ena förälderns olämplighet som vårdnadshavare eller att föräldern är omöjlig att samarbeta med. Mot denna bakgrund framstår domstolens beslut om vem av föräldrarna som skall ha bestämmanderätten som en helt inadekvat lösning på föräldrarnas konflikt. Den rättsliga processen är således otillräcklig för att lösa vårdnadskonflikter.

Samarbetssamtal

Domstolsprocessens otillräcklighet att lösa föräldrarnas konflikt är sedan länge känd och försök har gjorts att åtgärda denna genom en utbyggd verksamhet med samarbetssamtal.¹³ Samarbetssamtal anordnas av kommunernas socialnämnder och har till syfte att hjälpa föräldrarna att nå enighet i frågor som rör vårdnaden. Socialnämnden kan också godkänna en överenskommelse mellan föräldrarna om vårdnaden om den anses vara till barnets bästa, s.k. samarbetsavtal. Ett godkänt avtal får samma verkan som en dom. Samarbetsavtalet infördes i svensk rätt år 1998, bl.a. i syfte att minska antalet vårdnadskonflikter och dämpa den konfliktutveckling som ett domstolsavgörande kan orsaka.¹⁴

11. Se exempelvis Aubert (1989), *Continuity and Development: In law and Society*

12. n = 107 föräldrar

13. Se t.ex. prop. 1990/91:8 om vårdnad och umgänge, s. 27 ff.

14. Prop. 1997/98:7 s. 80 ff.

10. Ibid. s. 171–184, 185–202

Samarbetssamtal ger dock inte någon möjlighet att framtvinga överenskommelser eller att avgöra tvistiga frågor. Den förälder som inte medverkar vid samtalen har inte något att förlora på detta. Möjligheten till domstols avgörande finns alltid kvar varför samarbetsamtal inte utgör ett alternativ för konfliktlösning i svåra fall.

Domstols handläggningsordning

Vårt rättegångssystem bygger förenklat uttryckt på en kontradiktorisk princip enligt vilken vardera parten framlägger stöd för den egna positionen och domstolen avgör vem som har företett starkast stöd för sin position. Domstolen skall förhålla sig opartisk och får inte tala om för parterna vad som borde åberopas.

I vårdnadsmål är principen delvis en annan. Vårdnadsmål är indispositiva mål, vilket innebär att domstolen oberoende av parternas yrkanden skall avgöra målet efter vad som är bäst för barnet. Domstolen skall se till att frågan utreds på ett fullständigt sätt. Rejmers studie påvisar dock att såväl domare, advokater som socialsekreterare anser att beslutsunderlaget är otillräckligt avseende såväl det interimistiska beslutsunderlaget som det underlag som ligger till grund för huvudförhandling.¹⁵ Detta sker under den s.k. förber-

delsen. Under denna tid skall domstolen också verka för att parterna förlikas.^{16 17}

Domstolar har dock små möjligheter att faktiskt åstadkomma en förlikning mellan parterna, eftersom rättssystemet inte tillhandahåller några särskilda medel härför. Här är det intressant att jämföra med vad som gäller vid verkställighet av vårdnadsavgöranden då förvaltningsdomstol har möjlighet att tillkalla en medlare. Sådant finns inte i allmän domstol. Från domstolshåll finns dock ett ökat intresse av att få parterna att enas dels beroende på att vårdnadstvister är svåra att avgöra, dels beroende på att det är komplicerat att få in underlag för beslutet. Kanske finns också en insikt om att det är bättre om parterna kommer överens.¹⁸ Det blir en uppgift för rättens ordförande att försöka få parterna att enas, en uppgift vars framgång blir helt beroende av den enskilde domarens intresse och förmåga. Om inte parterna förlikas återstår för domstolen att besluta i vårdnadsfrågan, något som sker efter en huvudförhandling i målet.

Problem med domstolsprocessen

Domstolen skall besluta oberoende av parternas yrkanden efter vad som är bäst för barnet

16. Rättegångsbalken 42:17

17. En eventuell lösning av vårdnadstvister måste dock falla inom ramen för vad som kan anses vara förenligt med barnets bästa.

18. Se t.ex. Eriksson, P., m.fl., (2002) Familjerättsmål i domstolen i *Någon måste sätta ner foten ... när föräldrarna inte kan enas om vårdnad boende och umgänge*.

15. Se Rejmer, A 2003, s. 95–113. n= 68 domare, 85 advokater och 68 socialsekreterare

och själv se till att nödvändig bevisning inhämtas. Häri ligger fröet till de allt oftare framförda kraven på ökad kunskap hos domstolarna. Det framförs ofta krav på att domare och advokater bör ha ett större kunnande om barn och barns villkor.

Det vore säkert bra om så vore fallet. Domstolens kunskap om barn och barns levnadsvillkor skulle kunna medföra en bättre processledning och kanske också leda till att ett bättre beslutsunderlag togs in. Samtidigt kan frågan ställas hur mycket ett sådant kunnande skulle tillföra inom ramen för det system vi har. Advokater har som uppgift att företräda sin klient. Det innebär att advokaten bland annat skall se till att det klienten säger förs fram i processen. Möjligheterna för en advokat att påverka klientens inställning till vårdnadsfrågan med hänvisning till advokatens egen kunskap om vad som är barnets bästa förefaller vara begränsade. Frågan är om det ens är önskvärt. Samma synpunkter gör sig gällande beträffande domarens återopande av sitt eget kunnande om barnets bästa. Synsättet förutsätter också att det faktiskt går att fastställa vad som objektivt sett är barnets bästa. Innebörden av barnets bästa kan inte teoretiskt fastställas, det handlar om en målsättning som får sin konkreta innebörd i det enskilda fallet, något som socialsekreterare, advokater och domare anser vara svårt att fastställa.¹⁹ I praktiken torde det i allmänhet också vara omöjligt att åstadkomma barnets bästa utan att de inblandade föräldrarna når ett samförstånd om vad det är.

Ytterligare ett problem i sammanhanget är att även om vårdnadsutredare, advokater och domaren är överens om vad som objek-

tivt sett är barnets bästa, är det inte alls givet att detta faktiskt kan uppnås i det enskilda fallet genom domstolens begränsade möjligheter till beslut. Gemensam vårdnad är det vanligaste beslutet. För att komma i åtnjutande av en verklig lösning, ensam beslutsrätt, kräver rättssystemet att en part visar att den andra föräldern är oduglig. För att kunna visa det krävs enligt gällande reglering starka bevis, vilket får till följd att processerna för grovas på ett sätt som medför att ett samarbete mellan föräldrarna i framtiden nästan omöjliggörs. Rejmers studie visar också att domen i vårdnadsmål vanligtvis får liten praktisk relevans.²⁰ Det föreligger således en stor risk för att föräldrarna inte accepterar utslaget.

Till sist kan konstateras att domstolsprocessen är utformad för att utgöra ett civiliserat alternativ till en mer primitiva konfliktlösning som annars antas utbryta. Istället för att låta parterna sköta det hela blir det en uppgift för juristerna att framlägga klienternas version och för domaren att säga vem som har rätt. Argumenten i konflikten mellan individerna ges i processen en annan språkdräkt än vad den enskilda skulle ge den och juristerna omformulerar också argumenten så att de blir rättsligt godtagbara. När den enskilde menar att det är det faktum att motparten är mycket otrevlig som är själva problemet så säger juristen att det är irrelevant och att vederbörande dessutom inte får säga så under förhandlingen. Hela systemet går ut på att ta ifrån parterna konflikten.²¹ Men det får också till följd att så länge inte parterna själva tillåts hitta sina egna lösning-

19. Rejmer, A (2003), s. 115–136.

20. Ibid. s. 109.

21. Christie, N., (1977) Konflikt som eiendom i Tfr 1977 s. 113 ff.

ar har man heller inte ett system som på bästa sätt löser dessa konflikter.

En alternativ metod för konfliktlösning

Domstolsprocessens otillräcklighet att faktiskt lösa, och inte bara avgöra, konflikter har under senare år fått allt större uppmärksamhet på olika områden. Inom processrätten söker man finna nya former för tvistlösning vid sidan av den traditionella rättskipningen som sker i domstol. Vi har sett en framväxt av skiljedom och medling i olika tvistemål. Det är metoder som gör det möjligt att beakta alla de olika aspekter som är av betydelse vid avgörande av s.k. polycentriska frågor, dit vårdnadstvister otvivelaktigt hör, och som gör det möjligt för parterna att fortsätta sitt samarbete också efter den aktuella tvisten fått sin lösning.

Det är enligt vår mening hög tid att man börjar titta på familjerättsliga tvisters lösning med sådana nya ögon. I det följande presenteras ett förslag om hur en alternativ metod för lösande av vårdnadskonflikter skulle kunna vara utformad.

Aktörerna

Utgångspunkten för vår modell är att det rättsliga vårdnadsansvaret för ett barn skall vara gemensamt för båda föräldrarna. Möjligheterna att upplösa ett gemensamt vårdnadsansvar skall vara desamma som idag, dvs. i princip bara i de fall den ena föräldern är olämplig att utöva vårdnadsansvaret för barnet eller är omöjlig att samarbeta med, exempel-

vis på grund av missbruksproblem, psykisk sjukdom eller våld. Frågan om att ta ifrån en förälder det rättsliga vårdnadsansvaret är en fråga som rör ett rättsligt förhållande och måste därför avgöras av domstol.

Men ett gemensamt vårdnadsansvar för barnet som huvudregel förutsätter enligt vår uppfattning att det ges en möjlighet för föräldrarna att inom ramen för det gemensamma ansvaret att få hjälp att lösa inbördes konflikter. Sådana möjligheter saknas i stor utsträckning idag. Eftersom den tvist som skall lösas inte gäller det rättsliga förhållandet utan en mer praktiskt fråga är domstolarna inte rätt forum för lösande av att lösa konflikten. Det gör man bäst, menar vi, utanför domstolssystemet.

Föräldrar som inte kan samarbeta kring vårdnaden om barnet skall enligt vår modell i första hand vända sig till en särskild instans för att få hjälp, Byrån för barnets bästa (BBB), som skall finnas i varje kommun. Vi har sett för oss att behovet av sådan hjälp finns företrädesvis när föräldrarna separerar. Inte bara föräldrar utan också barn eller andra som har insyn i barnets förhållanden skall kunna vända sig till byrån om de anser att situationen inte fungerar, exempelvis avseende umgänge.

Byrån utser genast en god man för barnet som undersöker barnets situation. Resultatet av undersökningen tas till utgångspunkt för den fortsatta behandlingen av frågan. Det är barnets intressen som skall tillgodoses genom vårdnadens utövande och därför måste handläggningen och sökandet efter konfliktens lösning vara fokuserad på barnets intressen. Den gode mannen har också till uppgift att säkerställa barnets umgänge med båda föräldrarna under handläggningstiden. Den gode mannen skulle kunna exempelvis vara jurist

med en adekvat vidareutbildning i barnpsykologi alternativt psykolog eller socionom med en vidareutbildning i familjerätt.

Eftersom det i de allra flesta fall handlar om att få föräldrarna att enas om en lösning föreslår vi att föräldrarna får var sin mentor som de kan tala med. Tanken är att mentorerna skall hjälpa föräldrarna att skiljas utan att barnen kommer i kläm. Det handlar om att ge föräldrarna möjlighet att med mentors hjälp komma till rätta med en ny, och för många oönskad, situation och de problem som ses som förknippade härmed. Mentorerna skulle kunna vara beteendevetare, exempelvis psykologer eller socionomer med en specialisering på relationsproblem.

För att kunna komma till rätta med en konfliktsituation som kan ha olika ursprung, måste det slutligen finnas möjlighet att vid behov kalla in annan expertis. Det är inte otänkbart att konflikten många gånger har sin grund i ekonomiska frågor. Därför måste man kunna få hjälp med beräkningar av underhåll i olika former, allmänna bidrag osv. Men det kan också handla om bodelningsfrågor och då måste man kunna få hjälp av en jurist. Målsättningen måste vara att ge möjlighet att ge hjälp för att lösa den fråga som tvisten egentligen gäller.

Handläggningen

Handläggningen inleds med att barnets gode man utreder barnets situation, något som förstås måste ske i samråd med barnet. Behöver det fattas omedelbara beslut i någon fråga som föräldrarna inte kan enas om ganska snabbt får den gode mannen besluta interimsistiskt efter hörande av barnet och föräldrarna. Det kan vara fråga om boende eller

skolgång. En rimlig utgångspunkt är att man låter saker och ting vara så oförändrade som möjligt för barnet om inte omständigheterna i det enskilda fallet talar för en annan lösning.

Föräldrarna talar med sina respektive mentorer. Målet är att föräldrarna på var sitt håll försöker klarlägga grunden för konflikten. Ofta är det andra saker än barnen, inte sällan kan det vara rent personliga saker, rädsla för att bli övergiven, ilska, maktlöshet osv. Detta måste upp på bordet. Samtalen fungerar i detta skede som en slags stabiliserande terapi och samtalsserien måste få ta den tid som behövs, om nödvändigt en gång i veckan under ett halvår eller så. Efter denna första tid av samtal bör båda föräldrarna ha blivit mindre rädda och misstänksamma. Dessutom har de börjat förstå vad konflikten egentligen handlar om. Det är i detta skede som man, om så behövs, kan ta in annan expertis för att lösa problemen.

Båda föräldrarna kan då också börja tänka på vad som faktiskt är bäst för barnen. Samtal om hur omsorgen om barnen skall lösas på bästa sätt sker i den större gruppen bestående av båda föräldrarna, eventuellt också barnet, barnets gode man och mentorerna. Målsättningen är hela tiden att hitta en samförståndslösning. Också här gäller att samtalen måste få ta tid, det ligger endast ett begränsat värde i att skynda på dessa processer. Tänkbart är att man ger föräldrarna tid att pröva olika lösningar för att se vad som kan fungera.

Utgångspunkten är att föräldrarna själva skall komma fram till en lösning de kan enas om. Vår utgångspunkt har varit att nästan varje lösning som föräldrarna kan samarbeta om är bättre för barnet än varje objektivt sett bästa lösning som föräldrarna inte kan få att fungera. Det föräldrarna kommer överens om

bör därför gälla om det inte är uppenbart att det strider mot barnets intressen. Överenskommelsen fästs på papper och blir ett bindande avtal, som ett samarbetsavtal. Det skall godkännas av den gode mannen som dock får antas godkänna det föräldrarna är överens om. Föräldrarna kan alltid, om de är överens, ändra detta avtal men det skall alltid godkännas av den gode mannen. I annat fall gäller avtalet under två år.

Om föräldrarna inte kan komma överens, trots de ganska intensiva insatser som gjorts, och det inte är fråga om fall då den ena föräldern inte bör ha del i vårdnadsansvaret, då måste någon annan besluta. Det blir i detta fall hela gruppen bestående av föräldrarna och barnet, den gode mannen och föräldrarnas mentorer som genom omröstning får fatta ett beslut.

Utgångspunkten är att beslut som fattas av föräldrarna eller gruppen skall gälla i två år. Barnet och föräldrarna måste få lugn och ro. Möjlighet finns ändå att ta upp en fråga till omprövning om förhållandena har ändrats på ett påtagligt sätt.

En förälder som inte vill delta i samtalen, eftersom hon eller han anser att detta inte är rätt väg att gå, får finna sig i att gruppen i övrigt bestämmer och fattar beslut som inte kan omprövas förrän efter två år. En sådan förälder avstår för tillfället från möjligheten att delta i utformningen av barnets uppväxtvillkor. Däremot föreligger inga hinder mot att föräldern under tiden inleder en samtalsserie med sin mentor.

Den förälder, eller barnet, som inte är nöjd med gruppens beslut kan få beslutet granskat av domstol. Men det blir en överprövning av de formella grunderna för beslutet, ungefär som Europadomstolens prövning. Finner domstolen att någons rätt kränkts skall frå-

gan återförvisas till gruppen med anvisningar om vad det är som skall beaktas.

Slutord

Samhället har idag små möjligheter att ge stöd åt de föräldrar som inte klarar av att gå igenom en separation utan att hamna i en vårdnadstvist. Trots ett flertal reformer av regelsystemet har man inte lyckats åstadkomma en ordning för att lösa, och inte bara avgöra, konflikter mellan separerade föräldrar rörande vårdnaden om barn. Skälen härtill är flera: Det finns en okunskap om vilken typ av konflikter det handlar om. Lagstiftaren utgår i dessa sammanhang från en förenklad bild av konfliktens natur som inte beskriver den verklighet lagen skall fungera i. Genom att hålla fast vid ett regelsystem för handläggning av vårdnadstvister, som tillkom i början av 1900-talet, begränsas möjligheterna att åstadkomma en handläggningsordning som på ett adekvat sätt kan bidra till konflikternas lösning. Kanske finns det också ett motstånd mot att anpassa det svenska regelsystemet till en verklighet där ungefär 30 000 föräldrapar separerar varje år.

Det kan mot den bakgrund som här tecknats ifrågasättas om vårdnadsfrågor lämpar sig för traditionell rättsskipning. Det krävs en grundlig diskussion om processens roll för att lösa familjerättsliga konflikter och om den familjerättsliga regleringens grunder och funktioner med utgångspunkt i den tid vi nu lever i. Målsättningen måste vara att åstadkomma en handläggningsordning som klarar av att lösa de konflikter som föreligger på ett bättre sätt än nuvarande ordning. Om barnets bästa skall vara ledstjärnan för utformningen av det samhälleliga konfliktlösningssystemet på vårdnadsrättens område, blir det uppen-

bart att helt nya grepp måste tas för att målet skall uppnås.

Referenser

- Aubert, Vilhelm (1989), *Continuity and Development: In law and Society*. Oslo: Norwegian University Press.
- Christie, Nils (1977), »Konflikt som eien-dom« i *Tidskrift for Rettsvidenskab*, s. 113–132.
- Dahlstrand, Lotta (2001), »Betydelsen av barns vilja i vårdnadstvister« i *Perspektiv på forskning: barn, familj och folkhälsa*. Stockholm. FAS
- Eriksson, Per m fl (2002), »Familjerättsmål i domstolen« i *Någon måste sätta ned foten...: när föräldrar inte kan enas om vårdnad, boende och umgänge*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset
- Rejmer, Annika (2002) »Barnperspektiv och barnets bästa i tingsrätts handläggning av vårdnadstvister« i *Svensk Juristtidning* 2001-02 s. 138–156.
- Rejmer, Annika (2003) *Vårdnadstvister. En rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa*. Lund. Sociologiska institutionen.
- Schiratzki, Johanna (1997), *Vårdnad och vårdnadstvister*. Stockholm. Norstedts Juridik AB
- Singer, Anna (2000), *Föräldraskap i rättslig belysning*. Uppsala. Iustus förlag.
- Wickström, A., (2003) »Utövande av gemensam vårdnad« i *Svensk Juristtidning* 2002-03 s. 328–351.

Offentligt tryck

- Prop. 1990/91:8 om vårdnad och umgänge.
- Prop. 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge.
- SOU 1979:63 Om föräldraansvar m.m.

Författarupplysning

- Anna Singer är jur dr och lektor i civilrätt vid Juridiska fakulteten, Uppsala universitet.
- Annika Rejmer är fil dr, jur kand och lektor vid Rättssociologiska avdelning, Lunds universitet.
-

21 november 2011

Lena Hellblom-Sjögren

Vad behövs för att barnets bästa skall kunna tillvaratas?

Utdrag ur kommande bok.

Kränkningar av flera lagar som reglerar barnets bästa och barnets rätt till familjeliv har dokumenterats genom fallstudierna i denna bok. Vad behövs för att inte sådana kränkningar, som här dokumenterats, skall göras i framtiden? Vilka förutsättningar behövs för att, i svåra vårdnadskonflikter där en fientlig oförsonlighet utvecklas, kunna tillvarata barnets behov och barnets lagliga och mänskliga rätt till familjeliv?

Den redovisade empirin, liksom forskningen, visar att det finns ett stort behov av att inom socialtjänst och rättssystem ta barnets bästa på allvar. För att barnets bästa ska kunna tillgodoses, menar jag att det krävs vissa förutsättningar, som ej för närvarande är för handen. Nedan sammanfattar jag de förutsättningar jag menar krävs för att kunna tillvarata barnets bästa:

1. En allmängiltig definition av barnets bästa.
2. Efterlevnad av grundlagens krav på saklighet och opartiskhet i myndighetsutövning, både vad gäller utredning, beslut, verkställighet och utvärdering.
3. Införande av ett familjerättssystem (i många andra länder finns familjedomstolar) som sätter barnets behov av nära och god kontakt med båda föräldrarna, bibehållen föräldraauktoritet, försoning och samförstånd i fokus, och inte bygger sin handläggning på att föräldrar är motstående parter likt parterna i ett brottmål.
4. Förändringar i socialtjänstlagen, mindre ramlagskaraktär och därmed mindre utrymme för godtyckliga bedömningar av barnets behov och vad som kan anses förenligt med barnets bästa.
5. Organisatoriska förändringar i socialtjänsten så att oförenliga funktioner (utredning, beslut, verkställande, utvärdering) hålls isär, och införande av tydliga nationellt giltiga regler för dokumentation, uppföljning och korrigering.
6. Inte fortsatt låta socialtjänstens handläggare och av dem anlitade och/eller avlönade hjälpare, så som t.ex. fosterhemsföräldrar och BUP-personal, i praktiken också åtnjuta immunitet.
7. Införa oberoende kontroll- och tillsynsorgan, till vilka anmälningar om kränkningar av barnets mänskliga rätt till familjeliv kan göras och som kan göra egna oberoende utredningar av sådana klagomål och fatta rättskraftiga beslut. T.ex. skulle en socialinspektion eller en socialtjänstinspektion, liknande Skolinspektionen kunna tillskapas.
8. Införa krav på alla utredningar som berör barn skall göras källkritiskt, och införa krav på att åtgärder som får konsekvenser för barn skall bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet.
9. Införa krav på att adekvata och standardiserade riskbedömningar av olika riskalternativ för barnet skall göras. Inrätta ett nationellt centrum, oberoende av Socialstyrelsen, för kunskaps- och metodutveckling som grund för adekvata och kvalificerade riskbedömningar, eventuellt kombinerat med rådgivning och hjälp till barn som alienerats.
10. Fastställa att myndighetspersoner skall följa lagarna och de mänskliga rättigheter som reglerar barnets rätt till familjeliv, och förvaltningslagens krav på att undvika jäv. Införa sanktioner för de myndighetspersoner och föräldrar som inte efterlever domstolsbeslut som berör barn.

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbättra barnperspektivet i det lokala och regionala arbetet genom ökad styrning och ökad stimulans från den nationella nivån.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att målen i den nationella strategin behöver preciseras.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att lokala barnombud bör övervägas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en ny ekonomisk satsning bör genomföras för att stimulera kommuner och landsting i deras arbete med att lyssna till barn och utveckla barnperspektivet i beslutsprocesserna.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra barnkonventionen till svensk lag.

Motivering

Barnkonventionen är en naturlig utgångspunkt i allt arbete med barns och ungas rättigheter både i enskilda fall och i frågor som rör barn och unga som grupp. Att ett land har ratificerat en konvention innebär att det har bundit sig folkrättsligt till att förverkliga konventionens innehåll. I Sverige har vi kommit långt i arbetet med att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter dvs. barnkonventionen. Men arbetet måste ständigt fortgå.

Barn ska behandlas som mer sårbara än vuxna och ha tillgång till omvårdnad, stöd och särskilt skydd, även rättsligt. Arbetet med barnkonventionen handlar inte bara om barns

rättigheter, utan även om att öka kvaliteten i beslutsfattandet så att besluten blir bättre för dem som berörs och så att samhället använder sina resurser på bästa sätt.

Varje barn ska ses som en självständig individ med egna rättigheter. Barnen har rätt att få uttrycka sina synpunkter, och vuxna bär ansvaret för att ta till sig synpunkterna.

Att lyssna på barnen när kommunen ska planera området kring en skola och gångvägen till skolan borde vara en självklarhet, men görs inte överallt.

Att barnen ska få möjlighet att lyssna, ge synpunkter och ta del av politiska beslut som berör dem borde också ha genomförts i hela landet, men så är inte fallet.

Genom barnkonventionen stärks barnets roll, såväl i familjen som i samhället.

Barnkonventionen är ett verktyg för att skapa ett samhälle som i alla sina delar utgår från ett tydligt barnperspektiv. Barnperspektivet ska belysas innan beslut tas.

En av förutsättningarna för att stärka barnets rättigheter som samhällsmedborgare är att alla aktörer aktivt verkar för att synliggöra ett barnperspektiv. I den nationella strategin sägs att kommuner och landsting bör inrätta system. Barnplaner, barnbilagor till budgeten och barnkonsekvensanalyser kan vara instrument för sådan uppföljning.

Erbjud personal fortbildning om barnkonventionen och dess genomförande.

Trots denna tydliga ambition att få kommuner och landsting att ha ett barnperspektiv i allt beslutsfattande så vet vi att arbetet går för sakta framåt. Många kommuner och landsting har fattat principiella beslut att leva upp till barns rättigheter men alltför få har metoder för att lyssna till barn eller för att beakta barnets bästa i själva beslutsprocessen. Barnkonventionen bör upphöjas till svensk lag.

Stockholm den 4 oktober

2011

Monica Green (S)

Carina Ohlsson (S)

Ann-Christin Ahlberg (S)

Désirée Liljevall (S)

Fredrik Lundh Sammeli (S)

Jennie Nilsson (S)

Marie Nordén (S)

Åsa Lindestam (S)

Motion till riksdagen
2010/11:So257

av Kerstin Engle (S)

Barns rättsliga ställning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa FN:s konvention om barnets rättigheter som svensk lag.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheterna att införa de lagändringar som krävs för att införliva Europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter.¹

¹ Yrkande 2 hänvisat till CU.

Motivering

FN:s konvention om barnets rättigheter antogs 1989. Det är nu 21 år sedan! Sverige skrev tidigt under barnkonventionen, Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, men den tillämpas inte alltid. Varför? Den är inte inskriven i Sveriges rikes lag!

Idag har nästan alla länder ratificerat barnkonventionen. Därmed har landet bundit sig folkrättsligt till att förverkliga barnkonventionen. Sverige ratificerade barnkonventionen 1990, som ett av de första länderna.

Barnkonventionen ger en universell definition av vilka rättigheter som borde gälla för alla barn i hela världen. Definitionen ska gälla i alla samhällen, oavsett kultur, religion eller andra särdrag. Konventionen handlar om det enskilda barnets rättigheter. Varje människa under 18 år räknas som barn, om inte han eller hon blir myndig tidigare enligt den nationella lagstiftningen.

Barnkonventionen har införts som svensk lag i föräldrabalken och socialtjänstlagen. I många officiella dokument som t ex i statens och kommunernas budgetar talas om barnperspektivet. Men det krävs mer för att stärka barnens rättigheter. Alla som arbetar med barn och ungdomar måste stärka sin barnkompetens och kunskap om konventionen.

När konventionen antogs av FN:s generalförsamling för två decennier sedan satte den svenska regeringen omedelbart igång ett arbete för att informera om vad barnkonventionen innebär och för att förverkliga den på olika samhällsområden. Flera debattörer har under årens lopp hävdat att barnkonventionens mål lättare skulle uppnås om den gjordes till svensk lag. Men lagstiftaren har i regel inte ansett att detta vara nödvändigt, eftersom man ansett att den svenska lagstiftningen i sig själv stöder barnperspektivet. Men idag ser vi allt fler rapporter om att svenska myndigheter utsätter barn för övergrepp av en typ som är brott mot barnkonventionen. Ett tydligt exempel gäller flyktingbarn som själva inte kan tala för sin sak eftersom de inte behärskar det svenska språket och inte heller kan få hjälp av någon närstående vuxen person. Detta innebär att flyktingbarnen är än mer utsatta än svenska barn, även om vi också hos dem ser överträdelser av barnkonventionens stadgar.

Barnens rättsliga ställning måste stärkas. Europarådet utarbetade 1996 Europeiska konventionen om utövande av barns rättigheter. Syftet var att stärka barnets ställning i familjerättsprocesser. Sverige har undertecknat men ej ratificerat konventionen. För att ett barn ska tillåtas delta i det rättsliga förfarandet i Sverige bör man överväga lagändringar.

Stockholm den 21 oktober 2010

Kerstin Engle (S)

Motion till riksdagen 2010/11:C373

av Annika Qarlsso (C)

En barnbalk

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anføres i motionen om att införa en barnbalk som är likställd föräldrabalken enligt motionens intentioner.

Motivering

Barn är en grupp som inte har någon egen talan. Barn är helt beroende av vuxna i sin omgivning. Trots det saknar samhället ett samlat barnperspektiv både i lagstiftning och i efterlevnaden av de lagar som reglerar barns uppväxtvillkor.

Barns rätt till en god barndom måste väga högre än föräldrars rätt till sina barn. Föräldrabalken är en lag som idag går före barnkonventionen om barns rätt till en god uppväxt. Därför borde det införas en barnbalk som ska vara likställd föräldrabalken för att på så sätt garantera att barns rättigheter respekteras.

Att utgå både i lagstiftning och framför allt i tillämpningen av lagen från vad som är till barnets bästa borde vara grundläggande i Sverige, eftersom vi skrivit på FN:s barnkonvention. Barn är egna individer med egna rättigheter.

Flera lagområden reglerar barnens liv. Det är skollagen, föräldrabalken, lagen om allmän försäkring där studiebidrag, barnbidrag, barnpension med mera ingår, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, umgängesrätten, socialtjänstlagen m m för att nämna några. Det finns således ett stort behov av en samlad barnbalk.

Det måste bli än tydligare att de vuxna i samhället har en skyldighet att ingripa när man misstänker att barn far illa. Fast berörd personal vet att ett barn far illa så sker alltför sällan en anmälan. Det beror på flera olika anledningar, dels så vill man inte se eller förstå omfattningen men det är också så att idag är det ett stort ingrepp att vidta åtgärder som i sig gör att omgivningen

2010/11:C373

kan tveka inför att ingripa. Därför krävs det att både personalen som i sitt dagliga arbete möter barnen blir bättre på att anmäla när den misstänker att barn far illa och att ansvariga myndigheter måste kunna möta dessa anmälningar på ett mer individuellt anpassat, kompetent och flexibelt sätt än vad man gör idag. Men även signalen som en barnbalk skulle innebära vore att lyfta fram barnens rätt att få växa upp i en trygg miljö.

Av ovanstående och många fler skäl behöver ett tydligare barnperspektiv införas i svensk lagstiftning i en barnbalk och tillämpningen och verkställandet av densamma ses över och utvecklas. Detta bör ges regeringen till känna.

Stockholm den 25 oktober 2010

Annika Qarlsson (C)

Inkorporera barnkonventionen i svensk lag

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att inkorporera barnkonventionen i svensk lag.

Motivering

Sverige var 1990 ett av de första länderna i världen att ratificera barnkonventionen. Barnkonventionen ger en universell definition av vilka rättigheter som borde gälla för alla barn världen över. Varje människa under 18 år räknas som barn, om hon eller han inte blir myndig tidigare enligt den nationella lagstiftningen. Sverige har alltså folkrättsligt förbundit sig att förverkliga barnkonventionen. Tanken var att konventionen skulle användas som utgångspunkt i varje enskild lagstiftning och på det sättet bli en del av den svenska lagstiftningen.

Detta har inte skett i tillräcklig grad. Nuvarande ordning är inte helt lycklig. Att barnkonventionen inte explicit är svensk lag påpekas ibland av jurister och myndigheter när beslut har fattats som kan sägas stå i strid med barnkonventionen. Om barnkonventionen gällde som lag skulle, enligt Unicef, till exempel bestämmelsen om alla barns rätt till utbildning behöva tas på allvar. Då skulle alla i samhället – skolor, kommuner, riksdag och regering – vara tvungna att se till att även gömda flyktingbarn fick gå i skolan. Idag har inte gömda flyktingbarn den rätten, utan är helt beroende av enskilda rektorers välvilja, även om ett lagförslag om detta är under beredning i regeringskansliet.

Ett annat exempel handlar om barns rätt att komma till tals. Det finns många fall där barn inte har fått komma till tals i vårdnadstvister, vid utredningar inom socialtjänsten eller i asylprocessen. Det finns andra exempel där barn har fått göra sin röst hörd, men

på ett sätt som inte tagit hänsyn till barnets bästa och där barnet till och med blivit kränkt. Vi menar att rätten att komma till tals skulle få större genomslag om barnkonventionen som helhet gällde som lag. Det skulle också tydligare visa att bestämmelserna i konventionen hänger samman och utgör en helhet. De formar en syn på barn som individer med egna, självständiga rättigheter som myndigheterna är skyldiga att ta på allvar.

Unicef menar vidare att eftersom barnkonventionen är ett grundläggande folkrättsligt instrument som innehåller bestämmelser om barns mänskliga rättigheter måste den få en starkare ställning i Sverige än den har idag. De fördelar de ser med en inkorporering är att barnkonventionens innehåll och syn på barn skulle tas på större allvar, att det skulle ställa högre krav på kompetens hos beslutsfattare om barns behov och rättigheter, att barnkonventionen skulle bli direkt tillämplig i svenska domstolar och vid andra myndigheter, att det skulle skapas en praxisutveckling av barnkonventionens innehåll som skulle göra bestämmelserna tydligare och att ett barnrättsperspektiv skulle bli ett verkligt inslag i varje beslutsfattares vardag.

Enligt dagens modell har svensk lag företräde om det föreligger en konflikt mellan lagen och barnkonventionen. Konflikter kan inte uteslutas även om barnkonventionen blir lag, men det innebär att barnens rättigheter ges större tyngd och kan få större genomslag i praktiken. Det ställer också större krav på regering och riksdag att anpassa och transformera övrig lagstiftning så att den stämmer överens med innehållet i barnkonventionen.

En positiv effekt är också att Barnkonventionen sannolikt får ett större utrymme på utbildningar inom juridik och socialt arbete. Därmed höjs långsiktigt kunskapsnivån om barns rättigheter inom svensk förvaltning.

När ett land ratificerat barnkonventionen kan man välja mellan att anpassa landets nuvarande lagar till konventionen – transformation – eller att införa alla konventionens artiklar som lagar – inkorporering. Sverige har alltså valt det förstnämnda alternativet. Norge, å andra sidan, valde att både transformera och inkorporera barnkonventionen, vilket har visat sig leda till att kunskapen om barns rättigheter har ökat markant i landet, både hos vuxna och hos barn, enligt Rädda Barnen. Barnens rättsställning har också stärkts eftersom de oftare har tillfrågats inför beslut och barnkonventionen har också kommit in både som redskap och rättesnöre i den politiska planeringen. Kort sagt, man lever upp till konventionen på ett betydligt bättre sätt än till exempel Sverige, enligt

Rädda Barnen. Man menar att inkorporerandet av barnkonventionen i norsk lag har givit en attitydförändring där paralleller kan dras till agalagens införande i Sverige.

Jag vill att barnkonventionen görs till svensk lag. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Stockholm den 27 september

2011

Désirée Pethrus (KD)

Motion till riksdagen 2010/11:C326

av **Penilla Gunther och Yvonne Andersson (KD)**

Juridiskt ombud för barn vid tvister

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om juridiskt ombud med särskild barnkompetens för barn vid tvister.

Motivering

Den socialdemokratiska regeringen gjorde en utredning vad gäller barns ställföreträdare vid tvister (Ds 2002:13), vari man tog den ståndpunkten att i de flesta mål och ärenden om vårdnad, boende eller umgänge kan barn och föräldrar inte anses ha motstridiga intressen, eftersom barnet normalt inte är part i sådana mål och ärenden. I de ärenden om vårdnad där barnet kan vara part skall enligt gällande rätt en god man förordnas för barnet på grund av intressekonflikten mellan förälder och barn. Några lagstiftningsåtgärder med anledning av barnkonventionen ansågs därför inte behöva vidtas med hänsyn till gällande rätt.

Det är dock viktigt att barns intressen vid rättsprocesser särskilt tas tillvara av ombud med gedigen barnkunskap. Det måste framhållas, tväremot vad förra regeringen ansåg, att det i de flesta mål om vårdnad, boende eller umgänge är barnet eller barnen som hamnar i kläm mellan föräldrarnas motstridiga viljor i behov av ombud. I princip alltid när oförmåga att komma överens leder till rättsliga förfaranden, blir situationen känslig och svår. Merparten av de föräldrar som bryter upp från ett förhållande klarar av att lösa vårdnads- och umgägesfrågorna på ett sätt som minimerar skadorna för deras barn. Dock är det inte ovanligt, vilket erfarna familjerättsadvokater vittnar om, att ekonomiska intressen snarare än barnets bästa spelar störst roll. Problematiken för ett barn i sådana fall blir än mer svårlöst.

Alla frågor om vårdnad och umgänge ska enligt föräldrabalken lösas med barnets bästa som utgångspunkt. När ett barn hamnar i en domstolsprocess som rör vårdnad och umgänge är en stor skada redan skedd i och med föräld-

2010/11:C326

rarnas konflikt. Denna skada kan inte repareras av domstolens beslut, oavsett hur domstolen dömer blir barnet alltid den som lider den största förlusten. Därför är det rimligt och i enlighet med barnkonventionens intentioner att endast personer med gedigen barnkunskap och insikter i de psykosociala problemen ska hantera dessa svåra fall. Barn behöver ha egna ombud som enbart tillvaratar deras intressen under hela vårdnadsutredningen. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Stockholm den 27 oktober 2010

Penilla Gunther (KD)

Yvonne Andersson (KD)

Motion till riksdagen 2010/11:So543

av **Maria Wetterstrand m.fl. (MP)**

På barns villkor

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut	3
Stärkt barnperspektiv	8
Barnkonventionen i svensk lag	8
Lokala och regionala barnombud	8
Stjärnfamiljer	9
Föräldraskapspresumtion	9
Fler än två vårdnadshavare.....	9
Barnkunskapscenter	10
Barn och unga med funktionsnedsättning	10
Tid för barn	11
Föräldraledighet	11
Barntid.....	12
Barns inflytande	12
Elevmakt	12
Elevmajoritet i skolstyrelser	13
Rösträttsålder	13
Samhällsplanering på barns villkor	13
Lekytter.....	14
Bilfria zoner och säkra skolvägar.....	14
Skola och förskola.....	15
Flickor och pojkar	15
Elevhälsan	15
Psykisk ohälsa och självmord.....	16
Mobbning.....	17
Likabehandlingsplaner	17
Arbetsmiljön i förskolan.....	18
Modersmålsstöd	18
Fritidshem	19
Bättre inomhusmiljö.....	19
Barnomsorg på obekvämt arbetstid.....	20
Familjens ekonomi	20

2010/11:So543

Höjt bostadsbidrag för ensamstående	21
Hemstöd för ensamstående föräldrar	21
Vräkning av barn	21
Utsatta barn	22
Socialtjänsten.....	22
Barnahus.....	22
Barns rätt till eget biträde	23
Barnkompetens i rättsväsendet	23
Barn som bevittnat våld mot nära anhörig.....	24
Familjerådslag	24
Barn i asylprocessen	25
Barns hälsa och ohälsa.....	25
Barns rätt till vård.....	25
Barns läkemedelsanvändning	25
Flexibel åldersgräns mellan BUP och vuxenpsykiatri	26
Asylsökande barn	26
Papperslösa barn.....	27
Ensamkommande barn	28

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra FN:s barnkonvention till svensk lag.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att låta utreda en konstruktion för lokala och regionala barnombud.
3. Riksdagen begär att regeringen återkommer med ett lagförslag om vad som anförs i motionen om föräldraskapspresumtion.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda möjligheten för barn att ha fler än två vårdnadshavare.¹
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett barnkunskapscenter.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utvärdering av de åtgärder som utförts i kommunerna i och med att 2010 utsågs till tillgänglighetens år.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en nationell informationskampanj om barn och unga med funktionsnedsättning.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda om rätten till förkortad arbetsdag med upp till 25 % av normal arbetstid kan utsträckas till dess att barnet fyllt 15 år.²
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda förslaget om barntid.³
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det åter bör bli tillåtet med lokala styrelser med elevmajoritet vid gymnasieskolorna.⁴
11. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändringar i relevant lagstiftning så att rösträttsåldern sänks till 16 år för val till riksdagen och till kommun- och landstingsfullmäktige samt för folkomröstningar.⁵
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om hur barn och unga kan ges förbättrade möjligheter att delta i samhällsplaneringen.¹
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge Boverket i uppdrag att ta fram en norm för barns tillgång till lektyr.¹
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Trafikverket för kommunernas detaljplanering bör utfärda rekommendationer om bilfria zoner kring alla skolor med självklart undantag för funktionshindrade och nödvändiga transporter.⁶

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Trafikverket bör utfärda en maxhastighet på 30 km/h i tätbebyggda områden med oskyddade trafikanter.⁶
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Trafikverket bör ges i uppdrag att ta fram en plan för att grundskolor ska ha trygga gång- och cykelbanor till och från skolan senast 2015.⁶
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att verka för att kompetensen kring självmord ökar bland landets elevhälsopersonal och annan skolpersonal.⁴
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge Socialstyrelsen i uppdrag att göra en nationell översyn av tillgängligheten till och kvaliteten på elevhälsan.⁴
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arbetsmiljölagen.⁴
20. Riksdagen begär att regeringen återkommer med ett lagförslag som stärker barns rätt till modersmålsundervisning i förskolan.⁴
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utredning av situationen på fritidshemmen.⁴
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en uppföljning av lagstiftningen som reglerar kommunernas skyldighet att agera när ett barn utsätts för mobbning i skolan.⁴
23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en uppföljning av skolans likabehandlingsplaner.⁴
24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett skol-ROT införs för att rusta upp offentliga byggnader som barn vistas i.⁷
25. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag till ändring av lagen så att rätt till barnomsorg på obekväm arbetstid införs.⁴
26. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utredning om möjlighet till hemstöd för ensamstående föräldrar.
27. Riksdagen begär att regeringen återkommer med ett förslag för att ytterligare förstärka vikten av att barn inte vräks.
28. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vad Barnskyddsutredningen föreslagit om socialtjänsten.
29. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om barnahus.⁸
30. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten till ett eget offentligt biträde för barn.¹
31. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att barnkompetensen ökar inom rättsväsendet.⁸

32. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utredning om att barn ska betraktas som brottsoffer när de bevittnat våld mot en nära anhörig.⁸
33. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Socialstyrelsen får i uppdrag att göra en översyn av familjerådsmodellen.
34. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att asylsökande barns situation förbättras i asylprocessen.³
35. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stärka barns rätt till vård när skilda föräldrar har gemensam vårdnad.¹
36. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge lämplig myndighet i uppdrag att sammanställa underlag till och ge ut en svensk barn-FASS.
37. Riksdagen begär att regeringen skyndsamt återkommer med ett förslag om en flexibel åldersgräns mellan BUP och vuxenpsykiatri.
38. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om asylsökande barns rätt till terapeutisk vård.³
39. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma med ett lagförslag om papperslösa barns rätt till sjukvård.³
40. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör utreda de ensamkommande barnens situation och hälsoaspekter med ett tydligt könsperspektiv.³
41. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kommuner inte ska kunna säga nej till att ta emot ensamkommande flyktingbarn.³

¹ Yrkandena 3, 4, 12, 13, 30 och 35 hänvisade till CU.

² Yrkande 8 hänvisat till AU.

³ Yrkandena 9, 34 och 38–41 hänvisade till SfU.

⁴ Yrkandena 10, 17–23 och 25 hänvisade till UbU.

⁵ Yrkande 11 hänvisat till KU.

2010/11:So543

⁶ Yrkandena 14–16 hänvisade till TU.

⁷ Yrkande 24 hänvisat till FiU.

⁸ Yrkandena 29, 31 och 32 hänvisade till JuU.

Motivering

Våra barn är det värdefullaste vi har oavsett om det är våra egna eller andras. Vi som är vuxna borde vara mer rädda om och värna våra barn som är allas vår framtid. I ett barnvänligt samhälle, så som Miljöpartiet ser det, är det inte bara de närmaste familjemedlemmarna som räknas. Där finns även tid och plats för fler vuxna som engagerar sig i barnen. Vi vill bygga ett samhälle för barn och därmed för framtiden.

Barn ska få vara barn. En lekfull och trygg barndom borde vara alla människors rättighet. Det är ett gemensamt vuxenansvar att värna barnen och deras trygghet. Men tyvärr ser inte alltid verkligheten ut så. Vi lyfter i denna motion fram några förslag för att skapa bättre livsvillkor och ett ökat inflytande för barn och unga i sina liv och i samhället.

Barn förtjänar att respekteras på samma sätt som vuxna. Barn har rätt att i skolan få de verktyg som de behöver med sig i livet. Föräldrar och barn ska ha goda möjligheter att påverka undervisningen och kunna välja skola och pedagogik som passar varje barn. Barn måste få tid med vuxna i skola och förskola. Det är inte acceptabelt att en lågkonjunktur går ut över barnen. Att investera i barn är en investering för framtiden.

Miljöpartiet vill att flickor och pojkar ska ha lika möjligheter att utvecklas och leva sina liv utan att hämmas av rådande könsroller.

Det behövs en politik som ger ökade resurser till de familjer som har det sämst ställt för att minska klyftorna i Sverige.

Miljöpartiet vill att alla familjer ska vara synliga i samhället. En familj bör bygga på kärlek och respekt, inte på en viss form. Samhället ska formas utifrån alla de familjekonstellationer som finns.

Miljöpartiet vill se en mångfald av verksamheter inom barnomsorgen. För oss är det viktigt att föräldrar har möjlighet att välja den omsorg som passar dem och deras barn bäst.

Miljöpartiet vill öka elevers inflytande över skolan. Det som behövs är en miljö och en verksamhet som är anpassad efter barns behov och där de känner sig sedda och delaktiga.

Miljöpartiet står på de utsatta barnens sida.

Miljöpartiet vill ge barn möjlighet till mer tid med sina föräldrar. I dagens samhälle är det många som känner stress i sin vardag.

Barn är barn. De har rätt att vara barn. De finns till för sin egen skull. Barnets rättigheter måste avspeglas tydligt i samhället. Detta kräver konkreta förändringar.

Stärkt barnperspektiv

Barnkonventionen i svensk lag

FN:s konvention om barns rättigheter antogs 1990. Ändå är den inte införd fullt ut i svensk lagstiftning. Sverige har en moralisk skyldighet att gå före och visa vägen för de nationer som har svårt att förverkliga barnkonventionen på grund av brist på ekonomiska och andra resurser. En förutsättning för detta är att barnkonventionen blir en del av den svenska lagstiftningen. Först när konventionens olika paragrafer får status av allmän svensk lag, kan man beivra myndigheters brott mot konventionen. Om barnkonventionen var införlivad i svensk lag skulle kraven på kunskap om barns behov och rättigheter hos myndigheter och beslutsfattare öka.

Socialutskottet har vid upprepade tillfällen valt att avstyrka ett stort antal motioner från flera olika partier med krav på att FN:s barnkonvention ska införlivas i svensk lag. Riksdagen har sedan följt utskottets förslag. Utskottets motiv för avslag är att svensk lag redan skulle leva upp till åtagandena i deklarationen. Vi anser inte att det håller.

Regeringen bör återkomma med ett förslag på hur det låter sig göras.

Lokala och regionala barnombud

För att säkerställa att barns rättigheter respekteras krävs en ständig uppföljning och bevakning av rättighetsfrågorna.

Miljöpartiet anser att det på lokal och regional nivå ska finnas barnombud. I dag finns lokala barnombud i vissa kommuner, vilket vi tycker är positivt. Det vill vi se över hela landet. De lokala barnombuden bör arbeta gentemot kommunen. De bör vara delaktiga i pågående processer för att bevaka att barns och ungas behov, intressen och rättigheter tas tillvara i verksamheten och i beslut som fattas. De ska se till att barn kommer till tals i sammanhang som berör dem. De bör också ha till uppgift att informera och utbilda barn och vuxna om FN:s barnkonvention. Barnombudet ska omfattas av sekretesslagstiftningen och ska inte agera utan att barnet gett sin tillåtelse.

Miljöpartiet vill, för att ytterligare stärka barns och ungas rättigheter, även tillsätta regionala barnombud, kopplade till Barnombudsmannen. De skulle förslagsvis kunna finnas på länsstyrelserna. De skulle kunna arbeta med strukturfrågor, genomförande av barnkonventionen och att tillvarata och stärka barns och ungas rätt att uttrycka sina åsikter på regional nivå. De regionala barnombuden ska bevaka att barnperspektivet finns med i beslut som fattas på regional nivå.

Stjärnfamiljer

Verklighetens familj består inte alltid av mamma-pappa-barn. Mer än vart femte barn växer i dag upp i en annan familjekonstellation än med båda sina biologiska föräldrar. Alla familjer måste vara synliga i samhället. I dag är samhället fullt av bonusbarn, extrapappor och flatmorsor. För att illustrera att familjer kan se olika ut använder vi begreppet stjärnfamiljer. Familjer, precis som stjärnor, spretar lite åt olika håll men lyser ändå klart. Familjer ska bygga på kärlek och samhörighet och inte på en norm om hur de bör se. All politik måste genomsyras av ett stjärnfamiljperspektiv där man tar hänsyn till alla former av familjer. Allt för länge har politiken utgått från att alla familjer är klassiska kärnfamiljer. Det finns därför en lång rad lagar och regler som måste moderniseras. För barnens skull är det viktigt att alla betraktas som riktiga familjer. Inget barn ska behöva växa upp med en känsla av att den egna familjen inte riktigt duger för att den inte stämmer med normen om hur en familj ska se ut. Inget barn ska behöva fara illa för att samhället inte tar hänsyn till den form av familj som det barnet har.

Föräldraskapspresumtion

Lagstiftningen behöver uppdateras så att alla de personer som barnen betraktar som sina föräldrar också kan vara det i juridisk mening, även om alla inte nödvändigtvis är biologiska föräldrar. Ett exempel är att samma regler för föräldraskapspresumtion bör gälla oavsett föräldrarnas kön. Idag blir båda parterna i ett olikkönat äktenskap automatiskt juridiska föräldrar redan från barnets födsel, men om två kvinnor skaffar barn utan hjälp av den svenska sjukvården blir endast kvinnan som fött barnet juridisk förälder från födseln, medan den andra mamman måste ansöka om att adoptera barnet. För att trygga barnets tillgång till båda sina föräldrar bör det införas en moderskapspresumtion för tjejpar som motsvarar dagens faderskapspresumtion för olikkönade par. Regeringen bör återkomma med ett lagförslag angående detta.

Fler än två vårdnadshavare

Det bör bli möjligt för ett barn att ha flera vårdnadshavare. Tydligast är det kanske i de fall det redan vid barnets födsel finns fler än två föräldrar som till exempel när två samkönade par skaffar barn ihop, men man kan även tänka sig nya familjebildningar där det skulle vara en fördel för barnet att kunna ha fler än två vårdnadshavare. I dessa fall kan det finnas fler än två vuxna människor som betraktar sig som föräldrar till ett barn – och som barnet betraktar som sina föräldrar. Trots det är det bara två personer som får vara juridiska vårdnadshavare. Det bör därför utredas hur ett barn ska kunna ha fler än två vårdnadshavare.

Barnkunskapscenter

Miljöpartiet föreslår att ett nationellt barnkunskapscenter utreds. Centrets uppgift skulle kunna vara att samla all forskning om barn och barns villkor, hur de mår, vad de har för behov och vad de vill. Den informationen är viktigt för att kunna dra slutsatser om hur vi förbättrar samhället och vardagen för barn.

Barn och unga med funktionsnedsättning

FN:s konvention om barnets rättigheter säger att inget barn får diskrimineras eller stängas ute från en aktivitet bara för att hon eller han har en funktionsnedsättning.

En typ av diskriminering innebär en sämre behandling av människor vilken har samband med deras funktionshinder. Ibland är det frågan om en ”tycka synd om”-mentalitet, eller fördomar om vilka begränsningar ett funktionshinder kan föra med sig.

En annan typ av diskriminering bygger på att samhället har byggt sina fysiska strukturer på ett otillgängligt sätt. Vår bild är att hela samhället ska vara tillgängligt för alla.

Barn och unga med funktionsnedsättning ska ha samma möjlighet som andra barn och unga att delta i friluft-, kultur- och fritidsaktiviteter samt tillgång till skola och förskola. Fritid är dock ingen lagstadgad verksamhet. Barnombudsmannen påtalar i en rapport *Mer än bara lite kul* från 2007, att det finns en otydlighet angående vem i kommunen som har ansvar för att barn och unga med funktionshinder får möjlighet till bra fritidsaktiviteter. Många fritidsförvaltningar anser att det är handikappföreningar, handikappidrotten eller habiliteringen som ska ordna så att barn med funktionsnedsättningar kan ha en aktiv fritid. Ändå är det kommunerna som, enligt socialtjänstlagen, har det yttersta ansvaret att verka för att varje medborgare som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter svårigheter i sin livsföring ska få möjlighet att delta i samhällets gemenskap och leva som andra.

Vi driver frågan om att bristande tillgänglighet ska räknas som diskriminering. Om en sådan lagstiftning kommer på plats kommer den att påskynda utvecklingen.

2010 är tillgänglighetens år. Frågan är nu hur arbetet har framskridit i kommunerna och vad som ännu inte blivit gjort. Ur ett barnkonsekvensperspektiv är det intressant att få kunskap om hur det har förbättrats för barn och unga vad det gäller fysisk tillgänglighet och förändring av attityder. Hur går Sveriges kommuner vidare så att inte detta avstannar i och med att ”tillgänglighetens år” tar slut?

Vi menar också att det behövs en nationell informationskampanj om barn och unga med funktionsnedsättning angående de hinder som försvårar delaktighet i förskolan och i skolan samt fritidsaktiviteter.

Tid för barn

Undersökningar visar att småbarnsföräldrar är de som är mest stressade. Att få ihop det så kallade livspusslet är en utmaning för nästan alla småbarnsfamiljer. Självklart påverkar den ibland stressiga situationen barnen. Vi tycker att det är viktigt att hitta lösningar för att småbarnsåren ska bli bra för både föräldrar och barn. Lösningarna ska vara flexibla så att varje familj kan välja en lösning som passar just dem, deras vardag, behov och önskningar. Familjer är olika och det finns stor variation i hur den vardagliga situationen ser ut. Vi förespråkar förkortad arbetstid, vilket skulle ge alla barn mer tid att vara med sina föräldrar.

Barn önskar sig mer tid med vuxna. För barnens skull måste det vara möjligt för alla föräldrar att hitta en balans mellan arbetsliv och tid med familjen. Föräldrar ska ha möjlighet att vara hemma med barnen när de är små och därefter att gå ner i arbetstid.

Föräldraledighet

En utbyggd föräldraförsäkring ger barn och föräldrar möjlighet att knyta an till varandra under den första tiden. Vi vill på sikt utöka föräldrapenningen till 540 dagar och göra den mer individualiserad, så att en tredjedel går till vardera föräldern och en tredjedel disponeras fritt. Individualiseringen ger en ökad styrning av föräldraförsäkringen och visar tydligt att alla människor som har skaffat barn har ett personligt ansvar. Med en jämnare fördelning av föräldraledigheten skapas mer jämställdhet både i hemmet och på arbetsmarknaden.

Merparten av föräldraförsäkringens dagar utbetalas enligt SGI-ersättning (sjukpenninggrundande inkomst). En försäkrad förälder som helt eller delvis avstår från förvärvsarbete har i dag rätt att behålla sin sjukpenninggrundande inkomst fram till barnens ettårsdag. Därefter krävs det att man tar ut fem dagar per vecka av föräldraförsäkringen för att behålla sin SGI. Föräldraförsäkringsutredningen föreslår att skyddet av SGI:n förlängs tills det att barnet blir 18 månader. Merparten av alla barn är i dag hemma med en av sina föräldrar tills de är 13–18 månader. Vi anser därför att skyddet för den sjukpenninggrundande inkomsten bör förlängas och gälla tills det att barnet blir 18 månader. Det skulle öka tryggheten för den som är föräldraledig.

Enligt föräldraledighetslagen har varje förälder rätt till förkortad arbetsdag med upp till 25 procent av normal arbetstid, till dess barnet fyllt åtta år. Vi menar att den tiden ska utsträckas till dess barnet fyllt 15 år. Även föräldrar till tonåringar kan behöva gå ner i tid för att bättre finnas till hands för sina barn.

Barntid

Många människor upplever i dag att de inte har tillräckligt med tid för sig själva, sina barn, vänner och släktingar. Framför allt småbarnsföräldrar har svårt att få vardagslivet att gå ihop. Karriär ska kombineras med familjeliv, en aktiv fritid och kanske föreningsliv. Samtidigt tycker de flesta att det är viktigt att tillbringa mycket tid med sina barn när de är små. Miljöpartiet anser att det är angeläget med mer utrymme för föräldrar att vara med sina barn. I dag finns en rätt att gå ned i arbetstid till 75 procent under barnets första åtta år. För många människor är detta ändå inte möjligt av ekonomiska skäl.

För att skapa större möjlighet för människor att kombinera arbete och livet som småbarnsförälder föreslår Miljöpartiet en reform som vi kallar barntid utreds. Barntid skulle kunna innebära en rättighet att gå ned i arbetstid till 50–75 procent mot en ersättning på 2 500 kronor per månad. Barntid är helt individualiserad och går inte att överlåta till den andre föräldern. Den kan utnyttjas av båda föräldrarna samtidigt eller var för sig. Barntidsförslaget skulle kunna ge föräldrarna möjlighet att gå ned i arbetstid och dela på föräldraskapet, vilket ger fördelar ur både barn- och föräldraperspektiv. Ersättningen ska vara pensionsgrundande. Vi menar att detta förslag för att ge föräldrar mer tid med sina barn bör utredas.

Barns inflytande

Elevmakt

Skolan har till uppgift att fostra demokratiska individer med respekt för medmänniskor och deras olikheter.

Miljöpartiet använder begreppet elevmakt när det gäller elevers inflytande, för att särskilt betona var makten i skolan ska ligga. Elevmakt handlar dels om den enskilde elevens makt över sitt liv och sin inläring, dels om den kollektiva makt elevråd och liknande kan utöva. För att förbättra förutsättningarna för ökad demokrati inom skolan anser vi att varje skola ska ha ett fungerande representativt forum för elevinflytande.

Det borde vara självklart att elever ges förutsättningar att påverka och att de garanteras en möjlighet att göra sina röster hörda. De ska ha extra stöd för att ta igen undervisning som de missat när de varit frånvarande för arbete med elevinflytande, skyddsombudsarbete, skoltidningsarbete och liknande. Sådant arbete ska givetvis anses vara ett giltigt skäl till frånvaro. Tyvärr är det inte så på alla skolor. Miljöpartiet vill att detta stöd ska garanteras i skollagen. Elevernas möjligheter till att arbeta med elevinflytande ska motsvara de som gäller på en arbetsplats. Därför anser Miljöpartiet att det ska framgå av en elevs slutbetyg om denne engagerat sig i elevinflytandearbete. Vad som är att betrakta som elevinflytandearbete ska tydliggöras i skollagen. Detta bör regeringen återkomma till riksdagen om.

Elevmajoritet i skolstyrelser

Efter ett beslut i riksdagen 1997 startades en försöksverksamhet med lokala skolstyrelser med elevmajoritet i kommunala gymnasieskolor. Den möjligheten avskaffades dock 2006. Elevorganisationer (Svea och Sveriges Elevråds Centralorganisation), lärarorganisationerna (Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund) samt Skolledarna var alla positiva till lokala styrelser med elevmajoritet. De lokala styrelserna var ofta en viktig injektion i arbetet med att involvera eleverna djupare i skolarbetet och öka demokratiseringen av skolan. Försöket var mycket positivt. Miljöpartiet anser att möjligheten att införa lokala styrelser med elevmajoritet vid gymnasieskolorna i Sverige ska återinföras.

Rösträttsålder

I dag är den genomsnittliga åldern för förstagångsväljare i Sverige 20 år. Många är på väg att påbörja sitt 23:e levnadsår innan de får rösta för första gången. Det är konsekvensen av att inte ges rösträtt förrän man fyllt 18 år. Unga har i dag en helt annan möjlighet än tidigare generationer att ta del av såväl internationell som nationell politik. Det finns långt fler svenska och utländska tv-kanaler, tidningar och Internetsidor än då beslutet om 18 års rösträttsålder fattades. Miljöpartiet föreslår att rösträttsåldern ska sänkas till 16 år. På så vis skulle genomsnittsåldern på förstagångsväljarna bli 18 och de allra äldsta ska till att fylla 20. En av de främsta och viktigaste effekterna skulle bli att politiker i kommun, landsting och riksdag skulle tvingas att faktiskt lyssna och ta hänsyn till ungas åsikter och värderingar på ett helt annat sätt. Sedan 1999 är rösträttsåldern i det svenska kyrkovalet 16 år. Motiveringen är att man tar till vara ungdomars engagemang genom att ge dem möjlighet att påverka. I resten av världen är det 13 länder som har lägre rösträttsålder än 18 år. I Schweiz får 16-åringar rösta i kommunala val och i folkomröstningar, i Tyskland får 16-åringar rösta i ett antal delstater och i Österrike har man fattat beslut om att 16-åringar får rösta i allmänna val och i folkomröstningar. Miljöpartiet tror att de ungdomar som får möjlighet att vara med och besluta om sin framtid, också ansvarar för den.

Samhällsplanering på barns villkor

Städer med mer grönska, färre bilar och färre parkeringsplatser ger både bättre luft, mindre buller och en ökad rörlighet för barn och unga. Samhällen ska planeras så att barn kan cykla och gå mellan exempelvis bostaden, skolan och fotbollsträningen. För barn, som har ett begränsat rörelseområde, är det särskilt viktigt hur närmiljön påverkas och utformas. Barn tillbringar oftast en större del av sin tid i närheten av sin bostad än den vuxne gör.

Det handlar ytterst om att tillgodose barns och ungdomars behov och intressen utifrån FN:s barnkonvention. I den nationella strategin för att förverkliga barnkonventionen som antogs av riksdagen 1999 finns en punkt som säger att ”barns och ungdomars inflytande i samhälls- och trafikplaneringen ska öka”.

Plan- och bygglagen som reglerar den fysiska planeringen vilar på principerna om medborgarinflytande och människors delaktighet, och lagen skiljer inte på barn och vuxna. Det bör utvecklas metoder för barn och ungdomars inflytande i planarbete. Barnkonsekvensanalyser ska göras vid alla beslut där barns miljöer påverkas. Ett exempel på att barn har fått vara med och påverka är Vägverket som med goda resultat har involverat barnen i sin planering.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med en strategi för att skapa förbättrade möjligheter för barn och unga att delta i samhällsplaneringen.

Lekytor

Bra lekytor är väsentligt för barns utveckling. Barn har ett behov att röra sig på stora ytor. De behöver kunna springa och röra sig på ett yvigt och ostrukturerat sätt. Det finns en stor hälsopotential i den fria leken. Den ger välbefinnande och glädje och fungerar avstressande utan de prestationskrav som finns inom idrotten. Närhet till skog och naturlig miljö för daglig lek och utevistelse är bra för barns utveckling, motorik, motion och rekreation. Det underlättar även för barns återhämtning från stress och är en del av folkhälsoprogrammet. Platser för spontanidrott och lek borde vara en självklar del i stadsplaneringen. Dessa platser bör även vara anpassade för funktionsnedsatta barns lek- och idrottsbehov. Det finns normer för antal parkeringsplatser, men inte för lekytor. Syftet med en norm är bland annat att hjälpa kommuner och bostadsföretag att skapa ett förhållande och riktlinjer mellan olika behov i samhällsplaneringen. I det här fallet handlar det om barns behov av lekytor eller parklek och möjlighet till fri lek i sitt närområde. Med anledning av detta vill Miljöpartiet att Boverket får i uppdrag av regeringen att ta fram en norm för barns tillgång till lekytor.

Bilfria zoner och säkra skolvägar

Många föräldrar känner sig så oroliga för att låta sina barn på egen hand ta sig till och från skola och fritidsaktiviteter att de väljer att skjutsa dem i bil. Oron har ofta sin grund i osäkra skolvägar. Till exempel kan det saknas cykelvägar, trafikljus och övergångsställen. Detta skapar onödigt många korta bilresor. Miljöpartiet anser att ingen ska behöva känna sig tvungen att skjutsa sina barn till skolan. Barn måste kunna känna sig säkra i den närmiljö som de vistas i dagligen. Skjutsandet i sig innebär många gånger trafikproblem runt skolorna som då blir anledningen till att föräldrar inte vågar låta barnen gå eller cykla till skolan. Många framgångsrika kommunala exempel visar att det finns en stor potential att minska bilåkandet till skolor och samtidigt förbättra säkerhe-

ten, minska utsläppen av klimatgaser och öka barnens vardagsmotion. Miljöpartiet anser att det är dags att ta ett större grepp och inte nöja sig med frivilliga projekt på kommunal basis. Vi anser att alla skolor ska ha en bilfri zon i anslutning till entrén. Kommunen ska utifrån statliga rekommendationer få möjlighet att anpassa detta till lokala förhållanden. Där det inte fungerar, framför allt i stadsmiljö, ska skolan kunna ansöka om undantag. Självklart ska det råda undantag för funktionshindrade och nödvändiga transporter till skolan. Alla skolor bör också ha mötesplatser en bit ifrån skolan där föräldrar vid behov kan släppa av barnen om de får skjuts eller blir hämtade. Alla skolor ska också – utan undantag – ha fungerande och trygga gång- och cykelbanor till och från skolan. Omkring alla skolor ska lågfartszon gälla, dvs. max 30 km/h.

Vägverket ges uppdraget att ta fram en plan för att detta ska vara uppfyllt senast till 2015. Barnens skol- och fritidsvägar bör prioriteras vid utbyggnad av gång- och cykelbanor. Behovet av sådana utbyggnader är ofta väl kartlagt av kommunerna, som vet var de mest osäkra trafiksituationerna finns. Vägverket bör också få i uppdrag att ta fram riktlinjer och förslag till samfinansiering av viktiga satsningar i infrastrukturen så att kommunerna kan leva upp till dessa krav. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Skola och förskola

Flickor och pojkar

Miljöpartiet anser det vara av vikt att man inom skola och förskola kontinuerligt för en diskussion om medvetna och omedvetna skillnader i förhållnings-sätt gentemot pojkar och flickor och vilka konsekvenser dessa skillnader får. I dag begränsas individers möjligheter att utveckla sig själva och sin identitet av normer för hur man förväntas bete sig som pojke eller flicka.

Lärarnas och förskolelärarnas förhållningssätt gentemot barn och elever är av avgörande betydelse för vilka attityder och beteenden som barn och elever utvecklar. De bör fungera som föredömen och det är av stor vikt att deras undervisning, pedagogiska verksamhet och handlingar speglar en genuin förståelse och insyn i genusproblematiken.

Elevhälsan

Vi behöver en elevhälsa som är mer tillgänglig och med bättre kvalitet i Sverige. I flera år har rapporterna om elevernas psykiska och fysiska hälsoproblem duggat tätt. Det är viktigt att tidigt upptäcka problem hos barn och unga samt att åtgärda dem. Elevhälsan har här en påtagligt viktig uppgift. Barn behöver veta vart de ska vända sig om de mår dåligt fysiskt eller psykiskt eller om de har problem de ej kan lösa själva. Lärare och förskolelärare ska också veta hur de ska göra om de oroar sig för ett barn.

Sociala problem upptäcks ofta i skolan, och skolan har en nyckelroll genom sin möjlighet att fånga upp problem tidigt. Det är viktigt att agera innan problem hunnit utveckla sig. Mobbning, våld, skolk och dåliga skolresultat har ofta psykologiska, eller ibland fysiologiska, orsaker som man kan göra något åt om man kommer in tidigt och på rätt sätt. Elevhälsans arbete är både förebyggande och hälsofrämjande.

Alla skolor i Sverige, fristående som kommunala, är skyldiga att ordna elevhälsa för sina elever. Men kvaliteten av elevhälsan varierar alldeles för mycket mellan olika skolor och olika huvudmän samt att antalet elever per skolsköterska eller skolläkare varierar kraftigt mellan olika kommuner.

I en rapport från Socialstyrelsen, Skolhälsovård från 2006, skriver man att möjligheten att tidigt uppmärksamma och åtgärda hälsoproblem bland elever är större om skolhälsovården har lättillgänglig och erfaren personal. Socialstyrelsens granskning av skolhälsovården har visat att enbart antalet elever per sjuksköterska, läkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal inte är avgörande för om skolhälsovården upplevs tillräcklig. Andra viktiga faktorer är t.ex. tillgängligheten av skolkurator och skolpsykolog samt stöd från en engagerad och kompetent ledning, och där personalen får kontinuerlig fortbildning. Vi menar att det är av stor vikt att elevhälsan finns i barnens vardag och att de har daglig tillgång till åtminstone skolsköterska.

Därför menar vi att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att göra en översyn av samtliga grundskolor och gymnasieskolor vad det gäller kvaliteten och tillgängligheten till elevhälsovård.

Psykisk ohälsa och självmord

Psykiska problem kan kosta barn och ungdomar livet. Psykosociala faktorer är inblandade i de flesta dödsfall som drabbar tonåringar. Självmord är den vanligaste dödsorsaken bland pojkar och unga män i åldern 15–29 år, vanligare än trafikolyckor.

Bland flickor och unga kvinnor i motsvarande åldrar är det något mindre vanligt, men även för dem utgör självmord en av de vanligaste dödsorsakerna. Barns och ungdomars psykiska problem måste ses i ett folkhälsoperspektiv.

Den psykiska ohälsan bland barn och unga blir allt mer synlig, och vissa undersökningar tyder på att den har ökat de senaste åren. Det kan handla om magont, huvudvärk eller sömnsvårigheter. Trots att ungdomar objektivt sett har ett gott hälsotillstånd, har de relativt hög vårdkonsumtion. Flera barn och unga söker i dag elevhälsans och elevvårdens hjälp för problem som bottnar i psykosociala faktorer. I en rapport som Socialstyrelsen gav ut 2009 *Skolans metoder för att förebygga psykisk ohälsa hos barn En nationell inventering i grundskolor och gymnasieskolor* drog man slutsatserna att "skolans uppdrag och roll behöver förtydligas i förhållande till arbetet med att förebygga psykisk ohälsa hos barn och unga". Socialstyrelsen skriver vidare: "Det behövs fortsatta studier av de program och strukturerade arbetssätt som skolan använder för att tidigt upptäcka tecken på ohälsa bland elever och om de program och arbetssätt som används för att ge elever med tecken på psykisk ohälsa stöd. Dessutom behövs fördjupade analyser av vad andra program och

arbetssätt, som används i t.ex. arbetet mot mobbning, kan betyda för möjligheterna att förebygga psykisk ohälsa hos barn.” Den sista slutsatsen i rapporten är att skolan behöver bättre tillgång till kunskaper om barns psykiska hälsa och om hur de kan arbeta med att upptäcka tidiga tecken på psykisk ohälsa och själva eller i samverkan med andra ge elever med tecken på psykisk ohälsa rätt stöd.

Kunskapen om och kompetensen kring unga människors självmord behöver öka bland såväl elevhälsopersonalen som övrig skolpersonal för att på ett tidigt stadium kunna fånga upp unga med psykisk ohälsa och **suicida** tendenser.

Mobbning

Allt fler elever uppger att deras skola har ett aktivt arbete för att förebygga mobbning och kränkande behandling. Trots detta minskar inte andelen elever som uppger att de känner sig mobbade. I årskurs 7–9 är det 3 procent av eleverna och i årskurs 4–6 är det 4 procent av eleverna som rapporterar att de känner sig mobbade av andra elever minst en gång i veckan. Bland de barn som var utsatta för mobbning hade tre gånger så många problem med magont och huvudvärk. Nedstämdhet var åtta gånger vanligare än bland elever som sällan eller aldrig mobbades. För att skydda barn mot mobbning i skolan är det viktigt med hög vuxennärvaro och att de vuxna som finns i skolan har tid att vara tillsammans med barnen även utanför lektionstid, till exempel på raster. För det barn som utsätts för en kränkning från andra elever är det viktigt att personalen i skolan reagerar när det händer och aldrig låter det passera. För att de vuxna i skolan ska orka vara närvarande och ingripa krävs att det finns tillräckligt med resurser i form av personal.

År 2006 införde Miljöpartiet tillsammans med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet en ny lagstiftning som gör att kommuner har skyldighet att agera när ett barn utsätts för mobbning i skolan. Underlåter man att agera har det utsatta barnet rätt att begära skadestånd från kommunen. Detta är ett sätt att tvinga skolorna att tidigt agera när det förekommer mobbning.

Regeringen bör nu göra en uppföljning av den lagstiftningen.

Likabehandlingsplaner

Samtliga skolor är enligt diskrimineringslagen skyldiga att årligen upprätta en likabehandlingsplan. Dessutom är de enligt skollagen skyldiga att upprätta en plan mot kränkande behandling. I arbetet med att ta fram planerna ska eleverna vara delaktiga. Alla elever ska känna till planerna och dess innehåll. Planerna ska innehålla en kartläggning av den aktuella situationen på skolan samt åtgärder på de områden där det behövs. Tanken med planerna är att de ska fungera förebyggande för att förhindra kränkningar och diskriminering och främja alla barns lika rättigheter. Likabehandlingsplanen ska utgå från de fem diskrimineringsgrunderna kön, etnicitet, religion, funktionshinder och sexuell läggning.

En kartläggning som Skolinspektionen gjort visar att det finns brister när det gäller att involvera eleverna i att ta fram planerna. I skolorna behövs mer kunskap om och utbildning i hur man jobbar med diskrimineringsgrunderna. Planerna får inte bli en pappersprodukt för byrålådan utan det behövs ett engagemang och en pågående process kring frågorna. Samtidigt som det blev lag på att alla skolor ska ha likabehandlingsplaner inrättades Barn- och elevombudsmannen som ska övervaka att planerna följs. Arbetet med likabehandlingsplanerna behöver följas upp så att alla skolor arbetar aktivt med att upprätta planer och involvera eleverna i arbetet. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Arbetsmiljön i förskolan

Sedan 1990 gäller arbetsmiljölagen för alla elever från och med första skolåret. Arbetsmiljön i många skolor är dock fortfarande oacceptabel. Brister i såväl den fysiska som psykiska miljön försvårar för skolan att bedriva en god verksamhet och vittnar om en bristande respekt för de elever och den personal som arbetar där. Arbetsmiljölagen är skriven ur ett fackligt perspektiv och är därför inte anpassad till skolans miljö med demokratiska sammanslutningar, som till exempel elevråd. En översyn av arbetsmiljölagen är nödvändig så att den även omfattar ett elevperspektiv. I och med att arbetsmiljölagen gäller i landets skolor har Arbetsmiljöverket möjlighet till inspektioner på skolorna för att undersöka såväl den psykiska som fysiska arbetsmiljön. På förskolor och fritidshem gäller arbetsmiljölagen konstitutt nog bara personalen. Där omfattar lagen alltså inte barnen, trots att de vistas där långa tider. Barn i de yngre åldrarna har samma rätt till en hälsosam, säker och trygg vardagsmiljö som skolbarnen har. Vi menar därför att arbetsmiljölagen förutom personalen även ska omfatta barnen i förskolor, på fritidshem och i förskoleklasserna precis som den i dag omfattar barnen i skolan samt att det behövs en översyn så att den även omfattar ett elevperspektiv.

Modersmålsstöd

Av alla barn i förskolan har 17 procent ett annat modersmål än svenska. Det är förskolans uppgift att bidra till att dessa barn får möjlighet att utvecklas både i det svenska språket och i sitt modersmål. Det är i förskoleåldern som språkutvecklingen är som mest intensiv. Det är dessutom så att barn som har goda kunskaper i sitt modersmål har bättre förutsättningar för att lära sig ytterligare ett språk. På så vis gynnas även kunskapsutvecklingen i svenska språket av en satsning på modersmål.

Nästan alla kommuner har barn med ett annat modersmål än svenska i förskolan. Trots detta ges stöd i modersmålet endast i ett åttiotial av Sveriges 290 kommuner. År 2008 fick endast 18 procent av barnen som har ett annat modersmål än svenska modersmålsstöd. Under 1980-talet fick däremot omkring 60 procent av de aktuella barnen modersmålsstöd. I förskoleklassen och

grundskolan får över hälften av alla berättigade barn modersmålsundervisning i dag. Många kommuner hade 2002 avvecklat modersmålsstödet helt. Modersmålsstödet är i dag reglerat i läroplanen där det står att "förskolan ska sträva efter att varje barn som har ett annat modersmål än svenska utvecklar sin kulturella identitet samt sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål". Men denna skrivning räcker uppenbarligen inte till för att garantera att barnen får den hjälp som de borde få. Skolverket har därför vid flera tillfällen rekommenderat regeringen att förtydliga kravet på kommunerna att anordna modersmålsstöd i förskolan för barn med annat modersmål än svenska. Miljöpartiet anser därför att rätten till modersmålsstödet måste regleras i lag.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag angående detta.

Fritidshem

Cirka hälften av alla 6–12-åringar och 80 procent av 6–9-åringarna var 2009 inskrivna i fritidshem. Tio år tidigare var det 39 respektive 62 procent. Skolverkets siffror visar dessutom att gruppstorlekarna i fritidshemmen fortsätter att öka. År 2009 var det 37 barn per avdelning, 10 år tidigare var den siffran 29 barn. Dessutom minskar personaltätheten. Skolverket påpekar att det finns stora kvalitetskillnader mellan fritidshemmen, både mellan och inom kommunerna. Vi i Miljöpartiet värnar om att alla barn, oavsett var de bor, ska ha rätt till fritidshem med bra och fungerande verksamhet. Det är en viktig del av deras fritid.

Barn vars föräldrar är arbetslösa har i dag inte rätt till plats på fritidshem. När maxtaxereformen infördes 2001 fick förskolebarn rätt till förskola eller familjedaghem om en förälder är arbetslös, men motsvarande infördes inte för skolbarn. Vi vill att alla barn i åldern 6–12 år ska behandlas lika och ha rätt till skolbarnsomsorg, oberoende av vad föräldern gör. Barn ska inte gå miste om en viktig verksamhet och sitt sociala sammanhang för att föräldrarna blir utan arbete.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med en utredning och förslag till åtgärder angående vad som anförts ovan om situationen på fritidshemmen.

Bättre inomhusmiljö

Miljön i skolan är ett stort problem. På alltför många håll är lokalerna smutsiga, slitna och ibland till och med mögliga. Ofta är ljudnivån för hög. En bra skolmiljö är en förutsättning för en bra skola. En god arbetsmiljö främjar elevernas hälsa, och trevliga och fräscha lokaler gör det roligare att gå till skolan. En lugn miljö gör det lättare att koncentrera sig. Att satsa på bra skolmiljöer är att ge barn och ungdomar de bästa förutsättningarna att växa och utvecklas. Trots att arbetsmiljölagen har omfattat skolan i snart 20 år är miljön i många skolor oacceptabel.

Vilken vuxenarbetsplats skulle acceptera smutsiga toaletter utan papper och tvål, och där man riskerar att få dörren uppryckt? Eller få sitta på helspänn med en kollega utanför som vakt för att dörren saknar lås? Men vardagen för många elever är så. Vi anser att det är en mänsklig rättighet att kunna gå på toaletten under sin arbetsdag. Skolledningen måste ta ansvar för att toaletterna är rena och har både toalettpapper och tvål samt går att låsa.

Problemet med brister i arbetsmiljön finns även i förskolor, fritidsgårdar och många andra lokaler för idrott och föreningsverksamhet där barn vistas. Vi vill därför avsätta speciella resurser för att rusta upp landets skolor och förskolor. Det kan vara i form av ett ROT-bidrag riktat till offentliga byggnader som barn vistas i.

Barnomsorg på obekväm arbetstid

I dag erbjuder bara cirka hälften av alla kommuner barnomsorg på obekväm arbetstid. Kommunerna är inte skyldiga att erbjuda nattomsorg eller omsorg på helger. Detta ställer självklart till problem för alla de föräldrar som arbetar kvällar, nätter och helger, vilket är vanligt inom till exempel vården och industrin. Ett extra stort problem blir det för ensamstående föräldrar. Även föräldrar där båda arbetar inom kulturvärlden har problem eftersom deras arbetstid ofta är på kvällen efter att den ordinarie förskolan har stängt. Arbetslösheten bland ensamstående föräldrar är högre än bland övriga. Att inte kunna få barnomsorg som motsvarar ens arbetstider får inte vara ett hinder för en ensamstående förälder att ta ett jobb. Miljöpartiet anser att kommunen ska vara skyldig att ordna barnomsorg på obekväm arbetstid. Därför ska kommunerna även vara skyldiga att erbjuda nattomsorg och omsorg på helgerna. Detta bör regeringen återkomma om.

Familjens ekonomi

En av de bestående konsekvenserna av 1990-talskrisen är att en substantiell barnfattigdom etablerat sig i Sverige. I den senaste finanskrisen förvärrades problemet, barnfattigdomen växte och familjerna som lever i en ekonomiskt utsatt situation blev relativt sett fattigare. Barn som växer upp i fattigdom löper större risker än andra barn att drabbas av sociala problem som ohälsa, kriminalitet eller arbetslöshet. Därför driver Miljöpartiet en ekonomisk politik för att minska klyftorna och förbättra villkoren för de ekonomiskt mest utsatta, bland annat genom att värna trygghetssystemen och reformera dem på sådant sätt att fler garanteras en grundläggande ekonomisk trygghet.

Höjt bostadsbidrag för ensamstående

Ensamstående föräldrar har ofta en ekonomiskt svårare situation än andra. Det gäller särskilt för dem som arbetar i yrken där löneläget är lägre, vilket gäller många kvinnor. För att förbättra deras situation ekonomiskt vill vi göra en höjning av det särskilda bidraget, som utgör en del av bostadsbidraget, med 300 kronor per månad. Höjningen av det särskilda bidraget är ett träffsäkert sätt att förbättra situationen för alla föräldrar med låga inkomster, men omfattar i praktiken särskilt de ensamstående med låga inkomster.

Kriterierna i bostadsbidraget behöver ändras för att bli mer generösa för ensamstående föräldrar. I dag delar separerade föräldrar på ansvaret för barnen i större utsträckning än tidigare. Det borde då vara rimligt att båda föräldrarna har samma möjlighet till bostadsbidrag oavsett var barnen är skrivna.

Regeringen bör tillsätta en utredning angående vad som beskrivs ovan.

Hemstöd för ensamstående föräldrar

Ensamföräldrar och deras barn är särskilt utsatta. Detta gäller framför allt vid sjukdom. I en situation där barnet eller föräldern är mycket sjuk finns ingen möjlighet för ensamföräldern att exempelvis handla eller städa i hemmet. I nuläget är man helt beroende av att familj eller vänner har möjlighet att hjälpa till. Det är inte alla som har ett sådant nätverk. I dessa situationer borde det vara möjligt för ensamstående föräldrar att få hjälp med det allra viktigaste. Vetskapen om att det går att få hjälp om man blir sjuk besparar många ensamstående föräldrar en hel del oro. På sikt vill vi därför se att ett pilotprojekt genomförs i tre kommuner för att därefter utvärderas. Projektet innebär att ensamföräldrar vid egen eller barnets sjukdom får rätt till hemstöd, en tjänst motsvarande hemtjänsten för äldre, till en rimlig kostnad.

Vräkning av barn

Barn ska inte behöva tvingas lämna sitt hem på grund av föräldrarnas ekonomiska situation. För nästan alla barn är hemmet en trygg plats. Att familjen står utan bostad påverkar barnen på alla tänkbara sätt och skapar en enorm otrygghet och osäkerhet. Vi vill därför att lagen ändras så att det inte ska vara möjligt att vräka familjer med barn. Föräldrarnas ekonomiska situation ska inte kunna påverka barnen på ett så dramatiskt sätt. Socialtjänstlagen bör också ändras så att den innehåller obligatoriska åtgärder när vräkning eller bostadslöshet av andra orsaker hotar barnfamiljer. Det är viktigt att insatserna görs på ett tidigt stadium och att barnfamiljer erbjuds stöd med att hantera ekonomin och lösa ekonomiska problem innan skulderna blir så stora att de inte går att hantera. Sedan 1 januari 2008 för Kronofogdemyndigheten statistik över hur många avhysningar som berör barn som förekommit i varje kommun. Syftet är att siffrorna ska minska. För det första halvåret 2009 ser

de också ut att göra det. Det viktigaste är att se till att barnfamiljer inte hamnar i en så akut situation att en avhysning är aktuell.

Regeringen bör återkomma med ett förslag för att förstärka lagstiftningen kring vräkning av barn.

Utsatta barn Socialtjänsten

När ett barn far illa är det viktigt att socialtjänsten kan ingripa i tid. För barnets skull är det viktigt med tidiga insatser och stöd till familjer med problem för att, så långt det är möjligt, undvika omplacering. De som fattar beslut om eventuell omplacering ska inte ha något annat än barnets bästa som grund för beslutet. Frivilliga insatser och stöd kan förhindra behov av tvångsomhändertagande. Det är också viktigt att den som anmäler vet att anmälan tas på allvar och leder till handling.

Barnkompetensen hos socialtjänsten behöver i de flesta kommuner förbättras. Det krävs särskilda kunskaper och lyhördhet för att kunna samtala med barn. Barn tar tid på sig för att berätta och känner först av om personen är förtroendegivande och orkar lyssna till deras berättelse. Det är viktigt att barnen vet att de kan lita på vuxenvärlden. Samhället ska komma till barnen och inte tvärtom. Det är samhällets skyldighet att sluta upp kring barn och unga som behöver hjälp.

Barnskyddsutredningen som presenterades i juli 2009 föreslår att en socialsekreterare ska ha som uppgift att fungera som kontakt till omhändertagna barn. Den personen ska enbart ha kontakt med barnet och inte vara inblandad i kontakten med familjehemmet för att helt och hållet kunna stå på barnets sida. Personen ska även besöka familjehemmet för att se hur barnet har det och hur det mår. I utredningen påpekar man att det är viktigt att kontaktpersonen ser till att tala enskilt med barnet. Vi tycker att det är ett utmärkt förslag som skulle stärka barn som är omhändertagna och minska risken för att de far illa. I en del kommuner finns redan en socialsekreterare med detta ansvar.

Regeringen bör återkomma med ett förslag i enlighet med vad Barnskyddsutredningen föreslår såsom beskrivs ovan.

Barnahus

Ett barnahus är ett ställe där olika myndigheter samverkar för att ta hand om barn som blivit utsatta för våld eller sexuella övergrepp. Ett barn som blivit utsatt för övergrepp ska inte behöva träffa flera olika myndigheter och upprepa sin berättelse för okända personer. På barnahuset ska miljön vara anpassad för barn så att de känner sig trygga och kan få stöd för att bearbeta sina upplevelser. All personal som jobbar på barnahuset ska vara utbildade i att möta barn i svåra situationer. Under 2006 och 2007 bedrevs en försöksverksamhet

med så kallade barnahus på sex orter i Sverige. Den verksamheten är nu utvärderad och erfarenheterna är övervägande positiva. Stödet till utsatta barn har förbättrats och barns ställning i rättsprocessen har stärkts. Miljöpartiet anser nu att etableringen av barnahus bör ske över hela landet. Det skulle behövas minst ett i varje län och fler kring storstäderna. Det ska dock finnas en öppenhet för att det på vissa platser kan finnas särskilda skäl för att organisera verksamheten på annat sätt, för att inte slå sönder annat uppbyggt arbetsätt som kan vara lika bra ur ett barnperspektiv. Det är av stor vikt att barnen inte behöver resa så långt för att komma till ett barnahus. Regeringen bör återkomma med ett förslag för att påskynda utvecklingen av uppbyggandet av barnahus.

Barns rätt till eget biträde

Enligt en paragraf i föräldrabalken som infördes i mitten av 1990-talet ska den som utför utredningar i mål om vårdnad, boende och umgänge ta reda på barnets inställning och redovisa den för rätten. Enligt föräldrabalken har barn också rätt att komma till tals. Barnombudsmannens undersökningar visar att lagstiftningen inte har fått önskad effekt. Mer än tio år efter att den trädde i kraft finns bara uppgifter om att barn har fått komma till tals i drygt hälften av utredningarna om vårdnad, boende och umgänge. Miljöpartiet anser att barn ska ha rätt till eget offentligt biträde i mål som rör vårdnad, boende och umgänge för att säkerställa att barnet kommer till tals och att barnets intressen tas tillvara. Den personen ska ha särskilda kunskaper i hur man pratar med barn så att det blir tydligt vad barnet har för behov och önskemål. Ett sådant system finns redan när det gäller LVU, lagen om vård av unga, och fungerar ofta väl. Vi anser också att barnets biträde endast ska företräda barnet och se till barnets behov och till exempel inte medla mellan föräldrarna.

Barnkompetens i rättsväsendet

Alltför ofta får vi signaler om att kunskapen om barn inom rättsväsendet är för dålig. Till exempel saknas det i många fall metoder för att höra barn, möjligheter att videospela samtal samt samtalsrum anpassade för barn. Barns berättande tar tid och kräver mycket tålamod av den som lyssnar. Barn läser av vad vuxna orkar höra och om de har tid och förmåga att lyssna. Att få barn att våga berätta är en långsam process som kräver stor kunskap i barnpsykologi. I vissa fall har domstolar samt polis- och åklagarmyndigheter tagit denna uppgift på allvar och vidareutbildat berörd personal för att få bättre barnkunskap. Domstolar där personalen är mer insatta dömer mer initierat än de som saknar kunskap. Alla barn ska ha den rätten.

De som arbetar med misshandlade kvinnor och deras barn vittnar om att vissa advokater förstår problematiken, andra inte alls. De beskriver också att det är en stor skillnad i hur polisen och socialtjänsten jobbar, beroende på om man är insatt i problematiken eller inte. Särskilda familjevåldsenheter inom

polisen, med gemensamma utbildningsinsatser, har på ett storartat sätt underlättat arbetet. Likartade satsningar behövs även inom socialtjänsten.

Ett ytterligare grepp är att inrätta familjedomstolar med specifika kunskaper inom familjeärenden. Utbildningar och ökad erfarenhet skulle öka kompetensen så att barn i fortsättningen slipper ta konsekvensen av ett rättssystem som inte har tillräckligt med kunskap om hur villkoren för utsatta barn kan se ut. Regeringen bör ta initiativ till att barnkompetensen ökar inom rättsväsendet.

Barn som bevittnat våld mot nära anhörig

Rädda Barnen uppskattar att mellan 100 000 och 190 000 barn i Sverige bevittnar våld i familjen, men mörkertalet är stort. Dessa barn har i dag en svag ställning i rättsprocessen. Ett slag mot en nära anhörig är även ett slag mot barnet. Ett barn som har sett sin mamma eller pappa bli slagen anses inte som brottsoffer i processuell mening, trots att barnet till följd av den brottsliga gärningen ofta har vållats påtaglig skada. Vi anser att ett barn som tvingats se en närstående misshandlas är ett brottsoffer och också ska ses som ett sådant i den juridiska processen. Barnet ska anses vara målsägande och kunna föra sin skadeståndstalan i brottmålsprocessen. Om barnet betraktas som målsägande måste polisen ta med barnets upplevelser, och inte bara de vuxnas, i utredningen. Som målsägande har barnet möjlighet att ha ett juridiskt biträde som för hans eller hennes talan under rättsprocessen. Vi vill att lagen ändras så att barn som upplever våld mot en närstående ska betraktas som brottsoffer och därmed ha målsägandeställning i rättsprocessen.

Regeringen bör utreda vad som beskrivs ovan.

Familjerådslag

Familjerådslag är ett sätt att fatta beslut om och planera insatser för barn och ungdomar med problem genom att engagera det egna nätverket inom ”den utvidgade familjen”. Tanken är att det är människor i barnets närhet som bäst känner personen och kan komma med de bästa lösningarna. Socialarbetare kan aldrig vara experter på den enskilda människans problem, det är den enskilde tillsammans med sitt nätverk som är expert på sitt liv. Socialarbetaren har generella kunskaper och erfarenheter att erbjuda samt även tillgång till samhällets resurser.

Familjerådslag har fått ett blandat mottagande och en blandad genomslagskraft. År 2002 genomförde Socialstyrelsen en uppföljning och utvärdering av familjerådslagsmodellen. I utredningen skriver man att förväntningarna på familjerådslagen bara delvis har infriats men att det är för tidigt att döma ut modellen. Vi vill att Socialstyrelsen får ett nytt uppdrag att göra en översyn över familjerådslagsmodellen och att återkomma med förslag på hur den bättre kan användas i socialtjänstens arbete. Det behövs riktlinjer för när modellen är tillämpbar och när den inte är det.

Barn i asylprocessen

Barn kan ha egna asylskäl. Barn kan ha bevittnat händelser som gör att de fått så kallade posttraumatiska stressyndrom. De kan ha blivit vittnen till att pappan dödsats eller förts bort eller att mamman våldtagits. Tillståndet riskerar att försämrats kraftigt om barnen avvisas tillbaka till hemlandet. I asylprocessen måste därför även barnen utredas, och strävan från Migrationsverkets sida måste vara att ge alla en rättvis prövning. Det är bra att Migrationsverket vidtagit åtgärder för att stärka barnkompetensen bland sina anställda, men vi menar att det fortfarande inte fungerar tillfredsställande, framför allt då portalparagrafen inte ges tillräcklig tyngd. Barnens egna skäl ska alltid tas på allvar och prövas för sig och inte ingå i någon av föräldrarnas ärende.

Barn som befinner sig i asylprocessen är särskilt utsatta. De behöver information om vilka rättigheter de har och vem som tillvaratar dem. Fortfarande är barn ofta osynliggjorda i asylprocessen och har inte möjlighet att komma till tals. Miljöpartiet anser inte att barnkonventionens portalparagraf, tillika utlänningslagens 1 kap. 1 §, om att sätta barnets bästa i främsta rummet, eller konventionens artikel 12–15 om barns rätt att bli hörda i asylprocessen, är tillgodosedda på ett tillfredsställande sätt.

Därför bör regeringen ge Migrationsverket i uppdrag att förbättra barnens situation i asylprocessen enligt vad som beskrivs ovan.

Barns hälsa och ohälsa

Barns rätt till vård

När ett barn har skilda föräldrar med gemensam vårdnad behövs i dag tillåtelse från båda föräldrarna för att ett barn ska kunna söka vård. Detta kan ibland utgöra ett stort hinder för barn som behöver vård. Det kan till exempel handla om att den ena föräldern inte vill att barnet ska få träffa en psykiatriker. Vi vill att detta hinder luckras upp, så att det blir möjligt för var och en av föräldrarna att söka vård för barnet.

Regeringen bör återkomma skyndsamt med ett förslag angående detta.

Barns läkemedelsanvändning

Förskrivningen av antidepressiva läkemedel till barn ökade kraftigt under 1990-talet och första halvan av 2000-talet för att nu minska något. Orsakerna till ökningen var att det tidigare inte fanns antidepressiva läkemedel för barn. Att det nu minskar beror förhoppningsvis på att man har insett riskerna med att ge barn läkemedel som inte är utprovade på barn. Men det är fortfarande ett stort problem att så många barn behöver antidepressiva läkemedel för att må bra.

En kartläggning av barns läkemedelsanvändning som görs på uppdrag av Läkemedelsverket visar på stora brister. Många av de läkemedel som man ger till barn är inte utprovade för barn. Det innebär att läkarna måste utgå från dosen man ger till vuxna och räkna om det till barnets kroppsvikt. Men barns kroppar fungerar inte som vuxnas och reagerar kanske inte alls på samma sätt. Cirka 75 procent av alla läkemedel som förskrivs till barn saknar dokumentation i FASS. Ett exempel på förskrivning till barn som saknar vetenskapligt stöd och dokumentation i FASS är sömnmedel och lugnande läkemedel till barn. För att samla dokumentation om hur barn påverkas av läkemedel föreslår vi i Miljöpartiet att man inför ett barn-FASS.

Regeringen bör utreda möjligheterna att ta fram ett barn-FASS.

Flexibel åldersgräns mellan BUP och vuxenpsykiatri

Ungdomar befinner sig mitt emellan barndom och vuxenliv. Gränsen är flytande och varierar mellan individerna. Likadant är det inom psykiatri, och ofta uppstår kontinuitetsbrott i kontakt och arbetssätt. Åldersgränsen mellan BUP och vuxenpsykiatri är i allmänhet 18 år. Redan 1998 förordade utredningen Det gäller livet (SOU 1998:31) en mer flexibel åldersgräns och pekar på de svårigheter som finns med en fast åldersgräns. Vi menar att en gräns inte kan vara fast utan behöver vara flexibel mellan 18 och 25 år för att förhindra onödiga avbrott och förflyttningar i känsliga perioder. Man måste vid en sådan förändring noggrant följa konsekvenserna och ansvarsfördelningen och genomföra den på ett sätt så att inga ungdomar faller mellan stolarna. Regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med ett förslag angående detta.

Asylsökande barn

Asylsökande barn har i dag tillgång till terapeutisk vård, men det fungerar inte tillfredsställande. Det är av stor vikt att den rätten säkerställs. Även barn som lever gömda ska ha den rätten. Barnkonventionen ger alla barn rätt till hälso- och sjukvård och utbildning för att kunna utvecklas. FN:s barnrättskommitté har kritiserat Sverige för att inte leva upp till denna rätt. I jämförelse med svenska barn har flyktningbarn procentuellt högre psykisk ohälsa på grund av tidigare händelser. Det är viktigt att de känner sig trygga och säkra och kan lita på människor till exempel under en vistelse på sjukhus. Det har förekommit att barn ryckts upp ur sjukhussängen för att avvisas. Det krävs också att personal inom hälso- och sjukvården och skolan inte anmäler till polisen att dessa barn vistas där.

Även barn som lever gömda måste få chansen att bearbeta det som hänt. Regeringen bör säkerställa att asylsökande barn snabbt får tillgång till terapeutisk vård om så behövs.

Papperslösa barn

Många föräldrar vågar inte på grund av rädsla för att bli angivna ta med barnen till den offentliga vården, så trots att gömda barn har rätt till sjuk- och hälsovård finns det en risk att de inte får tillgång till vård på grund av föräldrarnas rädsla.

Barn kan också fara illa på grund av t.ex. föräldrars fysiska eller psykiska ohälsa. När föräldrar själva är svårt sjuka är det inte ovanligt att de brister i sin förmåga till ett gott föräldraskap. Därför är det inte förenligt med barnens bästa att inte behandla barnens föräldrar så att de kan fungera som föräldrar, t.ex. vid psykisk ohälsa eller sjukdom.

Barn som är asylsökande har laglig rätt till all vård på samma villkor som barn bosatta i Sverige. Detsamma gäller papperslösa barn som har varit asylsökande. Skyldigheten för landstingen att ge barn som varit asylsökande all vård infördes år 2000 genom ett avtal mellan staten och landstingen, men lagfästes 2008. För papperslösa barn som inte har varit asylsökande gäller dock precis som för vuxna att bara akut vård till fullt pris garanteras i lagen. Även vissa barn kan alltså helt lagligt nekas vård i Sverige.

Att landstingen inte är skyldiga att erbjuda mer än en viss vård, betyder inte att det är förbjudet att erbjuda mer. Landstingen får dock bara ekonomisk ersättning från staten för den vård som regleras i lag. Eftersom det är svårt att tolka vad som är omedelbar vård och vilken vård som inte kan anstå, varierar det från landsting till landsting och från klinik till klinik och till och med från vårdpersonal till vårdpersonal vilken vård asylsökande och papperslösa faktiskt får tillgång till. Även betalningsrutinerna varierar. En del vårdgivare avskriver stora räkningar till medellösa personer, medan andra låter kraven gå till indrivning, som kan verkställas när personen eventuellt får uppehållstillstånd.

Läkare och andra personer eller organ som tillhandahåller hälso- och sjukvård har ett samlat ansvar för att erkänna och upprätthålla dessa rättigheter. Närhelst lagstiftning, regeringsåtgärder eller annan administration eller institution förnekar en patient dessa rättigheter, bör läkare vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa eller återupprätta dem.

1. Rätt till medicinsk vård av god kvalitet.
 - a) Varje patient har, utan åtskillnad, rätt till lämplig medicinsk vård.
 - b) Varje patient har rätt att bli behandlad av en läkare som patienten vet är fri att göra egna kliniska och etiska bedömningar utan inblandning utifrån.
 - c) Patienten ska alltid bli behandlad på det sätt som bäst gynnar honom eller henne. Den behandling som ges ska uppfylla allmänt vedertagna medicinska principer.

Regeringen bör återkomma med ett förslag hur papperslösa barn och deras vårdnadshavare ska få tillgång till vård.

Ensamkommande barn

Definitionen av ensamkommande flyktingbarn är en person under 18 år som kommit till Sverige och sökt asyl utan sina föräldrar eller annan legal vårdnadshavare. I realiteten är de allra flesta ungdomar i åldern 13–18 år och andelen pojkar är cirka 80–85 procent. När det talas om ensamkommande flyktingbarn handlar det oftast om pojkar i övre tonåren. Men hur verkligheten ser ut för dessa ensamkommande unga vet vi ganska lite om, och vi vet ännu mindre hur flickorna mår och hur deras livssituation ser ut. Vi menar att regeringen bör utreda de ensamkommande barnens situation och hälsoaspekter med ett tydligt könsperspektiv. Om detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

År 2009 kom 2 250 ensamkommande barn till Sverige. Prognosen för 2010 torde ligga i samma storleksordning. Nio ankomstkommuner tar först emot barnen, som sedan slussas vidare till kommuner som har avtal med Migrationsverket. Tyvärr har inte alla Sveriges kommuner avtal med Migrationsverket, vilket gör att de tillfälliga boendena i ankomstkommunerna kan bli allt annat än tillfälliga. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

Miljöpartiet anser att dessa barn behöver ett bra bemötande där stöd, uppmuntran och hjälp ger dem en möjlighet att ta vara på sin enorma drivkraft, en möjlighet att lära sig svenska snabbt och en möjlighet att komma in i samhället. Sverige måste garantera att barns rättigheter inte åsidosätts. Det är inte rimligt att grundläggande rättigheter för barn – som skall gälla alla oavsett härkomst – inte gäller för dem som har det kanske allra svårast och är mycket utsatta.

Stockholm den 27 oktober 2010

Maria Wetterstrand (MP)

Peter Eriksson (MP)

Agneta Luttropp (MP)

Stina Bergström (MP)

Bodil Ceballos (MP)

Tina Ehn (MP)

Jonas Eriksson (MP)

Gustav Fridolin (MP)

Mehmet Kaplan (MP)

Annika Lillemets (MP)

Valter Mutt (MP)

Kew Nordqvist (MP)

Peter Rådberg (MP)

Magnus Ehrencrona (MP)

Jabar Amin (MP)

Agneta Börjesson (MP)

Esabelle Dingizian (MP)

Gunvor G Ericson (MP)

Maria Ferm (MP)

Ulf Holm (MP)

Helena Leander (MP)

Jan Lindholm (MP)

Lise Nordin (MP)

Åsa Romson (MP)

Mikaela Valtersson (MP)